

**İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ
'ADIM ADIM TÜRKİYE' ÜNİTESİNDE YER ALAN KAVRAMLARI
ÖĞRENME DÜZEYLERİ İLE DERSE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİ**

Sezin SUBAŞI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Danışman: Yard. Doç. Dr. E. Aysın KÜÇÜKYILMAZ**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Şubat 2013**

ÖZET

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ‘ADIM ADIM TÜRKİYE’ ÜNİTESİNDE YER ALAN KAVRAMLARI ÖĞRENME DÜZEYLERİ İLE DERSE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

SEZİN SUBAŞI

İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Şubat, 2013

Danışman: Yard. Doç. Dr. E. Aysin KÜÇÜKYILMAZ

Sosyal Bilgiler dersi çocuğu hayata hazırlayan, dünyada ve ülkesinde olmuş ya da olacak olan olaylardan haberdar olmasını sağlayan, en önemlisi de iyi bir yurttaş ve insan olmasını hedefleyen bir derstir. Dersin içeriği açısından bakıldığında da ‘kavramlar’ sosyal bilgiler öğretiminde çok önemli bir yere sahiptir. Adeta temel öğelerden biridir. Çünkü kavramların kazanılamaması konuların da öğrenilememesine neden olacaktır. Kavramların kazanılmasında derse yönelik tutumların da etkisi olabilmektedir. Sosyal Bilgiler dersine yönelik olumsuz tutum sergileyen bir öğrencinin dersteki motivasyonunun ve dikkat düzeyinin düşük olabileceği ve bu sebeple performansının da bu yönde değişeceği görülebilir. Aksine olumlu tutum sergileyen bir öğrenci son derece istekli bir tavırla yaklaşacak, dolayısıyla performansı da bu yönde artış gösterecektir. Böylelikle ders sürecinde kavramları öğrenirken de daha hızlı ve kolay bir öğrenme süreci yaşanabilecektir.

Bu araştırma, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu random yöntemiyle Ankara İli Çankaya İlçesindeki merkez ilköğretim okullarından

seçilen beş ilköğretim okulu ve bu okullarda öğrenim görmekte olan 361 adet 5. sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırmada, veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 5. sınıf öğrencilerinin “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramlara ilişkin öğrenme düzeylerini belirlemek amacıyla 20 soruluk 4 seçenekli çoktan seçmeli kavram bilgi testi ve derse yönelik tutumları ölçmek amacıyla Çalışkan (2008) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler, SPSS 16 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilerin kişisel özelliklerinin ve kavramları öğrenme düzeylerinin belirlenmesinde frekans ve yüzdelerden yararlanılmıştır. Öğrencilerin kavramları öğrenme düzeylerinin okul türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak amacıyla Bağımsız Örneklem t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığı Korelasyon Analizi ile tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kavramları öğrenme düzeylerini ölçen ‘Kavram Bilgi Testi’ne göre; “Laiklik”, “Kronoloji”, “Saltanat”, “Kültürel Öge”, “Yer” ve “Değer” kavramlarının tam olarak öğrenilemediği;
- İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin kavramları öğrenme düzeylerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre özel okul öğrencileri lehine anlamlı şekilde farklılaştığı;
- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının yüksek bulunduğu;
- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının okul türü değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı;
- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile bu derste ki kavramları öğrenme düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler, Kavram Öğrenme

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN PRIMARY SCHOOL GRADE 5 STUDENTS' LEARNING LEVELS OF THE CONCEPTS PRESENTED IN THE SOCIAL STUDIES COURSE “ADIM ADIM TÜRKİYE” AND THEIR ATTITUDE TOWARDS THE COURSE

SEZİN SUBAŞI

Department of Primary Education
Master of Classroom Teacher's Programme
Anadolu University, Institute of Educational Sciences
February, 2013

Advisor: Assist Prof. Dr. E. Aysin KÜÇÜKYILMAZ

The course of social study is a course which prepares children for life, informs them of the events which have happened or to happen at home and in the world, and most important, which aims their becoming good citizens and human beings. Considering the content of the course, “concepts” are very important for teaching social sciences. They are almost one of basic elements because lack of getting the concepts causes lack of efficiency to learn the lesson as well. Students' attitude towards the course may have an effect over learning new concepts. A student who displays a negative attitude towards the Social Study course may effect the students' motivation in class and lower its attention level and because of this reason the performance of the student may change accordingly. On the contrary, a student which displays a positive attitude will approach with an uttermost interest; therefore its performance will increase accordingly. In this way, learning the concepts in the course will become faster and an easy learning process will be seen.

This research has been conducted in order to analyse the relationship between primary school grade 5 students' learning levels of the concepts presented in the social studies course “Adım Adım Türkiye” and their attitude towards the course.

The research was conducted with descriptive survey model. The study group of the research consist of 361 students who study in grade 5 of five elementary schools in the centre of Çankaya county of Ankara province which were selected through random method.

In the research, information test consisting of 20 questions with 4 choices which was developed by the researcher so as to determine the grade 5 students' understanding level of the concepts in the "Adım Adım Türkiye" unit and "Attitude Scale for the Course of Social Studies" which had been developed by Çalışkan (2008) to measure students' attitude to the course were used as data collection tools. The data's have been analyzed by using SPSS 16 statistics programme. Within the scope of the research students personal characteristics and their learning level of the concepts has been determined by benefiting from frequency and percentages. Independent Sample t-test has been made check whether students concept learning level changes from school type variable. Correlation Analysis has determined whether there is a relationship between students' concept learning level and their attitude towards the course. The findings gained at the end of the research are given as follows:

It has been determined that;

- According to 'Concept Knowledge Test' which measures primary school grade 5 students' knowledge of concepts; the students don't fully learn the concepts of "secularism", "Chronology", "Sultanate", "Cultural Element", "Place" and "Value".
- Primary school grade 5 students' learning level of concepts significantly changes based on the type of school where they study,
- The attitude of grade 5 students towards the course of Social Studies has been found high,
- The attitude of grade 5 students towards the course of Social Studies does not change significantly based on the variable of school type,
- It has been determined that there is a positive and significant relationship between attitude of grade 5 students towards the course of Social Studies and their learning level of concepts in this course.

Key Words: Primary School, Social Studies, Concept Learning

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sezin SUBAŞI'nın, "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi 'Adım Adım Türkiye' Ünitesinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri ile Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki" başlıklı tezi, 15.02.2013 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr.E.Aysin KÜÇÜKYILMAZ	
Üye	: Doç.Dr.Meral GÜVEN	
Üye	: Yard.Doç.Dr.Erdoğan KAYA	
	Doç.Dr.Atilla CAVKAYTAR	
	Anadolu Üniversitesi	
	Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür Vekili	

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, bana her konuda rehberlik eden, yardımlarını esirgemeyen, ılımlı yaklaşımları ve pozitif enerjisi ile beni yüreklendiren, saygı ve sevgi duyduğum danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. E. Aysin KÜÇÜKYILMAZ'a en büyük teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmaya olan büyük katkılarından dolayı Sayın Doç. Dr. Handan DEVECİ'ye ve Doç. Dr. Meral GÜVEN'e, değerli görüş ve önerilerini esirgemeyen Doç. Dr. Mehmet GÜLTEKİN'e ve Yard. Doç. Dr. Erdoğan KAYA'ya çok teşekkür ediyorum. Araştırmanın her aşamasında akademik ve manevi anlamda desteğini her zaman hissettiğim değerli arkadaşım Araş. Gör. Mahmut BOZKURT'a; çalışmalarımın daha rahat ve kolay yürütülmesini sağlayacak imkânlar sunan, bana bu anlamda çok büyük bir manevi destek veren değerli Okul Kurucum Mehmet YÜKSEL ve Okul Müdürüm Zekai ÖZGÜR'e; araştırmaya görüşleriyle katkı getiren değerli öğretmen arkadaşlarım Müge GÜLERYÜZ'e, Reyhane AYDOĞDU'ya ve Zehra ERDOĞAN'a; yüksek lisans eğitimim boyunca verdikleri derslerle bu noktaya gelmemi sağlayan adını sayamadığım değerli öğretim elemanlarına çok teşekkür ediyorum.

Son olarak benim bugünlere gelmemde büyük emekleri olan, beni her zaman destekleyen her türlü fedakârlıktan kaçınmayan canım anneme, maddi manevi her koşulda arkamda varlığını hissettiğim canım babama ve beni her zaman yüreklendiren canım ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Sezin SUBAŞI

ÖZGEÇMİŞ

Sezin SUBAŞI

İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim

Lisans	2009	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği
Lise	2005	Bahçelievler Deneme Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı)

İş

2011 -	Sınıf Öğretmeni. Özel Yükselen İlköğretim Okulu
2010 – 2011	Sınıf Öğretmeni. Özel Atayurt İlköğretim Okulu

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı:	İstanbul/1987
Cinsiyeti:	Bayan
Yabancı dili:	İngilizce

Başarı Belgeleri

Teşekkür Belgeleri	2010 – 2011 Özel Atayurt İlköğretim Okulu
Yüksek Şeref Öğrencisi Belgeleri	2006 – 2009 Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Üçüncülük Ödül Belgesi	2008 Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın Düzenlediği Öğretmen Yetiştirme Konulu İnceleme Yarışması

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM	
1. GİRİŞ.....	1
1.1. İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi.....	2
1.1.1. Programın Yapısı.....	9
1.1.1.1. Beceriler.....	9
1.1.1.2. Değerler.....	11
1.1.1.3. Kavramlar.....	12
1.2. Kavramlar ve Öğrenilmesi.....	16
1.2.1. Kavramın Tanımı ve Özellikleri.....	16
1.2.1.1. Kavram Öğrenme.....	19
1.2.1.2. Kavram Öğretimi.....	22
1.2.1.2.1. Kavram Öğretim Stratejileri.....	23
1.2.1.2.2. Kavram Öğretim Yöntemleri.....	26
1.2.1.2.2.1. Kavram Haritaları.....	26
1.2.1.2.2.2. Kavram Ağları.....	30
1.2.1.2.2.3. Anlam Çözümleme Tabloları.....	30
1.2.1.2.2.4. Kavram Bulmacaları.....	31
1.2.1.2.2.5. Kavramsal Karikatürler.....	32
1.3. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum.....	33
1.4. Problem.....	35

1.5. Araştırmanın Amacı.....	36
1.6. Araştırmanın Önemi.....	37
1.7. Sayıtlar.....	38
1.8. Sınırlılıklar.....	38
1.9. Tanımlar.....	39
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	40
3. YÖNTEM.....	54
3.1. Araştırmanın Modeli.....	54
3.2. Evren ve Örneklem.....	55
3.2.1. Çalışma Grubu.....	57
3.3. Veriler ve Toplanması.....	58
3.3.1. Kavram Bilgi Testi	59
3.3.2. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği.....	63
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	68
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	69
4.1. Araştırma Amacına İlişkin Bulgular.....	69
4.1.1. Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeyleri.....	69
4.1.2. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeyler	71
4.1.3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları.....	75
4.1.4. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları	76
4.1.5. Kavramları Öğrenme Düzeyleri ile Derse Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki.....	78
5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	82
5.1. Sonuç.....	82
5.2. Tartışma.....	84
5.3. Öneriler.....	87

5.3.1.Uygulamaya İlişkin Öneriler.....	88
5.3.2. İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler.....	88
EKLER.....	90
KAYNAKÇA.....	100

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	<u>Sayfa No</u>
1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının İçeriği.....	7
2. 4. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	10
3. 5. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	10
4. 4. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	12
5. 5. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	12
6. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf programında Yer Alan Kavramlar.....	13
7. Ankara İli Çankaya İlçesi Resmi ve Özel Okullarda Eğitim Gören İlköğretim 5. Sınıf Öğrenci Sayısı.....	55
8. Anakütle Sayısı Belli Öğrenci İçin Anakütle ve Örneklem Hesaplaması.....	56
9. Araştırma Yapılacak İlköğretim Okulları ve 5. Sınıf Toplam Öğrenci Sayıları.....	57
10. Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımları.....	58
11. Kavram Adları ve İlgili Soru Sayıları.....	60
12. Pilot Uygulama Sonucuna Göre Madde Analizi İstatistikleri.....	62
13. Seçilen Soruların Kavramlara Göre Dağılımı.....	63
14. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları.....	66
15. Dik Döndürme (Varimaks) Rotasyon Sonrası Öz-Değer ve Açıklanan Varyanslar.....	67
16. Kavramları Bilgi Testi Genel Ortalama Sonuçları.....	69
17. Öğrencilerin Kavramlara Verdikleri Doğru ve Yanlış Cevap Yüzdeleri.....	70
18. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	71
19. Okul Türüne Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	72
20. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Ortalaması.....	75
21. Okul Türü Değişkenine Göre Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Karşılaştırılması.....	76
22. Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinde Yer Alan Her Bir Maddeye İlişkin Verdikleri Yanıtların Okul Türü Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	76

23.Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Derse Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki.....	78
24. Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin Önemine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki.....	80
25. Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin İçeriğine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki.....	80
26. Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin İlgililiğine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki.....	81

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil	<u>Sayfa No</u>
1. Örümcek Kavram Haritası Örneği.....	27
2. Zincir Kavram Haritası Örneği.....	28
3. Hiyerarşik Kavram Haritası Örneği.....	28
4. Kavram Ağı örneği.....	30
5. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği.....	31
6. Kavram Bulmacası Örneği.....	32
7. Kavram Karikatürü Örneği.....	33
8. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımı.....	58
9. Öz-değer Grafiği.....	66
10. Öğrencilerin Kavramlarla İlgili Başarı Yüzdeleri.....	71

1. GİRİŞ

Bir toplumda eğitimin en temel amacı, bireylerin toplum için en faydalı şekilde yetişmesini sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesine yönelik olarak bireyin çevresinde yer alan her varlık büyük etki yapmaktadır. Zaten birey doğumundan itibaren etrafında olup bitenleri anlama, öğrenme, tanıma, onun sırlarını çözme, doğayı kontrol altına alarak rahat ve güvenli bir yaşam sürdürme çabası içerisinde (Yaşar, 1998, s. 155). Zamanla bu öğrenme çabası bilinçli bir istek haline alır ve ilk bilgiler aileden, çevreden edinilir. Ancak yaş ilerledikçe, hızla artan ve yoğunlaşan bilgilerin alınımında planlı eğitim etkinliklerine olan gereksinim artar. Günümüzde planlı ve programlı eğitim, örgün eğitim kurumları aracılığıyla verilir ve temel eğitim ilköğretim kademesiyle başlar.

İlköğretim; “birkaç öğrenim basamağından oluşan örgün eğitim dizgesinin, okuyup yazmayı, aritmetiği, iyi bir yurttaş olmak için en gerekli bilgi ve becerileri kazandıran ilk basamağı”dır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2012). Burada öğrencilere toplumun kültürel birikimi, sahip olduğu değerler ve kabul görmüş tutumlar kazandırılmaya çalışılır. Böylece onların topluma uyum sağlayabilen, ortak değerleri benimsemiş, hak ve sorumluluklarını bilerek hareket eden bireyler haline gelmeleri sağlanır (Erden, 1998, s. 83). Şu da bilinen bir gerçektir ki; gerek dünyada, gerekse ülkemizde eğitim kurumları aracılığıyla demokratik bir toplum için etkin yurttaşlar yetiştirme görevi, ilköğretimde çoğunlukla sosyal bilgiler öğretim programlarına yüklenmiştir. Böylece sosyal bilgiler öğretimi ile bir toplum için; demokratik tutum ve değerlere, problem çözme ve karar alma becerilerine sahip, üretken ve katılımcı bireylerden oluşan vatandaşların yetişmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2003, s. 1).

Öyle ki; bireyi, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve

sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak yetiştirme, sosyal bilgiler dersinin amaçları içerisinde yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011).

Sosyal bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için, programda yer alan çok sayıdaki kavramın, her öğrencinin zihninde aynı anlamı oluşturulabilecek şekilde geliştirilmesi gerekir (Doğanay, 2002, s. 233). Çünkü kavramlar, yaşadığımız çevreyi, objeleri, olayları daha iyi anlamamıza yardımcı olduğu gibi insanlar arası iletişimin daha net ve kolay gerçekleşmesine de yardımcı olur (Senemoğlu, 2005, s. 511). Ayrıca ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilerle ilgili ilkeleri öğrenebilmeleri ve karşılıklı olarak çıkabilecek sosyal problemleri çözebilmeleri için de temel kavramları çok iyi anlamaları gerekmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003).

1.1. İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi

İlköğretim programında yer alan Sosyal Bilgiler dersi çocuğun sosyal yaşantısıyla çok yakından ilgili bir derstir. Çünkü bu ders yoluyla çocuk içinde yaşadığı topluma ait yakın ve uzak çevresini, geçmişini, bugünü ve geleceğini tanır. Böylelikle çocuğa, toplumun beklenti ve ideallerinin kazandırılması sağlanır (Binbaşıoğlu, 1987, s. 40).

Sosyal Bilgiler dersinin bu ve buna benzer işlevlerinin, eğitim ve öğretim sürecindeki öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikli olarak “Sosyal Bilgiler” kavramını tanımlamak gerekir. Yalnız; Sosyal Bilgiler kavramı ile ilgili genel-geçer tek bir tanım yoktur. Bu kavramla ilgili bu zamana kadar pek çok tanım yapılmıştır. Kabul görmüş olan bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2011).

İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı (Erden, ?, s. 8).

Sosyal Bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştıran bir öğretim programıdır (Öztürk, 2009. s. 4).

Sosyal bilimler ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemleri doğrultusunda insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman süreci bağlamında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı (Doğanay, 2002, s. 17).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, Sosyal Bilgiler öncelikli olarak vatandaşlık bilgi, tutum ve becerisi kazandırmayı amaçlayan; ancak paralel olarak bireyin çevresinde olup bitenleri, geçmiş, bugünü ve geleceği ile bağlantılı biçimde anlamasına ve içselleştirmesine yardımcı olan bir derstir. Bu noktada belirtilmesi gereken en önemli husus ‘Sosyal Bilgiler’ ile ‘Sosyal Bilimler’ kavramlarının farklı anlamlar içerdiğiidir. Her ne kadar birbirleri arasında anlamlı bir ilişki bulunsa da, her biri ayrı anlamları içinde taşır.

Sosyal Bilimler insanların, kendi içinde birbirleriyle bağlantılı, birçok karmaşık sosyal ilişki ve etkileşimlerini konu edinen bilgi kategorilerinden oluşur. Sosyal Bilimlerin içine sosyoloji, antropoloji, tarih, siyasal bilgiler, ekonomi, hukuk vb. alanlar girer. Sosyal Bilgilerde ise tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi önemli yer tutar. Sosyal Bilimler bilginin yapısını ele alıp inceleyen bir kavramdır. Sosyal Bilgiler ise program yapısını ilgilendirmektedir. Buna göre Sosyal Bilimler bir bilgi kategorisiyken, Sosyal Bilgiler bir program kategorisidir (Varış, 1996, s. 131). Diğer bir deyişle; Sosyal Bilimler bilimsel anlamda insanın insanla ve çevresiyle etkileşimini incelerken, Sosyal Bilgiler insanın toplumsal bir varlık olarak yaşayışını, davranışını, temel ihtiyaçlarını ve bunların karşılanma biçimlerini ya da giderilmesi için yapılan çalışmaları ele alır. Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere ait bulguların, bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsamaktadır (Kısakürek, 1989, s. 5; Akt. Deveci, 2002, s. 3). Bu açıdan bakıldığında; Sosyal Bilgilerin önemi de içinde barındırdığı anlam itibariyle daha da artmaktadır. Sosyal Bilimler, Sosyal Bilgilere hem olgusal olarak katkı sağlamak hem de öğretim yöntemleri açısından Sosyal Bilimlerde

kullanılan araştırma, problem çözme ya da analiz etme gibi yöntemleri öğretim sürecine dâhil ederek seçenekler sunmaktadır.

Sosyal Bilgiler, öğrencilerin sosyal yaşamla ilgili problemlerle ilgilenmelerini sağlarken, aynı zamanda gözlem yaparak, soru sorarak, bilgiyi araştırarak ve görüşlerini tartışarak da öğrenmelerine olanak sağlamaktadır. Bu sayede öğrenciler, dünyaya ilişkin kendi anlayışlarını oluşturdukları gibi düşünme becerileri ile tüm okul programından elde ettikleri bilgileri bütünleştirmekte ve sunulan problemleri çözmek için araştırma yapar duruma gelebilmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler, ilköğretim programının en temel parçası olarak nitelendirilebilir (Sunal ve Haas, 2003, s. 10). Özellikle öğrencilerin bir yandan genel kültür sahibi olmalarını sağlamayı bir yandan da onlara kişi-toplum sorunlarını tanıtmayı, bu sorunlara çözüm yolları aramayı, ülkenin ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma gücü kazandırmayı amaçlaması da bu yorumu güçlendirmektedir (Türk Eğitim Derneği [Ted], 1987, s. 2; Akt. Özkümüş Yetkin, 2010, s. 10).

Sosyal Bilgiler kişilik gelişimi yönünden de önemli bir derstir. Bu derste çocuğun, toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilmesi ve toplumsal yaşamla kaynaşmasının sağlanması, toplumsal kişiliğinin oluşmasında önemli katkılar sağlar (Sözer, 1998, s. 16). Kaltsounis (1987, s. 4)'e göre araştırmalar da yaklaşık olarak on iki yaşından sonra yetişkin kişiliğinin biçimlenmeye başladığını; kişiliğin baskın özelliklerinin çocukların ilköğretimi bitirdiği dönemlerde geliştiğini göstermektedir. Bu bağlamda demokratik topluma etkin katılımı sağlamak için ilköğretim döneminin özelliklerinden yararlanarak çocukların çeşitli tutumları, kişilik özellikleri, değer sistemleri ve davranış kalıpları kazanmaları, zaten toplumsal sürekliliği sağlayacak sorumluluk sahibi vatandaşların yetiştirilmesini amaç edinmiş olan Sosyal Bilgiler dersi ile mümkün olabilir. Çünkü Sosyal Bilgiler, öğrencinin toplumsallaşmasını, içinde yaşamını sürdürdüğü toplumun kültürünü, tarihini, kurumlarını tanıyarak; toplumda edindiği rollerin gerektirdiği davranışları sergilemesini, toplumun kendine sunduğu imkânlardan ve bunlardan yararlanma yollarının kazandırılmasını amaçlamaktadır (Erden, ?, s. 4–5). Buradan hareketle İlköğretim Sosyal Bilgiler programının en önemli amacı, öğrenciye “toplumsal kişilik” kazandırmaktır da denilebilir. Çünkü toplumsal kişiliğin en belirgin

özelliği, iyi bir vatandaş olmaktadır. İyi bir vatandaştan beklenen de kişinin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır (Binbaşıoğlu, 1987, s. 42).

Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarını Kaltsounis (1987, s. 8), bireylerin, her çeşit grup ve kurumdan meydana gelen toplumun öğelerini tanınması, anlaması, bunlar arasındaki ve kendi içindeki ilişkileri yorumlaması, çeşitli resmi ve gayr-ı resmi ilişkileri yürütme beceri ve yeteneği kazanması olarak sıralamaktadır. Kısakürek (1989, ss. 8-9; Akt. Deveci, 2002, s. 5) ise Sosyal Bilgiler öğretiminin dört amacı olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar; Sosyal Bilgiler dersinde çocuğun düşünme yeteneğinin geliştirilmesi, insanlar arası ilişkilerin geliştirilmesi, çocuklara temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarının kavratılması, çocuklara ekonomik bir bakış açısının kazandırılmasıdır.

ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi ([NCSS], 1992) ise Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını şu şekilde belirtmektedir:

- Sosyal bilgiler dersi giderek birbirine olan bağlılığı artan farklı dünya milletlerinin karşı karşıya kaldığı problemleri çözebilmeleri için öğrencileri bunlar üzerinde çalışma yapmaları, bütün bunları anlamaları ve teşhis etmeleri için hazırlar.
- Öğrencilerin yaşamları boyunca sorumlu ve yeterli birer vatandaş olabilmelerini sağlayacak yaklaşımları, bilgileri ve becerileri kullanmayı öğrenmelerine ve bunları elde etmelerine yardımcı olur.

İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının genel amaçları da bu ana amaçlar çerçevesi kapsamında ele alınarak belirlenmiştir. “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”na göre, Sosyal Bilgiler Programının genel amaçları (MEB, 2011) detaylı bir biçimde aşağıda verilmiştir:

1. Özgür bir birey olarak öğrenciler fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir yurttaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar, lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programının genel amaçlarına bakıldığında programın öğrencilere kazandırmak istediği temel davranış, yaklaşım, düşünce, bilgi ve becerilerin, sosyal bilimlerin bünyesinde barındırdığı kavramlar çerçevesinde oluşturularak verilmek istendiği görülmektedir. Mutlaka tarihe, sosyolojiye, ekonomiye,

coğrafyaya, bilime, teknolojiye ve hukuka sadece tek başına vurgu yaparak değil, birbiriyle ilişkilendirerek de yer verdiği ortadadır.

Sosyal Bilgiler dersi için belirlenen bu amaçlar, programın içeriğinin belirlenmesine de katkı sağlamakta, program içeriğinin düzenlemesi yapılırken önemli rol oynamaktadır. Demirel (2009, s. 136)'e göre de programın içeriği hazırlanırken belirlenen amaçlara ulaşılmaya çalışılır. Öyle ki bu derste öğrencinin toplumsal yaşamı anlamlandırması ve karşılaştığı sorunları çözebilmesi için, öğrendiği bilgi ve becerileri kullanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersinde olgu ve olayların birlikte ele alınması; içeriğin de disiplinler arası ilişkiler göz önüne alınarak hazırlanması gerekmektedir (Gültekin, 2008, s. 67). Ayrıca içeriğin hazırlanmasında öğrencilerin içinde bulunduğu gelişim, hazır bulunuşlukları, ilgi ve merak düzeyleri de aynı oranda dikkate alınmalıdır (Deveci, 2002, s. 8).

Sosyal Bilgiler öğretim programına bakıldığında içerik ile ilgili ayrı bir kısmın oluşturulmadığı görülmektedir. Ancak içerik, sekiz farklı öğrenme alanı halinde yapılandırılmıştır. İçeriği oluşturan programdaki bu öğrenme alanları; “*Birey ve Toplum*”, “*Kültür ve Miras*”, “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*”, “*Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler*”, “*Güç, Yönetim ve Toplum*”, “*Küresel Bağlantılar*” biçimindedir. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf öğrenme alanları ve üniteleri Çizelge 1’de gösterilmiştir (MEB, 2011).

Çizelge 1.
İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının İçeriği

Sınıf Düzeyi	4. Sınıf Üniteleri	5. Sınıf Üniteleri
Öğrenme Alanları		
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Haklarımı Öğreniyorum
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Bölgemizi Tanıyalım
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Ürettiklerimiz
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	Gerçekleşen Düşler
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplum İçin Çalışanlar

Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke Bir Bayrak
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	Hepimizin Dünyası

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

Çizelge 1'e bakıldığında öğrenme alanlarının bağlayıcılığına karşılık 4. ve 5. sınıf ünite adları birbirlerinden farklı olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte sadece ünite adlarına bakıldığında dahi 5. sınıf ünitelerinin daha geniş kapsamlı olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Bu bakış açısından hareketle programda sarmallık ilkesinin benimsendiği açıkça görülmektedir. Sarmallık ilkesine göre öğrenilmiş olan bazı konular gerektikçe tekrar edilir. Bu tekrarlar konuyu sadece hatırlatan tekrarlar değil, kapsamı genişletilerek işlenen tekrarlardır ve her konunun kendi içindeki konuları arasında bir ardışıklık söz konusudur (Demirel, 2009, s. 143).

Yeni ilköğretim programı yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanmıştır. Yapılandırmacı anlayışta öğrenci dış uyarıcıların edilgen bir alıcısı değil, onların özümleyicisi ve davranışların etkin oluşturucusudur. Öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur ve kendisine sunulan bilgiler arasında uygun olanları seçen ve işleyen kişi olarak öğrenmede etkin olan kişidir. Bu nedenle, yapılandırmacı kuramın benimsendiği eğitim ortamlarında bireylerin öğrenmede daha fazla sorumluluk almaları ve aktif olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine ve çevreleri ile daha fazla etkileşimde bulunmalarına olanak sağlayacak etkinliklere yer verilmesi, kuramın temel adımları olarak değerlendirilmektedir. (Yaşar, 2005, ss. 69-70).

Programda, öğretim süreci etkinliklerle öğrenci merkezli hale getirilmiştir. Öğretim süreci sonunda kazandırılması gereken davranışlar yerine 'kazanımlar' ifadesi kullanılmıştır. Ölçme ve değerlendirmede sadece sonucu değil süreci de dikkate alan bir anlayış benimsenmiştir (MEB, 2011).

1.1.1. Programın Yapısı

İlköğretim Sosyal Bilgiler programını oluşturan temel öğeler; beceriler, değerler, kavramlar ve genel amaçlardır (MEB, 2011). Genel amaçlarla ilgili bilgi ‘İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler’ başlığı altında verilmiştir. Diğer öğeler ise programda yer aldığı şekliyle aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.1.1. Beceriler

Beceri, bir kimsenin bedensel ya da düşünsel bir çaba göstererek bir işi kolaylık ve ustalıklı yapabilmesi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2012). Sosyal Bilgiler programında da “öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler” olarak ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler Programı, diğer derslerde de kazandırılması amaçlanan ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında Sosyal Bilgiler programının kendisine özgü son 5 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşağıda gösterilmiştir (MEB, 2011):

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim ve Empati Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi

Programda, aynı zamanda 4. ve 5. sınıf düzeylerinde ayrı ayrı olacak şekilde, her bir öğrenme alanında doğrudan verilmesi gereken becerilerin bilgisi de yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki Çizelge 2 ve 3'te gösterilmiştir (MEB, 2011):

Çizelge 2.
4. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Beceriler

Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Beceri
Birey ve Toplum	Kanıtı tanıma ve kullanma
Kültür ve Miras	Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Mekânı algılama
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	Tablo, diyagram ve grafik okuma
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Karşılaştırma yapma
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
Güç, Yönetim ve Toplum	Karar verme
Küresel Bağlantılar	Kütüphane ve referans kaynaklarını kullanma

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

Çizelge 3.
5. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Beceriler

Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Beceri
Birey ve Toplum	Yazılı anlatım
Kültür ve Miras	Görsel kanıt kullanma (nesne, fotoğraf, vb.)
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Gözlem
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	Basit istatistik verileri yorumlama
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Sosyal katılım
Güç, Yönetim ve Toplum	Basılı ve görsel kaynakları kullanma ve değerlendirme
Küresel Bağlantılar	Olgu ve düşünceleri ayırt etme

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

1.1.1.2. Değerler

Sosyal Bilgiler programında değer, “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2011). Doğanay (2009, s. 228)’ın Halstead ve Taylor (2000, s. 169)’dan aktardığına göre ise değer, “davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar” olarak tanımlanmıştır.

Öğrenciler kendi değer yönelimleri ile kültür ve kurumları çevreleyen değerleri anlamak ihtiyacındadırlar. Öğrencilerin değer zıtlaşmaları ve çatışmalarıyla etkili bir biçimde baş etme kabiliyetini geliştirmelerine; kabul ettikleri ve benimsedikleri değerlerin sonuçlarının olduğunun farkında olmalarına ve başkalarının sahip olduğu ve kendilerinininkinden farklı olan değerlere saygılı ve hoşgörülü olmaları gerektiğini bilmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, değerler eğitimi sosyal bilgilerin gerekli ve önemli bir parçasıdır (Naylor ve Diem, 1987; akt. Keskin, 2008, s. 41). İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı da bu yaklaşımla hareket etmiş, programı oluşturan temel öğeler arasına ‘değerler’ başlığını yerleştirmiştir. Bu sayede değerler eğitimi programının önemli bir parçası haline getirilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde öğretilmesi hedeflenen temel değerler şu şekilde belirlenmiştir: Aile birliğine önem verme, Adil olma, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Özgürlük, Sağlıklı olmaya önem verme, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik. Yalnız, değer öğretimi de rastlantıya bırakılmamış ve her bir öğrenme alanında doğrudan verilmesi gereken değerler ayrıca belirtilmiştir. Buna göre 4. ve 5. sınıfta verilecek değerlerin öğrenme alanlarına göre dağılımı şöyledir (MEB, 2011):

Çizelge 4.
4. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Değerler

Öğrenme Alanı	Doğrudan verilecek Değer
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temiz ve sağlıklı olmaya önem verme
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardımseverlik
Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

Çizelge 5.
5. Sınıf Düzeyinde Doğrudan Verilecek Değerler

Öğrenme Alanı	Doğrudan verilecek Değer
Birey ve Toplum	Sorumluluk
Kültür ve Miras	Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Çalışkanlık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Akademik dürüstlük
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Dayanışma
Güç, Yönetim ve Toplum	Adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı
Küresel Bağlantılar	Tarihsel mirasa duyarlılık

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

1.1.1.3. Kavramlar

Kavram, “bir nesnenin zihindeki soyut ve genel tasarımı”dır. (TDK, 2012). Kaptan’ a (1998, s. 131) göre ise kavram; “varlıklar, olaylar, insanlar ve düşünceler benzerliklerine göre gruplandırıldığında gruplara verilen ortak adlar”dır. Sosyal bilgiler

programında ise kavram; “nesnelerin, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2011).

Kavram öğrenimi kişinin doğumundan ölümüne kadar yaşam boyu devam eden bir süreci kapsar. Çocukluk döneminde kişiler kavramları yavaş ve zor öğrenir. Çocuklar her gün öğrendikleri yeni bilgileri daha önce öğrendikleri kavramlarla ilişkilendirir. Çocukların algılamalarının netleşmesi, tecrübe, deneyim ve kullandıkları kelime sayısının artması sahip oldukları kavram dağarcığının farklılaşmasını sağlar (Arı, Üstün ve Akman, 1994; Akt. Aral, 2006, s. 12). Kavramların öğrenilmesinde zaman, hafıza, kavram geliştirme stratejisi, dil, kültür ve gelişim gibi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir (Kılıç, 1997, s. 33). Bu bilgiler ışığında ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında kavramların öğrencilere etkili şekilde kazandırılması için çeşitli planlamalar ve düzenlemeler yapılmıştır. Programda, kavramların hangi düzeylerde verileceğinden nasıl verileceğine kadar detaylı bilgilendirme ve yönlendirme söz konusudur.

Sosyal Bilgiler programında yer alan kavramlar, her bir sınıf için giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde verilmek üzere ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu planlama dâhilinde 4. sınıfta verilmesi gereken 91 kavram, 5. sınıfta verilmesi gereken 121 kavram bulunmaktadır (MEB, 2011).

Çizelge 6.
Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Programında Yer Alan Kavramlar

Kavramlar	4.	5.
Afet	⊙	⊙
Aile	⊙	⊙
Akrabalık	⊙	⊙
Anayasa	○	⊙
Bağımsızlık	○	○

Barış	○	○
Benzerlik ve farklılık	⊙	⊙
Beşeri ortam	⊙	⊙
Bildirge (Beyanname)		○
Bilim		⊙
Birey		⊙

Birinci elden kaynak		○
Bölge	○	⊙
Bütçe	⊙	⊗
Cumhuriyet	⊙	⊙
Çevre	⊙	⊗
Çevre kirliliği	○	⊙
Dağıtım	○	⊙
Dayanışma	⊙	⊙
Davranış	⊙	⊗
Değer	○	⊙
Değişim ve süreklilik	○	⊙
Demokrasi	○	⊙
Devlet	○	⊙
Dil	○	⊙
Din	○	⊙
Doğal kaynaklar		○
Doğal ortam	⊙	⊗
Duygu	⊙	⊙
Düşünce	⊙	⊙
Egemenlik	○	⊙
Ekonomi	○	⊙
Ekonomik faaliyet	○	⊙
Emek	○	⊙
Enerji		○
Etkin yurttaş	○	⊙

Gelenek	○	⊙
Gelir ve gider	○	○
Girişimci		○
Giyim	⊙	⊗
Göç		○
Grup	○	○
Güç	○	⊙
Haberleşme		○
Hava durumu	⊙	⊗
Hava olayı	⊙	⊗
Hoşgörü	○	○
İhracat		○
İkinci elden kaynak		○
İklim	○	⊙
İletişim		○
İsraf	○	○
İstek ve ihtiyaçlar	⊙	⊗
İş bölümü	○	⊙
İşsizlik		○
İthalât		○
Kamu	○	⊙
Kamuoyu	○	⊙
Kanıt	○	⊙
Kâşif		○
Katılım	○	⊙

Kaynak	☐	☒
Kentleşme	☐	☐
Keşif	☐	☐
Kıta	☐	☐
Kimlik	☐	☒
Kronoloji	☐	☒
Kurum	☐	☒
Kültür	☐	☒
Kültürel öge	☐	☒
Lâiklik	☐	☐
Liderlik	☐	☒
Medya	☐	☐
Meslek	☒	☒
Millet	☐	☐
Millî egemenlik	☐	☒
Millî kültür	☐	☐
Nedensellik	☐	☒
Nüfus	☐	☐
Olgu	☐	☐
Ortak miras	☐	☐
Özgürlük	☐	☐
Para	☒	☒
Pazar	☐	☒
Rol	☐	☐
Saltanat	☐	☐

Sanat	☐	☒
Savaş	☐	☐
Seçim	☐	☐
Sivil Toplum Kuruluşu	☐	☒
Sorumluluk	☒	☒
Sosyal etkileşim	☐	☐
Sosyal örgüt	☐	☐
Sözleşme	☐	☒
Şehirleşme	☐	☐
Tasarruf	☒	☒
Teknoloji	☐	☒
Temel hak ve özgürlükler	☐	☒
Teşkilât	☐	☐
Ticaret	☐	☐
Tören	☐	☐
Turizm	☐	☐
Tüketim	☐	☒
Ulaşım	☐	☒
Ücret	☐	☐
Üretim	☐	☒
Ürün	☐	☒
Vakıf	☐	☐
Vatan	☐	☐
Vergi	☐	☐
Verimlilik	☐	☐

Yargı	☐	☒
Yasa	☐	☒
Yasama	☐	☐
Yatırım	☐	☐
Yer	☒	☒

Yerleşme	☐	☒
Yön	☒	☒
Yönetim	☐	☒
Yurttaşlık	☐	☒
Yüzyıl	☐	☐

Toplam Kavram: 212

- Bu kavram **giriş** düzeyinde verilecektir.
- Bu kavram **geliştirme** düzeyinde verilecektir.
- Bu kavram **pekiştirme** düzeyinde verilecektir.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

1.2. Kavramlar ve Öğrenilmesi

Okullarda öğrenme-öğretme süreci içerisinde öğrencilerin kazanması gereken pek çok kavram vardır. Bu kavramların bir kısmı programda belirtildiği oranda ve şekilde kazandırılırken bir kısmı da kendiliğinden günlük yaşam içerisinde kazanılmaktadır. Ne var ki, gerek planlı bir şekilde olsun gerek kendiliğinden olsun çoğu zaman kavramların doğru bir şekilde öğrenilmesinde sıkıntılar yaşandığı gözlenmekte ve bunlar bilimsel çalışmalarla da gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu hususla ilgili olarak kavramların nasıl öğrenilmesi ve öğretilmesi gerektiği ile ilgili alan uzmanları tarafından farklı yöntem ve stratejiler önerilmiştir. Bu başlık altında da bu konularla ilgili bilgiler verilmiştir.

1.2.1. Kavramın Tanımı ve Özellikleri

Kavramlar insan düşüncesinin yapı taşlarıdır. Nesne ve/veya olayların gözlenebilen özelliklerinin toplamından oluşan kavramlar, ortak özellikleri paylaşan ve aynı isimle tanımlanan semboller, olaylar ve nesnelere grubudur (Merrill, 1983; Akt. Doğan, 2007, s.

11). Bir diğerk deyişle kavramlar, benzer nesnelere, insanları, olayları, düşünceleri, süreçleri gruplamada kullanılan bir kategoridir (Senemoğlu, 2005, s. 511).

Fidan (1996, s. 189) kavramı; “Kavramlar temel özellikleri olan nesne, olay, fikir ve davranışların oluşturduğu sınıflamaların soyut temsilcileridir” şeklinde tanımlamaktadır. Ülgen (2004, s. 107) ise “insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu yapısıdır” şeklinde tanımlamakta ve bunu örneklendirmektedir. Buna göre; yaprakları, kökleri, dalları, hacimleri, meyveleri ve üreme biçimleri açısından değişebilen ağaçların, ortak yanları bu özellikleri taşımasıdır. Bu algılarla zihnimizde oluşturduğumuz imaj ağaç olarak adlandırılır. Daire, üçgen, dörtgen, köşegen ve benzerleri değişik biçimdedirler. Ama ortak özellikleri vardır. Bunlar farklı uzunlukta çizgilerin birbirini kesmesiyle oluşan farklı biçimdeki düzlemlerdir. Değişik görünümdeki bu düzlemlere, ortak özellikleri nedeniyle “Şekil” denir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi kavramlar, çevremizde gördüğümüz ya da yaşarken öğrendiğimiz kısaca hayatımızda olup biten ne varsa her şeyi anlamlandırmaya çalıştığımız süreçte bizlere yardımcı olur ve bu anlamlandırma sürecini belirli sözcüklerle dile getirmemizi sağlar. Ozankaya (1980, s. 72)’nın kavramla ilgili tanımlamasına bakıldığında da benzer bir yoruma ulaşmak mümkündür:

Kavramlar, sözcüklere gerçek anlamlarını vermek ve bunlar aracılığıyla düşünmek, olayların ve süreçlerin özünü kavrayıp temel yanlarına ve özelliklerine ilişkin genellemeler elde etmek olanağı sağlayan nesnel çevrenin insan düşüncesindeki yansıma biçimidir.

Dünyayı algılamamızda önemli bir rol oynayan kavramların kendilerine özgü belirgin özellikleri vardır. Kavramların doğru olarak öğrenilmesi ve öğretilmesinde bu özelliklerin bilinmesi gereklidir. Ülgen (2004, ss. 108-116)’e göre kavramların özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.
- Kavramın orijinali (prototip) vardır. Kavramın orijinali, kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşumdur.
- Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilir.

- Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar.
- Kavramlar çok boyutludur. Bir kavram konumuna göre bazen merkezde, bazen de merkezin çevresinde yer alabilir.
- Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler.
- Kavramlar aralarındaki etkileşime dayanarak, bir bütünlük oluştururlar, bunlar kavram haritaları adı altında incelenmektedir.
- Kavramlar dille ilgilidir. Her kavram bir sözcükle ifade edilir.
- Kavramların özellikleri de kendi içinde birer kavramdır.

Kavramların özelliklerine ilişkin bir inceleme de Martorella (1986) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu incelemeye göre kavramların temel özellikleri dört başlık altında ifade edilmiştir. Kavramların özelliklerinden birincisi “isimdir”. Her kavramın insanların iletişimde kullandıkları bir ve iki sözcükten oluşan isimleri mevcuttur. İkinci özellik olarak, kavram sınıfına giren nesne, olay ve düşüncelerin ortak bir isimle dile getirildiği “ayırt edici özelliklere” sahip olmasıdır. Üçüncü olarak ise, her kavramın ayırt edici özellikleri yanı sıra bir de kavram kapsamındaki her örnek için farklı olan “ayırt edici olmayan özellikler” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kavramın özelliklerinden son olarak belirtilen ise kavram “örnekleri”dir. Bu örnekler kapsamında ilgili kavramın ortak, ayırt edici özellikleriyle kendine özgü özellikleri de yer alır (Akt.: Doğanay, 2002, ss. 230-232).

Senemoğlu (2005; ss. 512-513)’na göre, kavramlar sıfatlar, isimler, zarflar, bağlaçlar veya fiillerle temsil edilirler. Hangi sözcük grubuyla temsil edilirse edilsin tüm kavramlar; öğrenilebilirlik, kullanılabilirlik, açıklık, genellik ve güçlülük özellikleri taşır. Buna göre;

- **Öğrenilebilirlik:** Tüm kavramlar sonradan öğrenilir. Ancak, somut kavramlar kolay öğrenilirken, soyut kavramlar daha zor öğrenilir.
- **Kullanılabilirlik:** Kavramlar, ilkeleri anlama, problem çözme gibi çok çeşitli kullanım alanlarına sahiptirler. Ancak bazı alandaki kavramlar daha sık kullanılırken, bazıları daha seyrek kullanılır.

- **Açıklık:** Kavram herkesin zihninde aynı anlamı oluşturabilmesi için, anlaşılır olmalı, konu alanı ile ilgili uzmanlar arasında kavramın anlamına ilişkin görüş birliği bulunmalıdır.
- **Genellik:** Birçok kavram hiyerarşik olarak organize edilmiştir. Hiyerarşik yapının en üstünde yer alan kavram en genel olanıdır. Genel kavramların alt gruplarına inildikçe kavramların genellik özellikleri azalarak daha özel kavramlar haline gelirler.
- **Güçlülük:** Kavramın gücü, büyük ölçüde diğer kavramların, ilkelerin anlaşılmasına yardım etme, problem çözmeyi sağlama gibi konularda faydalı olmasına işaret etmektedir.

Kavramların sahip olduğu özelliklerin genel bir değerlendirmesi yapıldığında en net olarak söylenebilecek ortak noktalardan biri kavramların sözcüklerden oluşmasıdır. Genel çerçevede bakıldığında da kavramların kendisine ait özelliklerin herkesçe aynı şekilde fark edilebilmesi veya kavramların genelin içinde belli bir sınıfa dâhil olabilmesi kavramların bu belirgin özelliklerini daha net göstermektedir. Kavramların sahip olduğu bu özellikler kavram öğrenme sürecine de doğrudan etki etmektedir. Kavramların özellikleri kullanılarak kavram öğrenme süreci başlatılabilir, süreç ilerletilebilir ya da çok geniş boyutlarda şekillendirilebilir.

1.2.1.1. Kavram Öğrenme

Kavram öğrenme, uyaranları belirli gruplara ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmaktır. (Ülgen, 2004, s. 117). Başka bir şekilde kavram öğrenme, nesnelere, olayları ya da insanları bir sınıfa koyabilme ve bu sınıfa bir bütün olarak tepkide bulunabilme durumu olarak betimlenmektedir (Gangè, 1979; Akt. Özyürek, 1983, s. 349) Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki; kavram öğrenme sadece objeleri basit olarak sınıflama ya da bir sınıf objenin adını söyleme ile sınırlı değildir. Kavram öğrenme, yüksek düzeyde bilişsel süreçler ve çeşitli örneklerin karşılaştırılarak genellemeye gidilmesini gerektirir. Bireyin genelleme yapabilmesi için, obje ve olayların ortak elemanlarını soyutlayarak algılayabilmesi ve bunların benzer ve benzer olmayan yönlerini ayırt edebilmesi

gerekmektedir (Fleming, 1987; Child, 1981; Akt. Erden ve Akman, 1997, s. 203). Bilişsel süreç gerektiren bu faaliyetler de çeşitli düzeylerde gerçekleşmektedir. Bu düzeyler en alt düzeyden en yüksek düzeye doğru şöyledir: Somut düzey, tanıma düzeyi, sınıflama düzeyi ve soyut düzey. Aşağıda bu düzeyler sırasıyla kısaca açıklanmıştır (Senemoğlu, 2005, ss. 514-518):

Somut Düzey: Bu düzeyde kavram öğrenmede çocuk, ‘objenin algılanabilen çerçevesine dikkat etme, objeyi diğer objelerden ayırt etme, ayırt edilen objeyi, aynı kapsam ve durumda bir başka zamanda da gördüğünde hatırlama’ gibi zihinsel işlemleri yapmaktadır. Bu düzeyde, sadece obje görülür ve artık her durumda fark edilebilir.

Tanıma Düzeyi: Bu düzeyde çocuk, somut düzeyde sadece aynı kapsam ve durumda gördüğünde tanıyabildiği objeyi, farklı bir yer ve durumda gördüğünde de tanıyabilir. Bunun yanı sıra önceden gördüğü objeye ilişkin genelleme yapabilir ve genelleme yaptığı objeyi hatırlayabilir. Bu zihinsel işlemlerin yanı sıra aynı zamanda somut düzeyde yaptığı zihinsel işlemleri de bu düzeyde de yapar. Somut düzeyde görerek kavramın adını öğrenirken bu düzeyde görmenin yanı sıra işiterek, koklayarak, dokunarak da öğrenebilir ve kavramın adını da kodlayıp saklayabilir.

Sınıflama Düzeyi: Bu düzeyde çocuğun kavramı ilk kez öğrenmesi için, kavramın en az iki örneğinin tanıma düzeyinde kazanılması gerekir. Sınıflama düzeyinde yapılan zihinsel işlemler ise; objenin bir sınıfına ilişkin en az iki örneğin çok belirgin olmayan özelliklerine dikkat etme, her bir örneği örnek olmayandan ayırt etme, ayırt edilen örnekleri anımsama, farklı bir kapsam ve durumda karşılaşılan her bir örneğin aynı örnek olduğu genellemesini yapma, aynı sınıfa ilişkin en az iki örneğin eş değer olduğu genellemesini yapabilme ve genellemeyi anımsama şeklinde sıralanabilir.

Soyut Düzey: Soyut düzeyde kavramın öğrenildiği şu davranışları gösterdiği takdirde kabul edilmektedir: Kavram örneklerini doğru olarak tanıyabilme, kavramın adını verebilme, kavramın tanımlanan özelliklerini ayırt edebilme, kavramın toplumca kabul edilmiş tanımını yapabilme ve kavram örneklerinin aynı düzlemdeki benzer kavram örneklerinden nasıl farklılaştığını açıklayabilme. Soyut düzeyde kavram öğrenmede

yapılması gereken zihinsel işlemler tümevarım ve alış (tümdengelim) şeklinde iki ana grupta toplanmaktadır. Tümevarım, kavramın özelliklerine ilişkin denenceleri formüle etmeyi, hatırlamayı, değerlendirmeyi kapsar. Tümdengelim, kavramın özelliklerine ilişkin sunulan bilgiyi özümlemeyi, hatırlamayı ve analiz etmeyi kapsar.

Planlı olarak örgün eğitim kurumlarında yani okullarda gerçekleşen kavram öğrenmenin, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın kendi içinde aşamaları vardır ve ömür boyu devam eden bir süreçte ister okulda ister okul dışında olsun bu aşamalar yaşanır. Ülgen (2004, s.119-121)'e göre ise kavram öğrenme, 'kavram oluşturma' ve 'kavram kazanma' olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. *Kavram oluşturma*, bireyin tümevarım yoluyla genellemeler veya soyutlamalar yapması sonucu oluşur. Birey, karşılaştığı uyaran veya objelerin benzer ve farklı yanlarını algılayarak genellemeler yapar. Birey, kavramları öğrenirken o kavramla ilgili çevresinden duyduğu sözcükleri bir araya getirir. Örneğin, bir çocuk yuvarlak bir cismin yuvarlanışını gözlemleyerek yuvarla ve yuvarlak kelimeleri arasında bir bağ kurup, zihninde yuvarlak kavramına ilişkin bir tanım oluşturur. *Kavram kazanma* ise, kavram oluşturma süreci sonucunda oluşturulan kavramların ayrıştırılması ve gruplandırılması işlemine verilen isimdir. Bu aşamada birey, algılamış olduğu kavramların özelliklerini göz önüne alarak ve tümdengelim yöntemini kullanarak kavramlar arasındaki ilişkilere bakar, mantıksal kurallar ve değerler seçer ve onları uygulayıp kavramın ayrıştırmasını yapar. Kavram oluşturma kavram kazanmanın ön koşuludur. Kavram oluşturma tanıma dayalı bir bilgi, kavram kazanma ise işleme dayalı bir bilgidir. Kavram oluşturma daha çok okul öncesi dönemde başlayıp ömür boyu devam ederken kavram kazanma daha çok okul döneminde gerçekleşir.

Kavram öğrenmede yukarıdaki bilgilerden hareketle görülmektedir ki, kavramların önce somut haliyle algılanmaya ve tanınmaya çalışılması sonrasında ise sahip olduğu özelliklere göre tümden gelim yoluyla belli bir gruba dâhil edilmesi ve kullanım esnasında da bu ayrıştırmadan faydalanılarak kavramın seçilip yerli yerince kullanılıyor olması söz konusu. Bu durum, kavramların özelliklerinin kavram öğrenme sürecini şekillendirdiği veya etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

1.2.1.2. Kavram Öğretimi

Kavramlar düşünce sistemlerinde yer alan soyut düşüncelerdir. Bu sebeple kavram öğretimi, ilgili kavramın çocuğun zihninde oluşmasını sağlama işidir. Günümüz öğretim yaklaşımlarında, gerek bilgilerin gerekse de kavramların öğretim sürecinde merkezde öğretmen değil, öğrenciler vardır (Kaptan, 1998, s. 132). Öğrencilerin kavramların anlamlarını tam olarak öğrenebilmeleri için tek bir öğretim yöntemine bağlı kalmaksızın değişik öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen, öğrencide kavram oluşma sürecinin nasıl ve hangi durumlarda gerçekleştiğini bilmeli, öğrencinin bireysel özelliğine uygun koşulları dikkate alarak öğretimi tasarlamalı ve buna göre uygulama yapmalıdır. Öğretmen, çocukların nesnelere bilme, algılama ve zihinlerinde kavram olarak oluşturmalarını beklemek yerine uygun çevresel koşulları da ayarlamalıdır. Bu koşullar, zaman, bellek süreci, dikkat ve odaklaşma düzeyini bilme, kavram öğretme stratejileri, dil ve gelişim düzeyini bilme olarak sıralanmaktadır. Bu koşullarla öğrencinin bilişsel yapısının etkileşimi sonucu bilginin yapılandırılması rahatlıkla gerçekleşir (Ülgen, 2004, s. 117).

Kavram öğretimi yapılırken uygun koşullar ayarlansa, uygun yöntemler ve doğru zaman seçilse bile bu süreçte, belli başlı ilkeleri göz önünde bulundurmak ya da bazı önemli detaylara dikkat etmek gerekebilir. Bunlar kısaca şu şekilde sıralanmaktadır (Çeliköz, 1998; Ülgen, 1998; Akt. Malatyalı ve Yılmaz, 2010, s. 325):

- Kavramların isimlerinin kullanılması kavram öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Kavramın tanımı verilirken o kavrama ait özelliklerin bir liste şeklinde verilmesi özelliklerin cümle şeklinde verilmesinden daha yararlıdır.
- Kavrama ilişkin özelliklerin, örneklerin ve benzer kavramların daha önceden öğrenilmesi kavram öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Kavramlar öğretilirken çok sayıda örnek kullanılmalıdır.
- Kavrama ilişkin olarak verilen örnekler benzer özelliklere sahip olmalı, kavramı çağrıştırmalı ve karmaşık olmamalıdır.
- Somut kavramlar soyut kavramlara göre daha kolay öğrenilir.
- Birleşik kavramların öğrenilmesi ayrı olanlara göre daha zordur.
- Kavramlara ait özellikler ne kadar az ise öğrenilmesi de o kadar kolaydır.

- Öğrencilerin öğrendikleri kavrama ait özellikleri kendilerinin keşfetmesi kavramın öğrenilmesinde daha etkilidir.
- Öğrencinin kavramın tanımını yapması ve özelliklerini belirtmesi, kavramın öğrenci tarafından öğrenilip öğrenilmediği hakkında bilgi verir.

Duman (2008, s. 47) ise, kavram öğretiminde benzer ilkelerin şu sırayla takip edilerek uygulanması gerektiğini belirtmiştir:

- Basitten karmaşığa,
- Kavramın örneği olan nesnelere örneği olmayana,
- Bilinenden bilinmeyene,
- Öğrenciye göre olandan olmayana,
- Aynı cinsten olandan farklı cins olana,
- Kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici niteliklerini belirten örneklerin verilmesi,
- Öğrencinin kavrama dâhil birçok örneği inceleyerek tanımlayıcı nitelikleri bulması, kavramı tanımlaması, kavramlar arası ilişkilerden ilkeyi bulması,
- Kavramlar arası ilkelerden hareketle doğru genellemeye ulaştıktan sonra, kavrama dâhil olmayan örnekler üzerinden ayırt edici nitelikleri bulması vb. gibi belirli bir sırayı takip etmelidir.

Yukarıda belirtilen kavram öğretim ilkeleri, okul sürecinde kavramların derinlemesine öğrenilmesine olanak sağlaması açısından; kavram öğretimi de kavramların öğrenilmesini kolaylaştırması ve kavramların daha anlaşılır hale getirilmesi açısından oldukça önemlidir. Kavram öğretimi gerçekleşirken bir takım öğretim stratejilerinin kullanılması, öğretimin belli bir plan dâhilinde yapılmasını sağlayabileceği gibi; öğretim yöntemleri de somutlaştırma yoluyla öğretimin kolaylaştırılmasına yardımcı olabilir. Böylelikle kavramların çok boyutlu bir bakış açısıyla ve tüm örnekleriyle öğrenilmesi sayesinde akademik düzeydeki başarının da artması beklenebilir.

1.2.1.2.1. Kavram Öğretim Stratejileri

Kavram öğretimi ile ilgili bu zamana kadar pek çok bilimsel çalışma ve araştırma yapılmıştır. Bunun sonucu olarak da alanyazın taraması yapıldığında kavram öğretimi

sürecini çeşitlendirecek öğretim yöntem ve stratejilerinin öne sürüldüğü görülmüştür. Bu başlık altında alanyazında geçen kavram öğretim stratejileri ile ilgili kısa bilgiler verilecektir.

Erden ve Akman (1997, s. 208)'a göre kavram öğretimi ikiye ayrılır. Kavramlar, geleneksel (sunuş yoluyla) öğretim yaklaşımıyla veya örnekten kurala doğru öğretim (buluş yoluyla) yöntemi ile öğretilir. *Sunuş yoluyla kavram öğretiminde*, öğretime başlamadan önce öğretim materyalleri sistematik bir şekilde düzenlenir ve öğrencilere aktarılmaya hazır hale getirilir. Bu süreçte, ilk önce kavramın ismi sözcük verilir ve tanımı yapılır, kritik, tanımlayıcı ve ayırt edici özellikleri verilir ve son olarak kavrama dâhil olan ve olmayan örnekler görsel araçlar kullanılarak verilir. *Buluş yoluyla kavram öğretiminde* ise özelden genele doğru tümevarım yaklaşımı ile genellemelere gidilir. Bu yöntemde, öğretilecek kavrama ilişkin birkaç örnek verilir, kavramla ilgili olmayan örnekler verilir, öğrencilerden örnekler arasındaki benzerlikleri veya ortak noktaları tespit etmeleri ve karşıt örnekleri karşılaştırarak duruma uymayan örnekleri tespit etmeleri istenir ve böylece örneklerle dayalı olarak öğrencilerin kavramın kritik özelliklerini kendilerinin bulmaları sağlanır.

Martorella (1998), kavram öğretimi için *kavram analizinin* yapılmasını önermiştir. Buna göre bir kavramın analizinde; kavramın en çok kullanılan adı belirlenir, kavramın ne anlama geldiğini gösteren basit bir tanım belirlenir, kavramın karakteristiklerini belirleyen ayırt edici özellikler belirlenir, kavramla ilgili olan ayırt edici olmayan özellikler belirlenir. Bunun için de aşağıdaki modelin uygulanmasını gerekli görmüştür (Akt: Kılıç, 2008, ss. 224-225):

- Kavram uygunluk envanterini ve planlama envanterini yanıtlama,
- Öğretim sırasında kullanılacak bir giriş geliştirme,
- Çeşitli örnek olanlarla olmayanları sunma,
- Eğer olanaklı ise, örnek olanları ve olmayanları birlikte sunma,
- Öğretim materyallerini, örnek olanlar ve olmayanlar arasındaki benzerliklere, farklılıklara ve ayırt edici özelliklerle, ayırt edici olmayan özelliklere dikkat çekmek için gerekli ipuçlarını, yönergeleri ve soruları kapsayacak biçimde hazırlama,

- Kavramın kazanıldığını anlamak için, öğrencinin verilen yeni örneklerle, örnek olmayanları doğru olarak ayırıp ayırmadığını ölçme,
- Kavramın kazanılma düzeyini, öğrencinin gelişimini ve belirlenen amaçları dikkate alarak ölçme.

Merrill ve Tennyson'un kavram kazanım stratejisi dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada öğretmen, kavramın belirleyici özelliklerini tanımlar. İkinci aşamada öğretilecek kavrama örnek olan ve olmayanları açıklar. Ancak önce örnek olan bir durum daha sonra örnek olmayan bir durum basitten karmaşığa doğru oluşturulur. Üçüncü aşamada ise, öğretmenin yeni örnek olan ve olmayan kavramları sunarak öğrencilerden ayırt etmelerini istediği alıştırmadır. Bu alıştırma, öğretmenin, öğrencilerin belirlenen kavramı istenilen nitelikte kazanıp kazanmadıklarını kontrol etme amaçlıdır. Son aşama test aşamasıdır. Öğrencilere öğretilecek kavrama ilişkin örnek olan ve olmayan durumlar bu aşamada sunulur ve öğrencilerin onları uygun kategorilerde sınıflaması beklenmektedir (Akt: Doğanay, 2002, ss. 242-245).

Hilda Taba ise üç aşamayı içeren tümevarımsal bir yaklaşıma dayanan kavram öğretimi stratejisi önermiştir. İlk aşamada kavram ya da kavramlarla ilgili örnekler listelenir. İkinci aşamada aynı özelliklere sahip olan örnekler gruplanır ve son aşamada da bu gruplara bir ad verilir. *Joyce ve Weil* (1996) de tümevarımsal bir strateji oluşturmuştur. Bu strateji, başlangıçta öğretilecek kavrama ilişkin tahminler yürütülmesini sonrasında da bir ipucu verilmesini içermektedir. Sunulan bir ipucundan yararlanarak kazandırılacak kavramın örnek olan ve olmayanlardan yola çıkarak tahmin edilmesiyle devam etmektedir. Son aşamada ise, seçilen kavramın belirleyici özelliklerini öğrencilerin ifade etmelerini ve kavram üzerinde tekrar düşünmelerini sağlayacak tartışma ortamı oluşturulmaktadır (Akt: Doğanay, 2002, ss. 242-245).

Klausmeier' e göre kavram öğretimi yedi aşamada gerçekleşebilir (Ülgen, 2004, s. 139).

- Öğrenciye kavramın bütün içindeki yeri gösterilmelidir.
- Kavram kendi içinde tanımlanmalıdır.
- Kritik özelliklerle değişebilen özellikler belirlenmelidir.

- Olumlu örneklerle olumsuz örnekler karşılaştırılmalıdır.
- Kavramın gruplanması ölçüt niteliğindeki ilkeler belirlenmelidir.
- Kavramı kullanarak problem çözme denemeleri yapılmalıdır.
- Kavramın kapsamına giren özelliklerin bir listesi yapılmalıdır.

Michaelis ve Garcia (1996) tarafından geliştirilen *problem çözme ve araştırma-inceleme yoluyla kavram geliştirme stratejisi* özünde tümevarımsal bir yaklaşımı esas alır ve problem çözme yöntemini de bu sürece dâhil eder. Bu yöntemde, ilk aşama kazandırılacak kavramın problem olarak tanımlanmasıdır. Daha sonra kavramla ilgili sorular oluşturulmaktadır. Öğrenciler bu aşamada sorulara cevap bulabilmek için araştırma yapmaktadırlar. Bundan sonraki süreçte kaynaklardan bilgiler toplanır ve gerekli düzenlemeler yapılır. Toplanan veriler ışığında analizler yapılır. Yapılan analizler sonucunda çıkan sonuç ifade edilir (Akt: Doğanay, 2002, ss.245-246).

1.2.1.2.2. Kavram Öğretim Yöntemleri

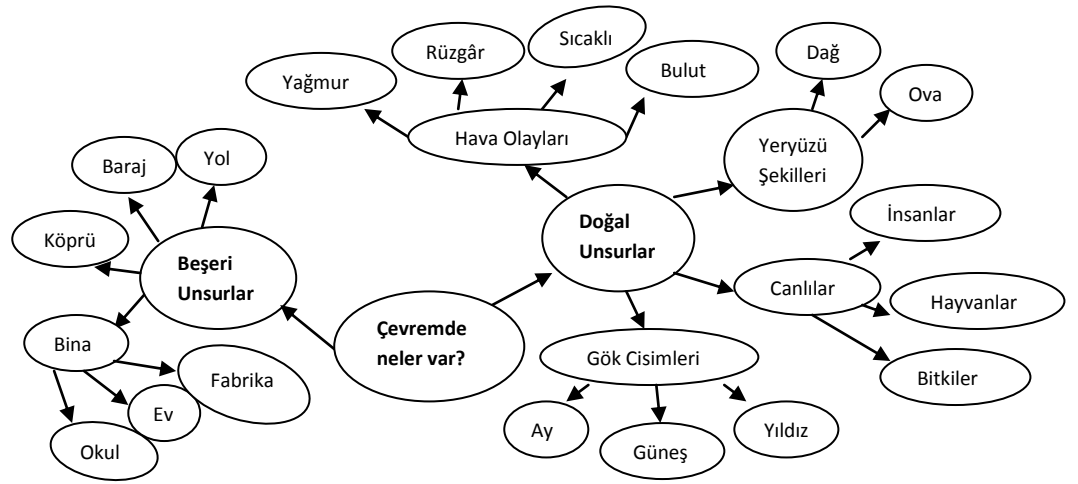
Yapıları itibariyle soyut olan kavramların öğretiminde, öğretimi ve anlamayı kolaylaştırmak adına mümkün olduğu kadar somut örnekler kullanılmalıdır. Kavramların öğretimini kolaylaştırmak ve dolayısıyla somutlaştırmak için Sosyal bilgiler dersinde genellikle kavram haritaları, kavram ağları, anlam çözümleme tabloları, analogiler, kavram bulmacaları ve kavram karikatürleri gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler, aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

1.2.1.2.2.1. Kavram Haritaları

Kavram haritaları, bilgi ve kavramlar arasındaki ilişkileri görsel bir şekilde sunar (Novak ve Gowin, 1993, s. 15). Aynı zamanda tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafikler olarak tanımlanacağı gibi öğrencilerin öğrenmeleri gereken kavramların neler olduğunu ve bu kavramlar arasında nasıl bir bağ kurulacağını gösteren planlama düzenekleri olarak da tanımlanabilir (Demirel, 2002, s. 125). Kavram haritalarının birbirinden farklı türleri bulunmaktadır. Jones, Palinscar, Ogle, ve Carr (1987, ss. 37-39) tarafından üç çeşit kavram haritası tanımlanmıştır.

Bunlar; örümcek (salkım), zincir ve hiyerarşi türü kavram haritalarıdır. Aşağıda en yaygın olarak kullanılan kavram haritası türlerinden kısaca bahsedilmiştir:

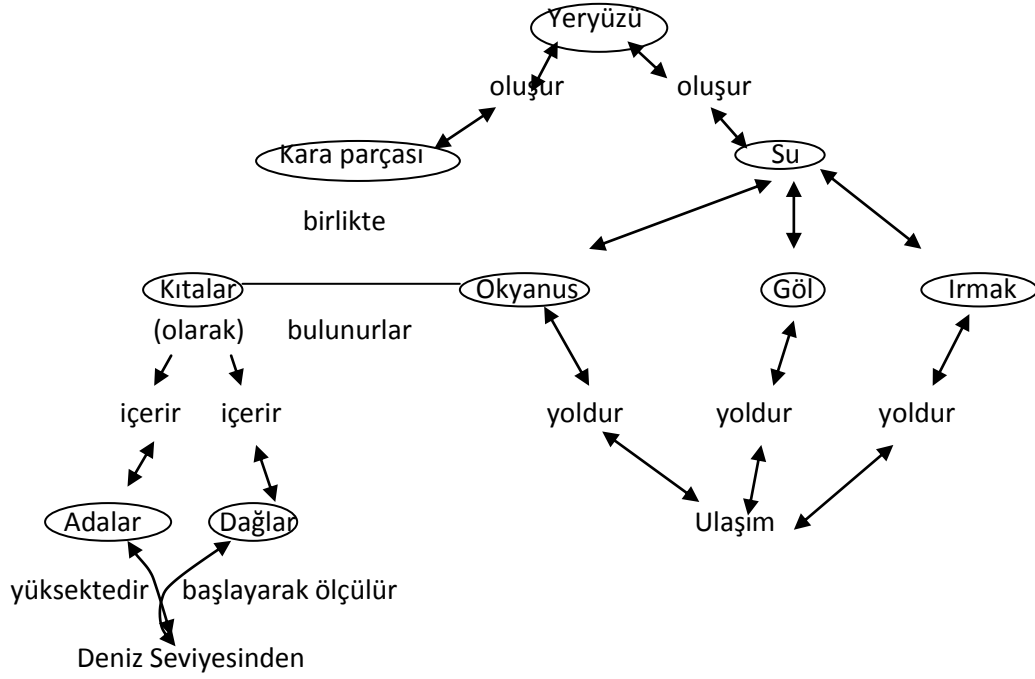
- **Örümcek Kavram Haritası:** Örümcek kavram haritasında; örümceğin vücudu ve bacaklarında olduğu gibi, bir merkez ve bu merkezden çıkan dallar mevcuttur. Merkezde bir nesne ya da kavram, dallarda onun başlıca parçaları ya da özellikleri yer alabilir. Temel bir kavramı tanımlamak için kullanılmaktadır. Şekil 1’de örümcek kavram haritası örneği yer almaktadır.

Şekil 1. Örümcek Kavram Haritası Örneği

Kaynak: <http://aygunhoca.com/images/sos-bil-4-5/cev-nlr-var.PNG> adresinden 6 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir.

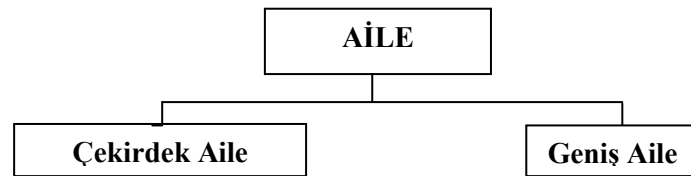
- **Zincir Kavram Haritası:** Herhangi bir kavramın aşamalarını, bir işlemin basamaklarını olayların sırasını ve sonuçlarını açıklamak için kullanılır. Kavramlar arası ilişkileri ifade etmek için “bağlıdır” ya da “sağlar” anlamına gelen terimlerle oklar kullanılabilir ve kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilir. Şekil 2’de zincir kavram haritası örneği yer almaktadır.

Şekil 2. Zincir Kavram Haritası Örneği

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

- **Hiyerarşik Kavram Haritası:** Kavramlar arasında düzey farklılıkları olduğu durumlarda hiyerarşik kavram haritaları kullanılır. Kavram haritalarının en fazla kullanılan çeşididir. Bu haritalarda kavramlar arasındaki bağlantıyı sağlayan çok sayıda önerme bulunmaktadır. Bu çeşit haritalarda yeni kavramlar kendisi ile ilgili olan daha kapsamlı kavramların altına eklenir. Genelden özele doğru gittikçe genişleyen bir yapısı vardır. Şekil 3'te hiyerarşik kavram haritası örneği yer almaktadır.

Şekil 3. Hiyerarşik Kavram Haritası Örneği

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

Kavram haritaları bilginin öğrencinin zihninde somut ve görsel olarak düzenlenmesini, buna bağlı olarak da anlamlı öğrenilmesini sağlar. Aynı zamanda bilgi birikimlerini de düzenler. Öğrencinin kavramlar arası ilişkileri ve farklılıkları çok net bir şekilde görmesine yardımcı olur. Kavram haritası kullanımının yararlarına ilişkin görüşler şöyle özetlenebilir:

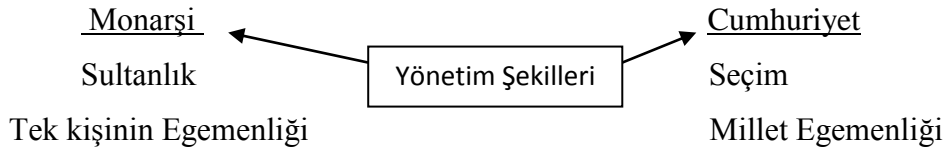
Novak ve Gowin'e (1993, ss. 40-54) göre, kavram haritalarının birçok açıdan eğitsel yararı vardır. Bunlar;

- Öğrencilerin daha önce neler bildiklerinin anlaşılmasına yardımcı olurlar.
- Etkili ve anlamlı öğrenme için yol haritası oluştururlar.
- Ders kitaplarından anlam çıkarılmasını sağlarlar.
- Alan gezileri ya da laboratuvar çalışmalarından anlam çıkarılmasına yardımcı olurlar.
- Okunan materyallerden not çıkarma işlemine yardımcı olurlar.
- Yazma sürecinin başlangıcında taslak ana hat oluşturmaya yardımcı olurlar.
- Görsel sembollerin hatırlanması daha kolaydır.

Kavram haritalarının yararlarını Erden ve Akman (1997, s. 206) ise şu şekilde sıralar: Karmaşık konuların öğretilmesinde öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri görmesini sağlar, öğrencilerin sınava hazırlanırken konuyu tüm boyutlarıyla görmesini ve konuyu özetlemesini sağlar, öğrencilerin bilgi eksikliklerini görmesini ve dersin planlanmasını kolaylaştırır. Kavram haritaları, kavram öğretilirken tahtaya çizilebileceği gibi büyük bir kâğıda çizilerek sınıf duvarına da asılabilir. Sosyal bilgiler dersi üniteleri genellikle belli bir kavramın etrafında örgütlendiği için, bu haritalar öğrenciler tarafından ünite boyunca incelenebilir. Haritalar yardımıyla ünite öğrencilere özetlenebilir.

1.2.1.2.2.2. Kavram Ağları

Kavram ağı öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencilerin; önceki bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak ve kavramları yeniden düzenlemek gibi zihin etkinlikleri ile yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder. Kavram Ağları bir üniteye hazırlık basamağında kullanılabileceği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir. Bu araç özellikle, kavramları gruplamada ve bu yolla çocuğun zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eder (MEB, 2011). Şekil 4’te Kavram ağı örneği yer almaktadır.

Şekil 4. Kavram Ağı örneği

Kaynak: Aycan, Y. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer alan Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, s. 25.

1.2.1.2.2.3. Anlam Çözümleme Tabloları

Öğrencilerin de katıldığı bir etkinlik ile iki boyutlu bir tablo olarak geliştirilir. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan varlıklar veya kavramlar yer alır, diğer boyutunda özellikler sıralanır. Anlam Çözümleme Tabloları kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılabilir. Öğrenci, bu araç hazırlanırken, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklere bağlar, böylece kavram geliştirmiş olur (MEB, 2011).

REJİM (YÖNETİM) BİÇİMİ

Türleri	Yöneten Kişi	Günümüzde örneği var mı?	Uygulandığı Ülke	(+)Demokratik (x)Yarı demokratik (-)Demokratik değil
Oligarşi				
Monarşi				
Diktatörlük				
Meşrutiyet				
Aristokrasi				
Cumhuriyet				
Askeri Cunta				

Şekil 5. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

1.2.1.2.2.4. Kavram Bulmacaları

Kavram bulmacası, belli kavramların bulmaca içerisine soldan sağa, yukarıdan aşağıya doğru olacak şekilde gizlice yerleştirilmesini içermektedir. Öğrenciden, öğretmen tarafından bir liste halinde sunulmuş olan kavramları bulmacadan bulması istenir. Taşlı (2005), yöntemin uygulama sürecini şu şekilde maddeleştirmiştir:

Öğrenci;

- Bulmacadaki kavramları bulur.
- Tanımlarını araştırır.
- Kavrama ait belirleyici özellikleri yazar.
- Kavrama ait somut bir örnek yazar.
- Kavrama ait belirleyici olmayan özellikleri yazar.
- Grupta yer alan tüm üyeler bulgularını paylaşarak eksiklerini tamamlar.
- Gruplar arası iletişim sağlanarak bilgi paylaşımı sağlanır.

Bu yöntemle daha önceden yapılmış çalışmalarda oluşan yanılgı, kargaşa ve bilinmeyenler tamamlanacak, böylece öğrenme daha etkili hale gelecektir.

Kavram bulmacaları, birçok öğrenci için okulla bağlantısı olamayan bir dinlenme etkinliği olarak algılandığından onlar için eğlenceli bir öğrenme deneyimi olabilmekte, ayrıca öğrencilerin çalışma alışkanlıklarını değiştirebilmekte ve derse karşı ilgileri artabilmektedir (Alkış, 2009, s. 81). Şekil 6’da kavram bulmacası örneği yer almaktadır.

A	L	S	A	V	A	Ş	G	L	C	1.	8.
H	K	C	H	İ	J	F	E	A	E	2.	9.
S	Ü	R	E	K	L	İ	L	İ	K	3.	10.
S	A	N	A	T	D	E	U	K	R	4.	11.
T	İ	P	Z	B	U	O	N	L	M	5.	12.
D	Ö	V	A	T	A	N	E	İ	O	6.	13.
Y	E	R	Ü	T	L	Ü	K	K	S	7.	14.

Şekil 6. Kavram Bulmacası Örneği

Kaynak: Taşlı, İ. (2005). 4.-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri ile İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (166). 04.02.2012 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/166/index3-tasli.htm> adresinden erişildi.

1.2.1.2.2.5. Kavram Karikatürleri

“Kavram karikatürü” terimi, bir bilimsel kavramla ilgili görüşlerin karikatür biçiminde sunulması anlamına gelir. Her bir karikatür karakterinin günlük yaşamdaki bir olaya ilişkin farklı bakış açılarını savunduğu ilgi çekici ve şaşırtıcı karikatür biçimindeki çizimlerdir. Kavram karikatürleri normal karikatürlere göre farklı özellikler göstermektedir. Karikatürler bireyleri güldürmek amacıyla kullanılırken, kavram karikatürleri öğrencileri eğlendirerek bilgilerini sorgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra pek çok amaçla daha kavram karikatürleri kullanılabilir. Genel olarak bu sebepler şu şekilde sıralanabilir; Öğrencilerin fikirlerini netleştirmek, alternatif bakış açıları geliştirmek, tartışma için uyarıcı sağlamak, öğrencilere kendi sorularını sormaları için yardımcı olmak, katılımı yükseltmek ve motivasyonu arttırmak, bilimsel fikirleri günlük durumlara uygulamak, farklılaşmayı sağlamak, dili geliştirmek, bir konunun

sonunda özetleme yapmak, karikatürler çizerek öğrencilerin kendi fikirlerini özetlemelerine olanak sağlamak (Keogh ve Naylor, 1999; Akt. Kılıç Özün, 2010, ss. 13-14). Şekil 7’de kavram karikatürüne ilişkin bir örnek yer almaktadır.

Şekil 7. Kavram Karikatürü Örneği

Kaynak: Keogh ve Naylor, 1996; Akt. Ceylan Soylu, H. (2011). Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin 7E Öğrenme Modeline Göre Hazırlanmış Bir Etkinlik Örneği: Yaşamımızdaki Elektrik. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* içinde (s.1435-1444). Ankara: Siyasal Kitabevi <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/249.pdf> adresinden 20 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir, s. 1437.

1.3. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlar

Genel olarak tutumla ilgili yapılan tanımlara bakıldığında tutum kavramının, düşüncelerin oluşumunu etkileyen duygu eğilimleri, davranışları yönlendiren gizli bir güç veya bireylerin çevreleriyle olan uyumlarını kolaylaştıran bir etken olduğu şeklinde tanımlandığı görülmüştür.

Cüceloğlu (2002, s. 521)'nun Baron ve Bryne (1977, s. 95)'dan aktardığına göre tutum, oldukça organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimidir. Demirel ve Ün (1987, s. 173) tutumu, bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler olarak tanımlamıştır. Smith'e göre (1968) ise tutum; bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Akt: Kağıtçıbaşı, 1985, s. 84).

İnsanlar, baskın tutumları doğrultusunda hareket etmeye ya da davranışta bulunmaya eğilimlidirler. Bu durum öğrenciler açısından değerlendirildiğinde görülmektedir ki; olumlu öğrenci tutumları, olumlu öğrenci davranışları üretirken, olumsuz öğrenci tutumları ise öğrenme problemlerinin yaşanmasına ve çoğunlukla yanlış davranışlar sergilenmesine sebep olmaktadır. Öğrenci tutumları da zaten, genel olarak motivasyonun güçlü bir kaynağı olarak yorumlanır. Dolayısıyla öğrenci tutumlarındaki değişiklikler, öğrenci performans ve davranış düzeyinde en yapıcı ve uzun süreli değişiklikleri meydana getirebilir. (Chan, 1982; Akt. Oyman, 2010, s. 19). Sosyal Bilgiler dersi açısından düşünüldüğünde, derse yönelik olumsuz tutum sergileyen bir öğrencinin dersteki motivasyonunun ve dikkat düzeyinin düşük olabileceği ve bu sebeple performansının da bu yönde değişeceği görülebilir. Aksine olumlu tutum sergileyen bir öğrenci son derece istekli bir tavırla yaklaşacak, dolayısıyla performansı da bu yönde artış gösterecektir. Böylelikle ders sürecinde kavramları öğrenirken de daha hızlı ve kolay bir öğrenme süreci yaşayacaktır.

Kocabaş'a göre (1997, ss. 141-145) tutumlar konusunda yapılan araştırmalar, tutumların erken yaşlarda edinildiğini göstermekte, erken yaşlarda edinilen tutumların ise o konuda çok önemli deneyimler ya da yaşantılar olmadıkça kolay kolay değişmediklerini ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi son yıllarda ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında derse yönelik tutumlarla okul başarıları arasında birbirlerini etkiler nitelikte anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Örneğin; Özkümüş Yetkin (2010)'in ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde iş birlikli öğrenme yönteminin öğrencilerinin akademik başarılarına ve derse yönelik tutumlarına etkisini araştırdığı çalışmasında işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında etkili olduğu

sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde buna benzer sonuçları, farklı dersler bazında yapılan çalışmalarda görmek de mümkündür. Demirel (2007)'in işbirliğine dayalı öğrenmenin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinde ders başarısına ve tutumlarına olan etkisini araştırmak için yapmış olduğu çalışmasında işbirliğine dayalı öğrenme yönteminin kullanıldığı deney grubu öğrencileri ile geleneksel öğretim yönteminin kullanıldığı kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları ve derse karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Araştırma sonucunda işbirliğine dayalı öğrenmenin yalnızca öğrencilerin başarıları üzerinde değil derse karşı tutumlarında da etkili bir yöntem olduğu kanısına varılmıştır. Dolayısıyla bu gibi çalışmalar da göz önüne alındığında derslere karşı olumlu tutumlar geliştirmek ya da gelişmiş olumsuz tutumları ortaya çıkarıp değiştirmek, ancak tutum ölçeklerinin hazırlanarak uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

Kağıtçıbaşı'na göre (1985, s. 102) tutum, davranışı oluşturan etkenlerden biri olduğu için önemlidir. Herhangi bir durumda ortaya çıkan tutumların ne oldukları, tutumu etkileyen etmenlerin birbirleriyle olan ilişkileri anlaşılıp, ölçülebilirse davranışın iyi bir tahmini yapılabilir. Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumların ölçülmesi, tutumları etkileyen etmelerin tespit edilmesi ya da sahip olunan tutumların davranışları veya öğrenme düzeylerini ne derece etkilediğinin bilinmesi programın hedeflerine ulaşılması açısından oldukça önemlidir.

1.4. Problem

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak yetişmelerini ve öğrencilerin okulda kazandığı bilgileri hayatın içinde kullanabilmelerini amaç edinmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda, Sosyal Bilgiler kavramlarının kazanımı sürecin en önemli aşamaları olarak gözükmektedir. Öğrencilerin sosyal bilimlerle ilgili ilkeleri öğrenebilmesi ve toplumsal problemleri çözebilmesi için temel kavramları çok iyi kazanmaları gerekmektedir. Çünkü kavramlar uzun süreli bellekteki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni gelen bilgilerin, anlamlı bir biçimde bellekte

depolanmasına yardımcı olurlar (Erden, ?, s. 49). Ayrıca bireyin hayatına ilişkin problem durumlarını sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmesi ve çözebilmesi de temel kavramları öğrenmeleri ve bu kavramları farklı durumlara transfer ederek etkili bir şekilde kullanmaları ile mümkündür. Kavramlar, uğraşmak zorunda olduğumuz birçok olay ve fikirden anlam çıkarmamıza yardımcı olduğu için çevremizi oluşturan öğeleri de kolaylıkla anlayabilmemizi sağlar (Barth ve Demirtaş, 1997, ss. 3-5; Akt. Özcan, 2010, s. 1). Kavramların yanlış, eksik öğrenilmesi veya ezberlenmesi sonucunda ise öğrenciler kavram yanlışlarına ve kargaşalarına düşmektedir. Bu durum; kavramların tam olarak öğrenilmesini engelleyen önemli bir faktördür. Kavramların tam olarak öğrenilmesi öğrencilerin akademik öz güven ve derse karşı oluşan olumsuz tutum ya da ön yargıların ortadan kalkmasını sağlayabilir. Başka bir bakış açısına göre ise derse karşı oluşan olumlu tutumlar kavramların öğrenilmesinde kolaylık sağlayabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen kavramların öğrencilerdeki “öğrenme düzeylerini” görmek, hangi kavramların öğrenildiği ya da öğrenilemediğini tespit etmek alanyazına bu anlamda katkı sağlama açısından önemlidir. Ayrıca alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarla kavramların öğrenilme düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir çalışmaya ülkemiz literatürüne bakıldığında rastlanamamıştır. Bu anlamda böyle bir çalışmayla hangi kavramların öğrenilip öğrenilemediğinin ve derse yönelik tutumlarla kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konmasının alana katkı sağlayacağı ve mevcut durumlara ilişkin bir takım öneriler getireceği söylenebilir.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeylerini ve derse yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından inceleyerek, kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu temel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeyleri nedir?

2. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeyleri öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre değişmekte midir?
3. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ne düzeydedir?
4. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre değişmekte midir?
5. İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramların öğrenilme düzeyleri ile öğrencilerin derse yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

1.6. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersi çocuğu hayata hazırlayan, dünyada ve ülkesinde geçmişte olmuş olan olaylardan haberdar olmasını sağlayan, en önemlisi de iyi bir vatandaş ve insan olmasını hedefleyen bir derstir. Dersin içeriği açısından bakıldığında da ‘kavramlar’ sosyal bilgiler öğretiminde çok önemli bir yere sahiptir. Adeta temel öğelerden biridir. Çünkü kavramların kazanılamaması konuların da öğrenilememesine neden olabilecektir.

Yapılandırmacılıkta, önceki bilgiler sonraki öğrenmelere temel oluşturduğu için, öğrencilerin sahip oldukları ön bilgiler ve yanlış kavramalar öğrenmede son derece önemlidir. Dolayısıyla ön bilgiler belirlenmeli ve öğretim de bu değerlendirmelerin sonucuna göre şekillenmelidir. Bu bağlamda öğretmenlerin yaklaşımları son derece önemlidir. Öğretmenler, öğrencilerin zayıflıklarını, eksikliklerini, problemlerini ve yanlış kavramalarını tespit edebilmek için değerlendirme yaptıkları gibi öğretim yöntemlerinin ve yaklaşımlarının etkililiği konusunda geri bildirim almak için de değerlendirme yapmaktadırlar. Örneğin bir öğretmen bazı öğrencilerinin bazı kavramları başarılı bir şekilde öğrendiğini, fakat belli bir kavramı anlamadığını fark eder veya belli kavramların yanlış anlaşıldığını belirlerse o konuya veya kavrama

ayırıldığı zaman, verdiği önem ve kullandığı yaklaşım konusunda yeniden düşünebilir. Bu nedenle kavramların öğretimi kadar kavram anlama seviyelerinin ölçülmesi de önemlidir (Özmen, 2005, s. 28).

Temel kavramların tam olarak ve doğru şekilde anlaşılmasının ve öğrenilmesinin, daha sonraki konuların öğretilmesinde ve öğrenilmesinde kolaylık sağlayacağı düşünüldüğünde bu araştırma;

- Neyin ne kadar öğrenildiğinin tespit edilmesi açısından,
- Hangi kavramların niçin öğrenilemediğini inceleyen araştırmalara kaynak oluşturması açısından,
- Önleyici tedbirlerin alınması amacıyla sınıf öğretmenlerine, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine, eğitim bilimleri ile uğraşan tüm bilim insanları ve araştırmacılar ile Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerine bilgi sağlama açısından önem taşımaktadır.

1.7. Sayıtlılar

Bu araştırmanın sayıtlıları şöyle belirlenmiştir:

- Ölçme aracında yer alan soruların, öğrencilerin kendi bilgi ve görüşleri doğrultusunda yanıtladığı ve hazırlanan soruların, öğrencilerin kavramları öğrenme düzeylerini belirleyecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.8. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şöyle belirlenmiştir:

- 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Ankara ili Çankaya ilçesinde 4'ü devlet ilköğretim okulu, 1'i özel ilköğretim okulu olmak üzere toplam 5 ilköğretim okulunda öğrenim gören 361 öğrenciden elde edilen veriler ile ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı 'Adım Adım Türkiye' ünitesinde yer alan kavramlarla sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

İlköğretim :1. Birkaç öğrenim basamağından oluşan örgün eğitim dizgesinin, okuyup yazmayı, aritmetiği, iyi bir yurttaş olmak için en gerekli bilgi ve becerileri kazandıran ilk basamağı. 2. Bütün yurttaşların, ulusal eğitim amaçlarına uygun olarak beden, zihin ve ahlak bakımından gelişmelerine hizmet eden temel öğretim dönemi (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011).

Sosyal Bilgiler: Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı (Doğanay, 2002, ss. 17).

Kavram :İnsan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur (Ülgen, 2004, s. 107). Benzer nesnelere, insanları, olayları, fikirleri, süreçleri gruplamada kullanılan bir kategoridir (Senemoğlu, 2005, s. 511).

Tam Öğrenme : Her öğrenme ünitesinde, öğrencilerin hemen hemen tümünün, bu ünite içinde öğrenilecek yeni davranışların %75-%80 gibi büyük bir kısmını öğrenmiş olmaları halidir (Bloom, 1998, s. 351; Akt. Koçak, Ş., Cebeci, Z. ve Yenilmez, E., 2003, s. 239).

Tutum : Bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler (Demirel ve Ün, 1987, s. 173).

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, kavramları öğrenme düzeylerini tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalara yer verilmiştir; ancak alanyazın taraması yapıldığında bu alanda yurt içinde araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Yurt dışındaki araştırmaların ise çoğunlukla kavram öğrenme ve öğretim sürecini inceleyen çalışmalardan oluştuğu gözlenmiştir. Dolayısıyla kavramların öğrenilip öğrenilmediğini inceleyen bu çalışma için söz konusu araştırmalarla çok yakın bir ilişki kurulamadığından burada sadece yurt içindeki araştırmalara yer verilmiştir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarla ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmalara da yer verilmiş; ancak burada daha çok bu araştırmayla yakınlık oluşturması açısından derse yönelik tutumlarla farklı değişkenler arasında bir ilişkinin var olup olmadığını ölçen çalışmalardan örnekler sunulmuştur.

Ulu Kalın (2011), “Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İçin Tasarlanan ‘İnsanlar ve Yönetim’ Adlı Ünitenin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Algılama Düzeylerine Etkisi” isimli doktora çalışmasında İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan “İnsanlar ve Yönetim” alt öğrenme alanı ile ilgili ünitenin öğrencilerin akademik başarısına ve kavram algılama düzeylerine etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda; içerik, görsel öğeler ve okunabilirlik bakımından bir eksiğinin bulunmadığı düşünülen “İnsanlar ve Yönetim” öğrenme alanı ile ilgili hazırlanan üniteyi okuyan öğrencilerin, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını okuyan öğrencilere oranla daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Ünlü (2011)’nin “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Geçen Temel Kavramların 8. Sınıf Öğrencilerinde Erişi Düzeyi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler programında yer alan kavramları anlama düzeyleri araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin “kimlik, egemenlik, reform, devlet, yatırım ve kentleşme” gibi kavramları anlama düzeyleri yetersiz olarak gözükmektedir. Buna karşılık günlük dilde sıkça karşılığı olan “nüfus, israf ve meslek” kavramlarının erişim düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2010), “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan ‘Adım Adım Türkiye’ Ünitesindeki Kavramların Öğrenilme Düzeyi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramların öğrenciler tarafından öğrenilme düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; üniteye yer alan “cumhuriyet”, “gelenek”, “kültür”, “akraba”, “bağımsızlık”, “sanat”, “giyim”, “kanıt”, “kronoloji” ve “dil” kavramlarının hiç birinin yeteri kadar öğrenilmediği belirlenmiştir. Ayrıca ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesiyle ilgili kavramların öğrenilme düzeylerinin; öğrencilerin cinsiyetlerine göre ve öğrenim gördükleri okula göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı, ailenin bulunduğu sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı, babaların ve annelerin eğitim durumuna göre ise anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Öğün (2010), “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre ve Yeryüzü ile İlgili Kavramları Algılamaları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 6. Sınıflar içerisinde seçilen öğrencilerin çevre ve yeryüzü şekilleri ile ilgili kavramları ne derece algıladıklarını incelemiştir. Sonuç olarak çevre ve yeryüzü şekillerini anlamalarıyla ilgili giriş davranışlarını ölçmek amacıyla eğitim yılının başında uygulanan ön testte %36 doğru cevaplama yüzdesi hesaplanmıştır. Bu doğru cevaplama yüzdesi eğitim yılının sonunda uygulanan son testte %67'ye yükselmiştir. Eğitim yılının başından sonuna kadar verilen eğitim bu anlamda başarılı kabul edilmiş, fakat tek tek kavramlar üzerinde durulduğunda yeterli görülmemiştir.

Aycan (2010)'ın “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen kavramları anlama düzeylerini tespit etmek, sahip oldukları kavram yanılgılarını ortaya çıkartmak amaçlanmıştır. Araştırmada, öğrencilerin, “anlaşma, antlaşma, antant, demokrasi, emperyalizm, etabli, ıslahat, darbe, itilaf, ittihat, mutlakıyet, meşrutıyet, müttefik, muhtıra, pakt, seferberlik, sıkıyönetim, misyonerlik” kavramlarının kazanılma düzeylerinin % 50'nin altında olduğu, bu kavramların öğrenciler tarafından yeterli

düzyede kazanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, “anlaşma-antlaşma”, “emperyalizm-işgal”, “ittihat-ittifak”, “mutlakiyet-meşrutiyet”, “ihtilal-darbe”, “Antant-sözleşme”, “genelge-tebliğ”, “miting-protesto”, “rejim- cumhuriyet”, “ittifak-blok”, “ıslahat-düzenleme” gibi birbirine yakın anlamlı olan kavramlarla ilgili yanlış kavrayışları olduğu bu kavramların tanımlarını birbirinden ayırt edemedikleri ve tanımlarını karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2008)’ın “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ‘Haklarımı Öğreniyorum’ Ünitesi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeleri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi 5.sınıf programında bulunan “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki kavramların anlaşılma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan Kavram Başarı Testine göre öğrencilerin, “kurum, rol, sorumluluk, duygu, kronoloji” kavramlarını anlama düzeyleri tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerindedir ve dolayısıyla bu kavramların öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. “Hak, düşünce, davranış, hoşgörü, grup” kavramlarının anlaşılma düzeyleri ise %70’in altındadır. Yapılan görüşme sonuçlarına göre ise, kavramlarla ilgili sorulara öğrencilerin % 22,5’i doğru anlama, %35’i sınırlı anlama, % 15’i yanlış anlama, %27,5’i cevap verememe kategorilerinde cevap vermişlerdir ve bu oranlar kavramların 5. sınıfta istenilen düzeyde kazanılmadığını göstermiştir. Bu Sonuçlara göre ise anlaşılma düzeyi en yüksek olan kavram “sorumluluk”, en düşük olan ise “hoşgörü” kavramı olmuştur.

Sabancı (2008), “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Vatandaşlık Konularıyla İlgili Kavramsal Anlamaları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen ortak vatandaşlık kavramlarına ilişkin öğrencilerin yanılığlarının var olup olmaması durumunu çalışmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyet değişkenine göre erkek öğrencilerin, kavramsal anlama düzeylerinde daha az yanılığlara sahip oldukları belirlenmiştir. Sosyo ekonomik durum değişkenine göre, “Üst-orta” sosyo-ekonomik duruma sahip öğrencilerin kavramsal anlama düzeyi ortalamalarının diğer sosyo-ekonomik duruma sahip öğrencilerin kavramsal anlama düzeyi ortalamalarından daha yüksek olduğu çıkmıştır. Öğrencilerin vatandaşlık konularına ilişkin yanılığya

düştükleri kavramlar sıralanacak olursa, “Çevre” kavramını “Doğal Ortam” kavramı ile “Milli Egemenlik” kavramını “Demokrasi” kavramı ile “Katılım” kavramını “Dayanışma” kavramı ile “Kültürü Gelenele”; “Özgürlüğü ve Egemenliği Bağımsızlıkla”; “Bildirgeyi Anayasa ile”; “Uygarlığı Değişimle”; “Değeri Kültürle”; “Seçimi Demokrasi ile”; “Hoşgörüyü Dayanışmayla”; “Cumhuriyeti Demokrasiyle”; “Geleneği Değerle”; “Telifi Patentle”; “Devleti Vatanla”; “Kurumu Yönetimle”; “Sorumluluğu Hakla”; “Rönesans’ı Reformla”; “Kamuoyunu Grupla”; “Barışı Hoşgörü ile”; “Laikliği Dinle” ve “Yasayı Sözleşme” kavramları ile karıştırdıkları saptanmıştır. Ünlü (2011)’nün “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Geçen Temel Kavramların 8. Sınıf Öğrencilerinde Erişi Düzeyi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler programında yer alan kavramları anlama düzeyleri araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin “kimlik, egemenlik, reform, devlet, yatırım ve kentleşme” gibi kavramları anlama düzeyleri yetersiz olarak gözükmektedir. Buna karşılık günlük dilde sıkça karşılığı olan “nüfus, israf ve meslek” kavramlarının erişim düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2007)’in “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ‘Bir Ülke Bir Bayrak’ Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışmasında “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesindeki “devlet, milli egemenlik, cumhuriyet, demokrasi, anayasa, yasa, merkezi yönetim, yerel yönetim ve vatandaş” kavramlarının öğrenilmesinde; öğrencilerin başarı düzeylerinin ve varsa yaptıkları yanlışların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Kavram Başarı Testi puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı ancak sosyoekonomik düzeye göre farklılaştığı bulunmuştur. Öğrencilerin araştırma kapsamındaki kavramlarla ilgili olarak hatırlama (% 36.62), anlama (% 36. 55) ve uygulama düzeyi (%33.69) puanlarının düşük olduğu; hatırlama, anlama ve uygulama düzeyi puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı ancak sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaştığı bulunmuştur. Öğrencilerin araştırma kapsamındaki kavramların tanımlarını tam olarak yapamadıkları, kavramların özelliklerini, üst kavramlarını ve türsel kavramlarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadıkları, kavramların özellikleriyle ilgili olarak sahip oldukları birtakım bilgilerinin yanlış olduğu ve bu yüzden doğru sınıflama yapamadıkları görülmüştür.

Yılar (2007)'in “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanlışları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin coğrafya konularındaki bazı güncel kavramları (iklim, doğal afet, erozyon, heyelan, deprem, fay hattı, bölge, ova, plato ve yanardağ) ne düzeyde anladıklarına ve bu kavramlarla ilgili yanlışlarının tespitine çalışılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin söz konusu kavramları yeterince anlayamadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin bu kavramları birbiriyle karıştırdığı ve kavramlar hakkında bilimsel doğrulara uymayan birçok yanlışla sahip oldukları görülmüştür.

Dündar (2007), “Kavram Analizi Stratejisinin Öğrencilerin Kavram Öğrenme Başarısı ve Hayat Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi” adlı doktora tez çalışmasında, kavram analizi stratejisinin ilköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve derse ilişkin tutumlarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın bulgularına dayalı olarak Kavram Analizi Stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarı ve anlama düzeylerinde etkili bir strateji olduğu belirlenirken Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği de belirlenmiştir.

Öktem (2006)'in “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kavramların 4. ve 5. Sınıf öğrencileri tarafından anlama ve kazanılma düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda tam öğrenme alt sınırı %70 olarak belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 4. sınıf öğrencilerinin sorulan 30 kavramdan sadece 6 kavramı (savaş, millet, sorumluluk, internet, doğal afet ve deprem) tam olarak öğrendiği, 5. Sınıf öğrencilerinin ise 10 kavramı (cumhuriyet, adalet, millet, internet, sorumluluk, doğal afet, deprem, dağ, göç ve nüfus) tam olarak öğrendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yükselir (2006)'in “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim altıncı sınıf Sosyal Bilgiler Programı “Coğrafya ve Dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığını kavram analizi ve geleneksel

yöntemin nasıl etkilediği araştırılmak istenmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Programı “Coğrafya ve Dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımında, kavram analizi yönteminin geleneksel yöntemle göre daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Kaya (2006)’nın “İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Dersinde Yer Alan Kavramların Kazanılmışlık Düzeyi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersinin kavramlarının öğrenilmişlik düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonunda; “kendisine ait odaları bulunan öğrencilerin kendisine ait odası bulunmayan öğrencilere göre daha başarılı olduğu”, “maddi olarak yeterli geliri olan aileye sahip öğrencilerin, maddi yönden yetersiz geliri olan aileye sahip öğrencilerden daha başarılı oldukları”, “ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenliği programından mezun olmuş öğretmenlerden ders alan öğrencilerin diğer branşlardan mezun olmuş öğretmenlerden ders alan öğrencilerden daha başarılı oldukları”, “annenin eğitim durumunun yüksek düzeyde olmasının öğrenci kavram öğrenmelerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu”, “öğrenci velilerinin mesleğinin öğrenci kavram öğrenmelerinde etkili olduğu” sonuçları elde edilmiştir.

Çakmak (2006), “İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersindeki “nüfus ve yerleşme” konusunda, 6. sınıf öğrencilerinin anlama düzeylerini belirleyip sahip oldukları kavram yanlışlarını tanımlamayı ve ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. İstatistikler sonucunda; veli eğitim durumlarına göre lise ve üstü okul mezunu olan velilerin çocukları ile ilkokul mezunu olan velilerin çocuklarının başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Babası lise ve üstü okuldan mezun olan öğrencilerin bu soruları doğru cevaplama yüzdeleri, babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin soruları doğru cevaplama yüzdelerinden daha yüksektir. Aynı şekilde annesi lise ve üstü bir okuldan mezun olmuş öğrencilerin, annesi ilkokuldan mezun olmuş öğrencilere göre daha başarılı sonuçlar elde ettikleri görülmüştür. Ayrıca ailesinin gelir seviyesi yüksek olan öğrencilerin, ailesinin gelir seviyesi düşük olan öğrencilere göre daha başarılı olduğu görülmüştür.

Yazıcı ve Samancı (2003) tarafından gerçekleştirilen, “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri” adlı çalışmada ilköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramlar hakkında öğrencilerin fikir, duygu ve düşüncelerini tespit ederek onların bu kavramları anlama düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda ulaşılan bulgular şunlardır: Öğrencilerin kavramları anlamada güçlük çektikleri ve kavram yanlışları olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim öğrencilerinin, bazı sosyal kavramları günlük yaşamlarında kullandıkları kavramlarla karıştırdıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin daha çok yazım ve telaffuz bakımından birbirine yakın kavramlarda kargaşa yaşadıkları görüldüğü belirtilmiş ve günlük yaşamda duyup gördükleri ve somut olarak ifade edebildikleri kavramları daha iyi anladıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğu ilk kez karşılaştıkları koy (%79.5), havza (90.9), delta (93.2) gibi kavramları cevapsız bırakırken bazı kavramlarda da kargaşa ve yanlış yaşadıkları ortaya konmuştur.

Şeker (2003), “İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi” isimli bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda ise şu bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır: Coğrafya konu alanına giren kavramların anket ve mülakat sonuçlarına göre kazanılmışlık düzeyine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Tarih konu alanına giren kavramların anket ve mülakat sonuçlarına göre kazanılmışlık düzeyine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kavramlarının kazanılmışlık düzeylerine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akbaş (2002), “İlköğretim 6.sınıf öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dünyanın özellikleriyle ilgili: dünyanın ekseni, kutup noktası, kutup dairesi, dönence, ekvator, başlangıç meridyeni, paralel, meridyen, enlem, boylam

kavramlarıyla; coğrafi konumla ilgili: coğrafi konum, özel konum, matematik konum, yerel saat kavramlarını anlama seviyelerini ve bu kavramlarla ilgili yanlışlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırma sonunda öğrencilerin araştırılan kavramları yeterli düzeyde anlayamadıkları ve bu kavramlarla ilgili birçok kavram yanlışına sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin kavramları ve özelliklerini anlayamadıklarından bu kavramları birbirleriyle karıştırdıkları ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın sonucunda müfredat programında yer alan bu kavramların öğrencilere öğretiminde başarı sağlanamadığı görülmüştür.

Kömürcü (2002)'nin, “İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi” adlı çalışması, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğusunda, Türk Milletinin sosyal ve kültürel açıdan gelişmesinde büyük pay sahibi olan kavramların, öğretilmesi ve öğrenilmesi konusundaki durumunu ortaya koymaya yöneliktir. Araştırma sonucunda; öğrencilerin, soyut kavramları anlayamamaları ve zihinlerinde oluşturamamaları bundan dolayı bu kavramları anlamadan ezberleme yoluna gittikleri, ders kitabında yer alan kavram sayısının çokluğu ve soyut kavramların fazla oluşundan dolayı öğretme öğrenme işinde zorlanıldığı, konuların fazla ve zamanın kısıtlı olmasından dolayı kavramların pekiştirilmesi için tekrar ve örnekleme gibi uygulamaların yapılmadığı görülmektedir. Araştırmada sorulan soruların doğru cevaplanma oranı yaklaşık %40 olarak bulunmuştur. Bu da tarih kavramlarının öğrenciler tarafından zor anlaşıldığını ortaya çıkarmaktadır.

Bayazıtöğlü (1991), “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Öngörülen Kavramların Kazandırılma Düzeyi” başlıklı bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda; program çerçevesinde yapılan eğitim-öğretimin bilgi basamağı düzeyindeki hedef davranışları kazandırmada etkili olmadığı, kavramların kazanılmışlığında kalıcılığı sağlama konusunda verilen eğitim öğretimin etkili olmadığı ancak; toplam erişimi ile ilgili hedef davranışları kazanmada ve kalıcılığı sağlamada yapılan eğitim-öğretimin etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Öztürk (2011), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Projeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Başarısına, Derse Yönelik Tutumlarına ve Görüşlerine Etkisi” adlı doktora tez çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinin öğretiminde projeye dayalı öğrenme yaklaşımının 6. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları, derse yönelik tutumları ve sürece ilişkin görüşleri üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre Projeye Dayalı Öğrenme Yaklaşımının öğrencilerin akademik başarı puanlarına yönelik herhangi bir etkide bulunmadığı; ancak derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya (2011)’nin, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beden Dili Hareketlerinin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi” isimli yüksek lisans çalışması ilköğretim 6-7.sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretmenlerinin beden dili hareketlerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan tutumlarına etkisini belirlemeye yöneliktir. Araştırma sonuçlarına göre; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beden dili hareketlerinin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine olan tutumlarında etkili olduğu, literatürde geçen olumlu beden dili hareketlerinin sergilendiği sınıflarda derse olan tutumların olumlu olduğu olumsuz beden dili hareketlerinin ise öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine olumsuz tutum takınmalarında etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Çolak (2010), “ Kavram Haritalarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Tarihsel Kavramların Öğretiminde Kullanılması: Kavram Haritası ile Yapılan Öğretim ile Tutum, Başarı ve Kalıcılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi, “İpek Yolunda Türkler” ünitesi kavramlarının öğretiminde, kavram haritası tekniği kullanılmasının öğrenci başarısına, öğrenilen bilgilerinin kalıcılığına ve sosyal bilgiler dersinde öğrenci tutumlarına olan etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna göre kavram haritasının, düz anlatım yöntemine göre öğrenci başarısında, bilgilerin kalıcılığında ve derse olan tutumlarında olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaymakçı (2010)’nin “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi” adlı doktora tez çalışmasında ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde çalışma yaprakları

kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarısını artırdığı, öğrencilerin kalıcı bilgiyi elde etmelerini sağladığı ve sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

İbrahimoglu (2010), “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Olay Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı Dersine Karşı Tutum ve Eleştirel Düşünme Becerileri Üzerine Etkileri” adlı çalışmada, ilköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde örnek olay yöntemi kullanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, ders başarıları ve derse yönelik tutumlarına yönelik etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde örnek olay yöntemi kullanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, ders başarıları ve derse yönelik tutumları üzerinde olumlu yönde etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yeşiltaş (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Geliştirilen Bilgisayar Yazılımının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi” adlı bir doktora tez çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersine yönelik olarak geliştirilecek bir bilgisayar yazılımının geliştirme sürecini ve geliştirilen yazılımla yapılacak öğretim faaliyetinin öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularından hareketle, Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik geliştirilen bir bilgisayar yazılımı kullanımının öğrencilerin akademik başarısını artırdığı ayrıca öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Kayıran (2009), “Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Proje Tabanlı Öğrenme Yönteminin Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan çoklu zekâ kuramı destekli proje tabanlı öğrenme yönteminin akademik başarıları, tutumları ve kalıcılığa olan etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçları göz önüne alındığında, çoklu zekâ kuramı destekli proje tabanlı öğrenme yönteminin öğrencilerin

sosyal bilgiler dersindeki akademik başarılarını arttırmada ve derse ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Ada, Baysal ve Kadioğlu (2009) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan projeye dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi tutumuna ve görsel sunu uygulamalarına etkisi araştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar ve Yönetim” ile “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitelerinde projeye dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin görsel sunu uygulamalarına ve Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumunu olumlu yönde arttırdığı görölmüştür.

Ersözlü (2008)’nün, “Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi” isimli doktora tez çalışmasında yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirici etkinliklerin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarıları ve tutumlarına etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirici etkinliklerin öğrencilerin hem akademik başarılarının hem de derse yönelik tutumlarının anlamlı bir şekilde olumlu ve yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir.

Ünlüer (2008), “Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi” başlıklı bir doktora tez çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ilköğretim 4. sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanılarak öğretim yapılan deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları ve derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Aykaç (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, *Sosyal Bilgiler dersinde aktif öğretim yöntemlerinin kullanılmasının öğrencinin derse karşı tutumuna, öğrenci erişine ve kalıcılık üzerine etkisi* incelenmiştir. Araştırma sonunda grupların eğitim ortamının düzenlenmesinin ve aktif öğretim yöntemlerinin kullanılmasının öğrencilerde eriş

düzeşini yükselttiği, öğrenmenin kalıcılığı ve öğrencilerin derse karşı tutumları üzerinde geleneksel yöntemlere oranla daha etkili sonuçlar verdiği görölmüşür.

Yılmaz (2006), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Proje Tabanlı Öğrenmenin, Öğrenenlerin Akademik Başarıları, Yaratıcılıkları ve Tutumlarına Etkisi” adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın amacı; proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik akademik başarı ve tutumlarına etkisini belirlemektir. Araştırma sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, kontrol grubundaki öğrencilerin tutumlarından daha yüksek olduğu görölmüşür.

Çiftçi'nin (2006), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrencilerin Akademik Risk Alma Düzeylerine, Problem Çözme Becerilerine, Erişilerine, Kalıcılığa ve Tutumlarına Etkisi” adlı doktora tezinin amacı; proje tabanlı öğrenmenin öğrencilerin problem çözme becerilerine, erişilerine, kalıcılığa ve tutumlarına etkisini ortaya koymaktır. Araştırma süreci içerisinde proje tabanlı öğrenme yönteminin kullanıldığı denekler üzerinde yapılan öntest-sontest sonucunda elde edilen verilere göre, deney ve kontrol grupları arasında akademik risk alma, problem çözme, akademik başarı ve derse karşı olan tutumlarında anlamlı bir farklılık görölmediği tespit edilmiştir.

Karaduman'ın (2005), “Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılandırmacı Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde araştırmasının amacı; yapılandırmacı öğrenme anlayışına göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin başarılarına ve tutumlarına etkisini belirlemektir. Araştırma sonucunda şu sonuca ulaşılmıştır: Sosyal Bilgiler dersinde, yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyallerinin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark oluşmamıştır. Bir başka deyişle, yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyalleri, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında anlamlı bir yükseliş meydana getirmemiştir.

Karakuş (2004), ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde proje yaklaşımli öğretimin öğrencilerin sorun çözüme becerilerine, sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına, akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, proje tabanlı öğrenme ile geleneksel öğretim yöntemi arasında akademik başarı ve kalıcılık açısından anlamlı bir farklılık olmadığı, buna karşın Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlar ve öğrencilerin problem çözüme becerileri üzerinde proje tabanlı öğrenmenin geleneksel öğrenmeye göre daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Altıntaş (2003), “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Düzeyleri” konulu yüksek lisans tez çalışması yapmıştır. Araştırmanın amacı; 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, geçen yılki karne notuna bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemektir. Araştırma sonucu; ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları hiçbir değişkene bağlı olarak farklılaşmamaktadır şeklindedir.

Deveci (2002), “Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi” adlı araştırmasını, ilköğretim dördüncü sınıf öğrencileri ile yapmıştır. Araştırmanın amacı; Sosyal Bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin, öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisini belirlemektir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler dersinde, probleme dayalı öğrenme uygulanan deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları, akademik başarıları ve bilgileri hatırlama düzeyleri arasında deney grubu lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Alanyazına bakıldığında ülkemizde yapılan konuyla ilgili çalışmaların daha çok kavramların hangi düzeyde öğrenildiği veya sonuçta öğrenilip öğrenilmediği üzerine olduğu görülmektedir. Kavramların öğrenilememe sebeplerinin neler olabileceği konusunda yapılan çalışmalara çok rastlanamamıştır. Bu anlamda hangi kavramların tam olarak öğrenilemediği tespit edilirken neden öğrenilemediğinin tespit edilememesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi açısından bakıldığında kavramların öğrenilme düzeyi ile derse yönelik tutumları ölçen çalışmalara

da ÷lkemiz literatüründe çok rastlanamamıştır. Çoğunlukla öğretim yöntem ve stratejilerinin tutuma etkisi araştırılmış ve bu anlamda başarı durumları ile tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu çalışmalara bakıldığında da sahip olunan başarının tutumu olumlu yönde etkilediği gör÷lmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ile verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, genel tarama modelinde desenlenmiştir. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. Birçok araştırmada hem tekil hem ilişkisel taramalara imkân verecek düzenlemelere gidilir (Karasar, 2009, s. 79). Bu araştırma da hem tekil hem ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir.

Bu model çerçevesinde, araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen “Kavram Bilgi Testi” kullanılarak İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin konu ile ilgili kavramları öğrenme düzeyleri belirlenmeye çalışılmış ve bunun için tekil tarama modeli tercih edilmiştir. Karasar (2009, s. 79)’a göre tekil tarama modelleri; değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma modelleridir. Ayrıca Çalışkan (2008, s. 179) tarafından geliştirilmiş olan ‘Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği’ ile öğrencilerin derse yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı da tespit edilmiştir. Burada da ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri; iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2009, s. 79).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Çankaya İlçesindeki özel ve devlet ilköğretim okullarında öğrenim gören 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninin çok büyük olması nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir.

Örneklem, olasılığa dayalı tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu örnekleme yönteminde, çalışma evreni araştırma tasarımının mantığına uygun olacak biçimde tabakalara, alt gruplara ya da türlere ayrılır. Sonrasında, her tabakadan basit rastlantısal örnekleme yöntemiyle seçimler yapılır (Baydar, Gül, ve Akçil, 2007, s. 135). Tabakalı örnekleme yöntemi, evreni oluşturan birimlerin heterojen olması durumunda kullanılır. Böyle durumlarda, rastlantısal örnekleme yöntemi veya sistematik örnekleme yöntemi kullanılırsa, araştırma için önemli olabilecek bazı gruplar, evren içinde temsil edilemeyebilir (Ural ve Kılıç, 2006, s. 40). Bu çalışmada da çalışma evreni birbirinden farklı iki gruptan oluşmaktadır. Özellikle tabakalı örnekleme yönteminin tercih edilmesinin sebebi, bu iki farklı grubu oluşturan okul türü değişkenine de çalışmada bakılacak olmasıdır. Bu sebeple, çalışma evrenindeki ilçe merkezinde yer alan devlet okulları bir tabaka, özel okullar başka bir tabaka kabul edilerek, resmi okullarda 8.675, özel okullarda ise 1.474 olmak üzere toplam 10.149 ilköğretim 5. sınıf öğrencisi çalışmanın ana kütleleri olarak belirlenmiştir. Aşağıdaki tabloda Ankara İli Çankaya ilçesinde faaliyet gösteren okul bilgileri ve toplam öğrenci sayıları verilmiştir.

Çizelge 7.
Ankara İli Çankaya İlçesi Devlet ve Özel Okullarda Eğitim Gören İlköğretim 5. Sınıf Öğrenci Sayısı

İLÇE ADI	KURUM SAYISI		İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİ SAYISI		
	DEVLET OKULU	ÖZEL OKUL	DEVLET OKULU	ÖZEL OKUL	TOPLAM
ÇANKAYA	110	30	8.675	1.474	10.149

Bu amaçla aşağıda tabakalı örneklem hesaplaması formülü kapsamında yeter örnek sayısı hesaplanmıştır. Yeter sayıda örnek hesaplamasında aşağıda yer alan;

$$n = \frac{N(pq)t^2}{(N-1)d^2 + (pq)t^2} \text{ formülü kullanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s .48).}$$

Formülde;

N: Araştırmanın içerdiği anakütle büyüklüğünü

n: Seçilen örneklem büyüklüğünü

p: İncelenecek olayın görülüş sıklığını (olasılığını)

q: İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığını (1-p)

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde Z tablosunda bulunan teorik değeri

d: Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen + sapmayı ifade etmektedir.

Bu varsayımlar doğrultusunda en yüksek sayıda örnek çekilmeye çalışılmıştır.

Çizelge 8.

Anakütle Sayısı Belli Öğrenci İçin Anakütle ve Örneklem Hesaplaması

N	p	q	t	d	n
10.149	0,5	0,5	1,96	0,05	370

Örneklem seçimi araştırma ana kütlelerinde %95 güven düzeyinde yapılmaktadır. Örneklem hesaplama formülü sonucunda örnek büyüklüğü minimum 370 kişi olarak hesaplanmıştır. Doldurulan kavram bilgi testlerinde sonradan eksiklikler oluşmaması için minimum 380 kişi araştırma kapsamına alınmıştır. Yalnız, her tabakadan seçilen eleman (öğrenci) sayısı o tabakanın tüm evrene olan oranına göre belirlenmiştir (Kaptan, 1995, s. 122) ve doğru sayıya ulaşabilmek için aşağıdaki hesaplamalardan faydalanılmıştır:

$$a_j \text{ (tabaka ağırlığı): } \frac{N_j \text{ (tabakadaki birim sayısı)}}{n_j \text{ (evrendeki birim sayısı)}}$$

Tabakalar	Sayı	
1. tabaka – devlet	8,675 Öğrenci	→ 1. tabakanın ağırlığı: $8,675 / 10,149 = 0.854764$ (%85)
2. tabaka – özel	1,474 Öğrenci	→ 2. tabakanın ağırlığı: $1,474 / 10,149 = 0.1452359$ (%15)

Toplamda 380 öğrencili bir örneklem için:

1. tabakadan alınacak eleman sayısı: $380 \times 0.85 = 323$ Öğrenci

2. tabakadan alınacak eleman sayısı: $380 \times 0.15 = 57$ Öğrenci

Belirlenen eleman sayılarına göre özel okulda öğrenim gören 57 öğrenciye, devlet okulunda öğrenim gören 323 öğrenciye ulaşmak gerekmiştir. Bunun için özel okulda öğrenim gören 57 öğrenciye ulaşmak için bir okulun seçilmesi, devlet okullarında öğrenim gören 323 öğrenciye ulaşmak için de dört okulun seçilmesi yeterli olmuştur. Bu bağlamda Çankaya ilçesinde yer alan ve rastgele seçim yöntemiyle belirlenen devlet ve özel okullarının adları ile okullardaki toplam 5. sınıf öğrenci sayıları Çizelge 9’da belirtilmiştir.

Çizelge 9.
Araştırmanın Yapıldığı İlköğretim Okulları ve 5. Sınıf Toplam Öğrenci Sayıları

OKUL ADI	5. SINIF ÖĞRENCİ SAYISI
1. Özel Yüce İlköğretim Okulu	101
2. Rauf Orbay İlköğretim Okulu	266
3. Türkan Yamantürk İlköğretim Okulu	75
4. Halide Edip Adivar İlköğretim Okulu	148
5. Nurçin Sayan İlköğretim Okulu	66

3.2.1. Çalışma Grubu

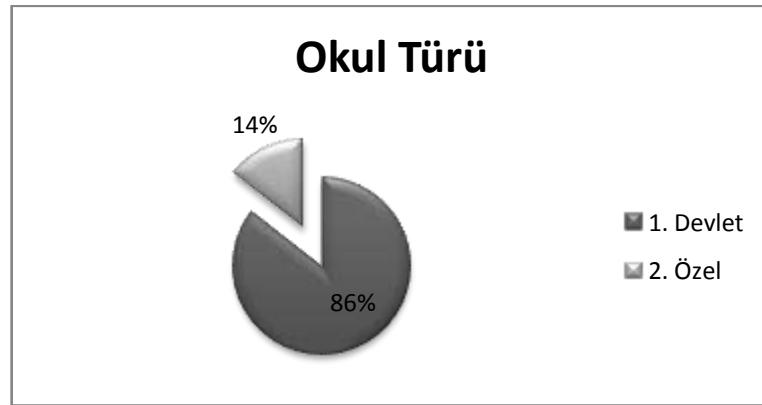
Çalışma grubunda bulunan öğrencilere ait özellikler, frekans (f) ve yüzde (%) dağılımlarıyla birlikte Çizelge 10’da verilmiştir. Örnekleme alınan çalışma grubu 380

olarak belirlenmiş; ancak bunlardan 19 tanesi hatalı uygulamadan dolayı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu yüzden 361 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır.

Çizelge 10.
Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımları

Okul Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Devlet	309	85,6
Özel	52	14,4
Toplam	361	100,0

Çizelge 10'a göre araştırmaya katılan öğrencilerin toplam sayısı 361'dir. Öğrencilerden yaklaşık %86'sı devlet okulunda öğrenim görmekte iken % 14'ü özel okulda öğrenim görmektedir. Buna göre veri toplama sürecinde, örneklem hesaplamasında elde edilen sayılarla tutarlılık sağlandığı; bir diğer deyişle yaklaşık olarak aynı orantıya bağlı kaldığı görülmektedir. Bütün içindeki bu dağılım Şekil 8'de daha net gözükmemektedir.

Şekil 8. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımı

3.3. Veriler ve Toplanması

Bu araştırma için öncelikle gerekli alanyazın taraması yapılmış, bunun için araştırma, makale, tez, kitap vb. incelenmiştir. Böylelikle araştırmanın kuramsal yönü oluşturulmuştur. Araştırma ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi 'Adım

Adım Türkiye' ünitesinde yer alan kavramları anlama düzeylerini ve derse yönelik tutumları ile anlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmeyi amaç edinmiştir.

Araştırmada veri toplamak için, Ankara ili Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bulunan özel ve devlet ilköğretim okullarında eğitim gören 5. sınıf öğrencilerine yönelik olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "Kavram Bilgi Testi" kullanılmıştır (EK-1). Ayrıca, Çalışkan (2008) tarafından geliştirilen "Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" de bu araştırmada kullanılan diğer bir veri toplama aracıdır (EK-2).

3.3.1. Kavram Bilgi Testi

'Kavram Bilgi Testi', ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 'Adım Adım Türkiye' ünitesi ile ilgili kavramların öğrenilme düzeylerini ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Geliştirilme aşamasında öncelikle alanyazın taraması yapılmış, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı incelenmiş ve ders kitaplarından faydalanılarak araştırmada kullanılacak kavramlar tespit edilmiştir.

Kavramlar belirlendikten sonra, test geliştirme ilkelerine göre (öğrenci seviyelerine uygun olması açısından dört seçenekli) her kavramdan üçer adet olmak üzere çoktan seçmeli 60 soruluk bir bilgi testi hazırlanmıştır. Hazırlanan test, kapsam geçerliliğinin belirlenmesi için uzman görüşüne sunulmuştur. Testin kapsam geçerliliği, başarı testindeki soruların tüm konu içeriğini örnekleme ve her bir sorunun ölçmek istediği davranışı en iyi derecede ölçmesidir (Tekin, 2000, s. 45). Testlerin kapsam geçerliliğinin belirlenmesinde en çok kullanılan yöntem uzman görüşü almaktır. Bu bağlamda maddelerin ölçülmek istenen davranışları ölçecek nitelikte olup olmadığı, bilimsel yönden bir yanlışlığın bulunup bulunmadığı, dil yönünden anlaşılır olup olmadığı ve dilbilgisi hatalarının bulunup bulunmadığı farklı alan uzmanlarının kontrol edilmiştir. Bunun için eğitim bilimleri ve Sosyal Bilgiler eğitimi alan uzmanlarının ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Uzman görüşü alındıktan sonra kavram bilgi testi, her kavramdan ikişer adet soru olmak üzere 40 soruluk bir test halini almıştır. Aşağıdaki tabloda bu kavramlar ve ilgili soru sayıları verilmiştir.

Çizelge 11.
Kavram Adları ve İlgili Soru Sayıları

Kavramın Adı	İlgili Sorular	Kavramın Adı	İlgili Sorular	Kavramın Adı	İlgili Sorular	Kavramın Adı	İlgili Sorular
Aile	15, 36	Değişim	7, 35	Kültürel Öge	24, 34	Saltanat	17, 38
Akraba	1, 37	Süreklilik	12, 33	Kronoloji	28, 39	Savaş	29, 31
Cumhuriyet	3, 9	Gelenek	2, 27	Liderlik	8, 10	Sanat	13, 25
Din	19, 32	Giyim	6, 40	Laiklik	11, 18	Vatan	5, 20
Değer	14, 26	Kültür	4, 22	Milli Kültür	16, 30	Yer	21, 23

Geçerliliği kontrol edilen test, güvenilirlik çalışması için 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz döneminde 95 öğrenciye uygulanmıştır. Güvenirlik, bir özelliğin benzer koşullar altında aynı araçla birden fazla ölçülmesi ve tüm ölçme sonuçlarının birbirleriyle tutarlı olmasıdır. Güvenirlik indeksi 0,00 ile +1,00 arasında değişen değerler alır. Güvenirlik indeksinin +1,00'e yakın olması güvenilirliğin yüksek, 0,00'a yakın olması test güvenilirliğinin düşük olduğu anlamına gelir (Atılgan, Kan ve Doğan, 2007, s. 37). Güvenirlik katsayısının (Cronbach Alfa) 0,70 den yukarı olması genel olarak istenen bir sonuçtur. 0,70'in altındaki değerler için test güvenilirliğinin iyi olmadığı ve testi oluşturan soruların madde analizleriyle tekrar gözden geçirilmesi gerektiği yorumu yapılır. (Erkuş, 2003, s. 69). Pilot uygulama sonucuna göre 40 maddelik testin güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa değeri) 0,76 olarak hesaplanmıştır.

Testin madde analizleri de yapılmıştır. Madde analizinde; madde güçlükleri ve ayırt edicilik indeksleri analiz edilmiştir. Bunun için satırlarda öğrencilerin, sütunlarda da maddelerin olduğu bir madde cevapları matrisi oluşturulmuştur. Doğru cevaplar için bir, yanlış ya da boş cevaplar için ise sıfır puan olacak şekilde puanlama yapılarak test puanları elde edilmiştir. 40 maddelik testin, 95 öğrenciye uygulanmasının ardından sonuçlar "İTEMAN madde analizi programı" ile analiz edilmiş ve madde analizleri sonucu değerlendirilerek nihai uygulama için 20 maddelik test maddelerinin seçimi yapılmıştır. Madde analizi sonuçlarının değerlendirilmesinde testin güvenilirliği, madde ayırtıcılık katsayıları ve madde güçlük değerleri dikkate alınmıştır.

Madde güçlük indeksi (p_j), testte yer alan her bir maddenin doğru yanıtlanma yüzdesini göstermektedir. Bu yüzde bir maddeyi doğru yanıtlayan sayısının, toplam yanıtlayıcı sayısına bölünmesiyle elde edilir. Bu yüzde 0.00 ile +1.00 arasında değişen değerler alabilir. Bir maddeyi yanıtlayıcıların büyük bir bölümü yanıtlamışsa maddenin sayısal değeri +1.00'e yaklaşır ve madde kolay bir madde olarak yorumlanır. Eğer bir maddeyi çok az kişi yanıtlamışsa maddenin sayısal değeri 0.00'a yaklaşır ve madde zor bir madde olarak yorumlanır. Orta güçlükte bir sorunun madde güçlük indeksi ise ortalama 0,40 ile 0,60 değerleri arasında bir sonuca sahiptir (Özçelik, 1997, s. 123).

Test geliştirme sürecinde, bir maddeyi bilenle bilmeyeni ayırt etme yüzdesi olarak ele alınan değer, *madde ayırt edicilik indeksi (r_{jx})* olarak adlandırılır. Bu indeks genel bir ifade ile sorunun doğru cevabını bilen ile bilmeyeni ayırt etme gücü şeklinde özetlenebilir. Bu indeks -1.00 ile +1.00 arasında değişen değerler alır. Madde ayırt ediciliğin negatif değer alması, o maddeyi düşük puanlı kişilerin yanıtladığı, sıfıra yakın değerler alması yüksek ve düşük puanlı eş sayıda kişinin maddeyi yanıtladığı, pozitif değer alması ise o maddeyi yüksek puanlı kişilerin yanıtladığı anlamına gelir. Buna göre ayırt ediciliği 0,31 – 0,49 arasında olan maddeler kabul edilebilir maddeler; 0,50 ve üstünde olan maddeler ise iyi düzeyde maddelerdir şeklinde yorumlanmaktadır (Özçelik, 1997, s. 123).

Bu test kapsamında ayırt edicilik indeksi şöyle alınmıştır: Madde ayırt edicilik değerleri 0.30 ve üzerinde olan maddeler, üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan teste alınmıştır. Madde ayırt edicilik değeri 0.30 ve üzerinde olup da teste alınmayacak olan maddelerde de madde güçlük indeksi değerleri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda madde analizi test sonuçlarına göre araştırma kapsamında kullanılacak olan 20 maddelik test soruları 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 21, 26, 29, 30, 34, 39 ve 40 numaralı maddeler olarak belirlenmiştir. 22, 23, 24 ve 25. maddelerin ise madde güçlük ve madde ayırtıcılık değerleri kabul edilebilir oranlarda olduğu halde tercih edilememesi, her bir kavramla ilgili bir soru seçilecek olması ve buna bağlı olarak değer bakımından daha yüksek değere sahip olan maddelerin tercih edilmesi şeklinde olmuştur. Belirlenen maddelere ilişkin madde istatistikleri Çizelge 12'de detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

Çizelge 12.
Pilot Uygulama Sonucuna Göre Madde Analizi İstatistikleri

Madde No	Madde Güçlüğü	Madde Ayırıcılığı	Madde No	Madde Güçlüğü	Madde Ayırıcılığı
1	0,816	0,602	21	0,615	0,564
2	0,742	0,596	22	0,561	0,405
3	0,501	0,428	23	0,520	0,342
4	0,612	0,518	24	0,492	0,481
5	0,494	0,345	25	0,448	0,514
6	0,363	0,291	26	0,563	0,441
7	0,472	0,554	27	0,418	0,258
8	0,534	0,492	28	0,294	0,313
9	0,291	0,328	29	0,591	0,328
10	0,426	0,216	30	0,452	0,343
11	0,594	0,564	31	0,338	0,252
12	0,672	0,405	32	0,374	0,325
13	0,635	0,342	33	0,346	0,235
14	0,324	0,244	34	0,541	0,481
15	0,512	0,514	35	0,332	0,194
16	0,314	0,282	36	0,262	0,485
17	0,628	0,425	37	0,403	0,254
18	0,391	0,328	38	0,354	0,215
19	0,628	0,442	39	0,579	0,578
20	0,345	0,318	40	0,714	0,514

Yukarıdaki tablo kapsamında, Çizelge 11’de belirtilen her kavrama ilişkin bir soru seçilmiştir. Soruların kavramlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 13.
Seçilen Soruların Kavramlara Göre Dağılımı

Kavramın Adı	İlgili Soru	Kavramın Adı	İlgili Soru	Kavramın Adı	İlgili Soru	Kavramın Adı	İlgili Soru
Aile	15	Değişim	7	Kültürel Öge	34	Saltanat	17
Akraba	1	Süreklilik	12	Kronoloji	39	Savaş	29
Cumhuriyet	3	Gelenek	2	Liderlik	8	Sanat	13
Din	19	Giyim	40	Laiklik	11	Vatan	5
Değer	26	Kültür	4	Milli Kültür	30	Yer	21

Kavram Bilgi Testi, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin kişisel bilgilerini içeren değişkenlere (okul türü ve cinsiyet) yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öğrencilerin kavramsal anlama düzeylerini belirleyecek sorular yer almıştır.

3.3.2. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları belirleyebilmek amacı ile araştırmacı tarafından amaca uygun bir tutum ölçeği aranmıştır. Bu ölçek, Çalışkan (2008, s. 286)’nın doktora tezinde bulunmuştur. Çalışkan (2008, s. 179) tarafından hazırlanan tutum ölçeği 33 ifade ile bu ifadelerin karşısında yer alan, öğrencilerin “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “hiç katılmıyorum” seçeneklerinin yer aldığı likert tipi tutum ölçeğidir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları 2008 yılında 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ancak 5. sınıf öğrencilerine yönelik olan bu çalışma için de ölçeğin geçerli ve güvenilir olup olmadığı araştırmacı tarafından biri devlet biri özel okul olmak üzere toplamda 2 ilköğretim okulunda öğrenim gören 95 öğrenciye uygulanarak tespit edilmiştir. Ancak, değerlendirmeye 81 katılımcının verdiği cevaplar alınabilmiştir. Ölçeğin kendi içinde

tutarlı sonuçlar verip vermediğini test etmek için Cronbach alfa analizi yapılmış ve 0.77 gibi kabul edilebilir bir iç tutarlılık güvenirlik katsayısına sahip olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. 81 katılımcının verdiği cevaplar ve 33 maddeden elde edilen verilerle faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, ölçme aracının yapısını, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002, s. 112). Ancak, faktör analizi tüm veri setleri için uygun olmayabilir. Verilerin, faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile bulunur. Bartlett küresellik testinin aldığı değer ve onun anlamlılığı ise değişkenlerin birbirleri ile ilişki gösterip göstermediklerini test eder. KMO değerinin 1'e yaklaşması, yüksek bulunması ve Bartlett testinin anlamlı bulunması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2002, s. 113).

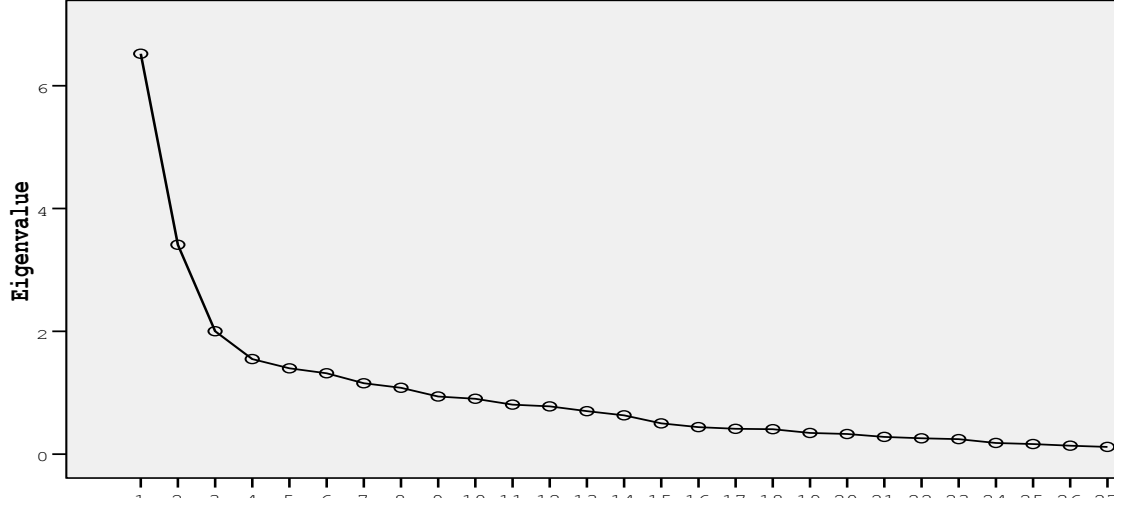
Sonuçlar (KMO=0.70; $X^2 = 1217,63$; $sd= 496$; $p= 0.00$) veri grubunun faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Veriler üzerinde *temel bileşenler analizi* yapılmıştır. Temel bileşenler analizi sonunda ölçeğin öz-değeri 1'in üzerinde olan 10 faktörlü bir yapıda olduğu ve açıkladığı toplam varyansın 71,26 olduğu bulunmuştur. Öz-değer bölümünün “% of variance” sütununda faktörlerin ayrı ayrı varyansa yaptıkları katkılara bakıldığında; üçüncü faktörden sonra katkının azaldığı ve bunlar arasındaki farkın birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durum üç faktör olabileceğine işaret etmektedir. Buna göre; sonuçlar (KMO=0.69; $X^2 = 1274,63$; $sd= 528$; $p= 0.00$) veri grubunun faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Birden çok faktörde yüksek yük değeri veren maddeler *binişik madde* olarak tanımlanıp ölçekten çıkarılması önerildiğinden (Büyüköztürk, 2002, s. 113), ölçekte binişik madde olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca, madde yük değeri 0,30'un altında olan maddelerin ölçekten çıkarılması önerildiğinden (Büyüköztürk, 2002, s. 113) ölçekte madde yük değeri 0,30'un altında olan maddelerin olup olmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda, madde yük değeri 0,30'un altında olan bir madde (6), binişik maddelerden de dört madde (8, 24, 25 ve 29) olduğu görülmüş, ölçekten çıkarılmış ve tekrar faktör analizi yapılmıştır. Binişik maddeler atıldıktan sonra sonuçlar (KMO=0.69; $X^2 = 947,20$; $sd=$

378; $p= 0.00$) veri grubunun faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Temel bileşenler analizi sonunda ölçeğin öz-değeri 1'in üzerinde olan 3 faktörlü bir yapıda olduğu ve açıkladığı toplam varyansın 43,08 olduğu bulunmuştur. Ölçekte binişik madde olup olmadığı tekrar incelenmiştir. Binişik maddeler (9, 17, 27 ve 30) ölçekten çıkarılmış ve tekrar faktör analizi yapılmıştır.

Binişik maddeler atıldıktan sonra sonuçlar ($KMO=0.66$; $X^2 = 750,24$; $sd= 276$; $p= 0.00$) veri grubunun faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Temel bileşenler analizi sonunda ölçeğin öz-değeri 1'in üzerinde olan 3 faktörlü bir yapıda olduğu ve açıkladığı toplam varyansın 43,68 olduğu bulunmuştur. Ölçekte binişik madde olup olmadığı tekrar incelenmiştir. İnceleme sonucunda, madde yük değeri 0,30'un altında olan ve binişik olan herhangi bir madde olmadığı görülmüş ve faktör analizi sonlandırılmıştır.

Faktör analizinin en önemli aşamalarından biri de faktör sayısına karar vermektir. Faktör sayısına karar vermede farklı yöntemler olmakla beraber sıklıkla kullanılan Kaiser'in ölçütü ve öz-değer grafiği (Scree plot) yöntemleridir. Kaiser'in ölçütüne göre öz-değeri (eigenvalue) 1.00'a eşit ya da daha büyük olan faktörler analizde kalır (Büyüköztürk, 2002, s. 113). Varimaks döndürmeli temel bileşenler faktör analizi sonucuna göre, puanlardaki değişimin % 43,68'ünü açıklayan ve öz değeri 1'in üzerinde olan 3 faktör belirlenmiştir. Öz-değer grafiği, analiz sonucunda ortaya çıkan gerçek ve hata faktörlerini gösteren bir grafikdir. Her iki faktör sayısına karar verme kuralının güçlü ve zayıf yanlarının olduğu gerçeğinden hareketle, faktör analizi çalışmalarında çoklu ölçüt kullanılması önerilmektedir (Kahn, 2006, s. 692). Veri grubuna uygulanan öz değer grafiği sonuçları ve Kaiser ölçütü maddelerin 3 boyutlu bir yapıyı ölçtüğünü desteklemektedir. Ölçeğin analiz sonucunda elde edilen 3 faktörlü yapısına ilişkin sonuçlar aşağıda Şekil 9'da ve Çizelge 14'te gösterilmektedir.

Scree Plot

Şekil 9. Öz-değer Grafiği

Çizelge 14.

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
T20	,767		
T28	,762		
T26	,725		
T10	,720		
T1	,664		
T2	,629		
T5	,585		
T15	,401		
T31		,785	
T21		,703	
T3		,673	
T33		,634	
T32		,626	
T19		,615	

T4		,550	
T12		,425	
T18		,399	
T16			,737
T11			,723
T13			,652
T14			,625
T7			,602
T22			,393
T23			,341

Birinci faktör, Sosyal Bilgiler dersinin önemine ilişkin maddeleri içerdiği için “Dersin Önemi” olarak, ikinci faktör Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine ilişkin maddeleri içerdiği için “Dersin İçeriği”, son faktör ise Sosyal Bilgiler dersinin ilgi çekiciliğine ilişkin maddeleri içerdiği için “Dersin İlgi Çekiciliği” olarak adlandırılmıştır. Sonuç olarak ölçek toplam 3 faktörden ve 24 maddeden oluşmaktadır. Çizelge 14’te de görüldüğü gibi, madde yük değerleri .34 ile .78 arasında değişmektedir. Aşağıda Çizelge 15’te her bir faktörün öz-değeri ve açıkladığı varyans sunulmuştur.

Çizelge 15.
Dik Döndürme (Varimaks) Rotasyon Sonrası Öz-Değer ve Açıklanan Varyanslar

Faktörler	Öz-Değer	Açıklanan Varyans	Açıklanan Toplam Varyans
1	4,780	15,831	15,831
2	3,714	15,389	31,220
3	1,991	12,467	43,687

Elde edilen bu bulgular doğrultusunda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ifade edilebilir. Yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarından sonra ölçme aracı, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz döneminde 361 öğrenciye uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada veri toplama araçları olarak kullanılan ‘Kavram Bilgi Testi’ ve ‘Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği’ ile elde edilen veriler nicel yöntemlerle çözümlenmiştir.

Veriler, SPSS 16 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilerin kişisel özelliklerinin ve kavramları öğrenme düzeylerinin belirlenmesinde frekans ve yüzdelerden yararlanılmıştır. Kavramları öğrenme düzeylerinin belirlenmesinde tam öğrenme alt sınırı olarak %75 başarı düzeyi kabul edilmiştir. Buna göre %75 ve üzeri doğru yanıt verilen kavramların öğrenildiği; %75 ve altında doğru yanıt verilen kavramların ise öğrenilme düzeyinin tam öğrenme sınırının altında kaldığı biçiminde yorumlanmıştır. Öğrencilerin kavramları öğrenme düzeylerinin okul türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak amacıyla Bağımsız Örneklem t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığı Korelasyon Analizi ile tespit edilmiştir. Tüm istatistiksel analizler 0.05 anlamlılık düzeyinde yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, amaçlar doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular ve yorumların sunulmasında amaçlarda izlenen sıraya uyulmuştur.

4.1. Araştırma Amaçlarına İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın temel amacı, “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeylerini ve derse yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından inceleyerek, kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır” şeklinde ifade edilmiştir. Bu temel amaca bağlı olarak belirlenen alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmış, her bir alt amaca ilişkin bulgular sırasıyla aşağıda verilmiştir.

4.1.1. Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeyleri

Araştırmanın birinci alt amacı “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeyleri nedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca ilişkin bulgular Çizelge 16’da verilmiştir.

Çizelge 16.
Kavram Bilgi Testi Genel Ortalama Sonuçları

	N	Min.	Max.	\bar{X}	SS
Kavram Bilgi Testi	361	3,00	20,00	16,3380	2,78825

Çizelge 16’ya göre araştırmaya katılan öğrencilerin 20 soruluk kavram bilgi testinden aldıkları puanların ortalaması 16,33 olarak belirlenmiştir. Ortalama 16 doğrunun kavramların yaklaşık %80 oranında öğrenildiğini ifade ettiği göz önüne alındığında öğrencilerin genelde üniteye geçen kavramları öğrendikleri söylenebilir. Çizelge 17’de ise öğrencilerin her bir kavramla ilgili sorulara verdikleri doğru ve cevap yüzdeleri verilmiştir.

Çizelge 17.
Öğrencilerin Kavramlara Verdikleri Doğru ve Cevap Yüzdeleri

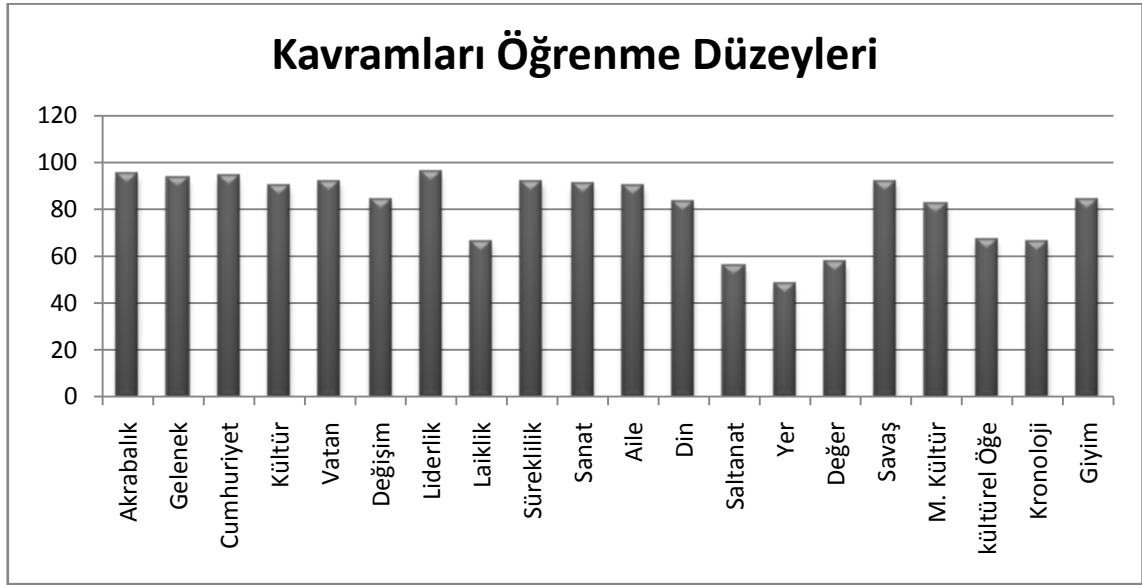
Soru	Kavramlar	Doğru		Yanlış	
		f	%	f	%
1	Akrabalık	344	95,3	17	4,7
2	Gelenek	338	93,6	23	6,4
3	Cumhuriyet	342	94,7	19	5,3
4	Kültür	328	90,9	33	9,1
5	Vatan	333	92,2	28	7,8
6	Değişim	304	84,2	57	15,8
7	Liderlik	348	96,4	13	3,6
8	Laiklik	240	66,5	121	33,5
9	Süreklilik	333	92,2	28	7,8
10	Sanat	330	91,4	31	8,6
11	Aile	325	90,0	36	10,0
12	Din	302	83,7	59	16,3
13	Saltanat	204	56,5	157	43,5
14	Yer	176	48,8	185	52,2
15	Değer	209	57,9	152	42,1
16	Savaş	335	92,8	26	7,2
17	Milli Kültür	296	82,0	65	18,0
18	Kültürel Öge	243	67,3	118	32,7
19	Kronoloji	240	66,5	121	33,5
20	Giyim	304	84,2	57	15,8

Çizelge 17'ye göre katılımcıların kavramlara doğru cevap verme yüzdelerine bakıldığında, %90'ın üzerinde doğru cevap verilen kavramların 'Akrabalık', 'Gelenek', 'Cumhuriyet', 'Kültür', 'Vatan', 'Liderlik', 'Süreklilik', 'Sanat', 'Aile' ve 'Savaş' kavramları olduğu görülmektedir. Ünite içerisinde yer alan 20 kavramdan 10 tanesine %90'ın üzerinde doğru cevap verilmesi bu kavramların genel itibariyle öğrenildiğini göstermektedir. 'Değişim', 'Din', 'Milli Kültür' ve 'Giyim' kavramlarına da katılımcıların en az %80'i tarafından doğru cevap verildiği ve dolayısıyla bu kavramların da genel itibariyle öğrenildiği görülmüştür.

Çizelge 17 incelendiğinde 'Laiklik' kavramına %66, 'Kültürel Öge' kavramına %67 ve 'Kronoloji' kavramına %66, 'Saltanat' kavramına %56, 'Değer' kavramına %57 ve 'Yer' kavramına ise %48 oranında doğru cevap verildiği görülmektedir. Genel itibariyle bu kavramların azımsanmayacak kadar sayıda öğrenci tarafından öğrenilemediği

görülmektedir. Bu durumda bu kavramların tam olarak öğrenilemediği yorumu yapılabilir.

Şekil 10’da öğrencilerin her bir kavramla ilgili elde ettikleri başarı yüzdeleri grafiksel olarak sunulmuştur. Burada da kavramların öğrenilme düzeyleriyle ilgili genel durum net bir biçimde görülmektedir.

Şekil 10. Öğrencilerin Kavramlarla İlgili Başarı Yüzdeleri

4.1.2. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeyleri

Araştırmanın ikinci alt amacı “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesi ile ilgili kavramları öğrenme düzeyleri öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre değişmekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca ilişkin bağımsız örneklem (t) testinden elde edilen bulgular Çizelge 18’de verilmiştir.

Çizelge 18.

Okul Türüne Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Karşılaştırması

	Okul	N	X	SS	Sd	t	p
Kavram Bilgi Testi	Devlet	309	16,07	2,80	359	4,492	,000
	Özel	52	17,90	2,14			

Çizelge 18 incelendiğinde devlet okuluna devam eden öğrencilerin bilgi testinden aldıkları puanların ortalamasının 16.07, özel okula devam eden öğrencilerin testten aldıkları puanların ortalamasının ise 17.90 olduğu görülmektedir. Puanlar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem (t) testi yapılmış, bunun sonucunda puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür. (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması özel okul öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Çizelge 19'da ise öğrencilerin kavram bilgi testinden yer alan her bir kavrama ilişkin verdikleri yanıtlar, ayrı ayrı irdelenmiştir. Her bir kavrama ilişkin verilen yanıtlar (t) testi ile karşılaştırılmıştır.

Çizelge 19.
Okul Türüne Göre Öğrencilerin Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Okul	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
S1-Akrabalık	Devlet	309	,9450	,23	308	4,235	,000
	Özel	52	1,0000	,00			
S2-Gelenek	Devlet	309	,9288	,26	120	2,149	,034
	Özel	52	,9808	,14			
S3-Cumhuriyet	Devlet	309	,9482	,22	67	,169	,866
	Özel	52	,9423	,24			
S4-Kültür	Devlet	309	,9029	,30	80	1,072	,287
	Özel	52	,9423	,24			
S5-Vatan	Devlet	309	,9126	,28	136	2,718	,007
	Özel	52	,9808	,14			
S6-Değişim	Devlet	309	,8382	,37	72	,521	,604
	Özel	52	,8654	,34			
S7-Liderlik	Devlet	309	,9612	,19	88	,885	,379
	Özel	52	,9808	,14			
S8-Laiklik	Devlet	309	,6214	,49	116	6,498	,000
	Özel	52	,9231	,27			
S9-Süreklilik	Devlet	309	,9126	,28	136	2,718	,007
	Özel	52	,9808	,14			
S10-Sanat	Devlet	309	,9159	,28	66	,272	,787
	Özel	52	,9038	,30			

S11-Aile	Devlet	309	,8964	,31	74	,647	,519
	Özel	52	,9231	,27			
S12-Din	Devlet	309	,8317	,37	72	,643	,522
	Özel	52	,8654	,34			
S13-Saltanat	Devlet	309	,5210	,50	83	5,086	,000
	Özel	52	,8269	,38			
S14-Yer	Devlet	309	,4434	,50	75	4,582	,000
	Özel	52	,7500	,44			
S15-Değer	Devlet	309	,5696	,50	70	,890	,377
	Özel	52	,6346	,49			
S16-Savaş	Devlet	309	,9223	,27	87	1,267	,209
	Özel	52	,9615	,19			
S17-Milli Kültür	Devlet	309	,7929	,41	226	6,253	,000
	Özel	52	,9808	,14			
S18-Kültürel Öğe	Devlet	309	,6408	,48	88	4,079	,000
	Özel	52	,8654	,34			
S19-Kronoloji	Devlet	309	,6699	,47	68	,486	,628
	Özel	52	,6346	,49			
S20-Giyim	Devlet	309	,8317	,37	80	1,553	,124
	Özel	52	,9038	,30			

Çizelge 19'a göre öğrencilerin kavram bilgi testindeki her bir soruya verdikleri cevaplarla okul türleri karşılaştırılmıştır. Çizelge 19'da görüldüğü gibi 1., 2., 5., 8., 9., 13., 14., 17. ve 18. sorularda okul türlerine göre anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bu sorularla ilgili yorumlar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

1. soruya ilişkin (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması devlet ve özel okul öğrencileri arasında "Akrabalık" kavramını öğrenme düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin "Akrabalık" kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 0,94 iken, özel okulda öğrenim gören öğrencilerin "Akrabalık" kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 1,00'dir. Buna göre çalışma grubundaki özel okul öğrencilerinin "Akrabalık" kavramını öğrenme düzeylerinin devlet okulu öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. soruya ilişkin (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması devlet ve özel okul öğrencileri arasında “Gelenek” kavramını öğrenme düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin “Gelenek” kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 0,92 iken, özel okulda öğrenim gören öğrencilerin “Gelenek” kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 0,98'dir. Buna göre çalışma grubundaki özel okul öğrencilerinin “Gelenek” kavramını öğrenme düzeylerinin devlet okulu öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 19'a göre 5. soruda (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması devlet ve özel okul öğrencileri arasında “Vatan” kavramını öğrenme düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin “Vatan” kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 0,91 iken, özel okulda öğrenim gören öğrencilerin “Vatan” kavramını öğrenme düzeylerinin ortalamaları 0,98'dir. Buna göre çalışma grubundaki özel okul öğrencilerinin “Vatan” kavramını öğrenme düzeylerinin devlet okulu öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 19'a göre 8., 9., 13, 14., 17, ve 18. sorularda da (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması devlet ve özel okul öğrencileri arasında sırasıyla “Laiklik”, “Süreklilik”, “Saltanat”, “Yer”, “Milli Kültür” ve “Kültürel Öge” kavramlarının öğrenilme düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Buna göre özel okul öğrencilerinin söz konusu kavramları öğrenme düzeylerinin devlet okulu öğrencilerinden yüksek olduğu belirlenmiştir.

Diğer sorularda ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Özel okul öğrencileriyle devlet okulu öğrencilerinin kavramları öğrenme düzeyleri geri kalan sorular için benzerdir; ancak anlamlı farklılığa rastlanan kavramlar için okul türü değişkenin kavramları öğrenme düzeylerini etkilediği söylenebilir. Buradan hareketle özel okul

öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre kavramları öğrenme düzeyleri bakımından üstünlük sağladıkları söylenebilir. Bu durumun ise çevresel koşullar, yaşam biçimleri, aile gelir düzeyi ve anne-baba eğitim seviyesi gibi etkenlerden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

4.1.3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları

Araştırmanın üçüncü alt amacı “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Geçerlik çalışmaları sonucunda 24 maddeden oluşan ölçekte yer almış bulunan ifadelerin puanlanması olumlu maddeler için 5-tamamen katılıyorum, 4-katılıyorum, 3-kararsızım, 2-katılmıyorum, 1-hiç katılmıyorum biçiminde belirlenmiştir. Olumsuz maddeler ise 1-tamamen katılıyorum, 2-katılıyorum, 3-kararsızım, 4-katılmıyorum, 5-hiç katılmıyorum biçiminde tersinden puanlanmıştır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olumlu tutumunu yansıtmaktadır.

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına ilişkin elde edilen puanlar Çizelge 20’de görülmektedir.

Çizelge 20.
İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Ortalaması

N	\bar{X}	SS	Min	Max	Ranj
361	4,08	1,09	28	120	4,00

Çizelge 20’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması 4,08’dir. Bu değer en yüksek ölçek puanı olan 5,00 puana oldukça yakın bir değer olduğu söylenebilir. Çizelge 20’ye bakarak araştırmaya katılan öğrencilerin genel olarak Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu bir tutum sergiledikleri söylenebilir.

4.1.4. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları

Araştırmanın dördüncü alt amacı “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre değişmekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca ilişkin bulgular Çizelge 21’de verilmiştir.

Çizelge 21.
Okul Türü Değişkenine Göre Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Karşılaştırması

Okul	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Devlet	309	4,09	1,12	71,45	0,35	0,531
Özel	52	4,05	1,07			

Çizelge 21 İncelendiğinde devlet okuluna devam eden öğrencilerin tutum ölçeğinden aldıkları puanların ortalamasının 4.09, özel okula devam eden öğrencilerin ölçekten aldıkları puanların ortalamasının ise 4.05 olduğu görülmektedir. Puanlar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için (t) testi yapılmış, p değeri $0,531 > 0,05$ olduğu için özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tutum ölçeğinde yer alan her bir maddenin puan dağılımlarını gösteren Çizelge 22’ye bakıldığında p değerinin 0,05 değerinden küçük olan anlamlı farklılığın olduğu bir tutum maddesi tespit edilmiştir.

Çizelge 22.
Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinde Yer Alan Her Bir Maddeye İlişkin Verdikleri Yanıtların Okul Türü Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Okul	N	\bar{X}	SS	t	p
T1 Devlet	309	4,2880	,84777	2,978	,003
Özel	52	3,9038	,93431		
T2 Devlet	309	4,3592	,92429	1,854	,065
Özel	52	4,0962	1,07118		

T3	Devlet	309	4,0647	1,19619	,508	,612
	Özel	52	4,1538	,99773		
T4	Devlet	309	3,8997	1,41867	,255	,799
	Özel	52	3,8462	1,30436		
T5	Devlet	309	4,4919	,87763	1,215	,225
	Özel	52	4,3269	1,06128		
T6	Devlet	309	4,0421	1,18767	1,306	,192
	Özel	52	3,8077	1,25305		
T7	Devlet	309	4,2783	1,01621	,191	,849
	Özel	52	4,2500	,81349		
T8	Devlet	309	3,2524	1,28971	,809	,419
	Özel	52	3,0962	1,28734		
T9	Devlet	309	4,2039	1,26151	,864	,388
	Özel	52	4,3654	1,15519		
T10	Devlet	309	4,4045	,92307	,137	,891
	Özel	52	4,4231	,77576		
T11	Devlet	309	4,4466	,87603	,911	,363
	Özel	52	4,3269	,87942		
T12	Devlet	309	3,8447	1,15734	,545	,586
	Özel	52	3,7500	1,16946		
T13	Devlet	309	4,3074	,92546	,002	,999
	Özel	52	4,3077	,91905		
T14	Devlet	309	3,2816	1,37050	,714	,476
	Özel	52	3,1346	1,38661		
T15	Devlet	309	3,9612	1,34784	,672	,502
	Özel	52	4,0962	1,28734		
T16	Devlet	309	4,3236	,96638	,504	,615
	Özel	52	4,2500	1,02661		
T17	Devlet	309	4,2589	1,24484	,370	,712
	Özel	52	4,3269	1,11533		
T18	Devlet	309	4,2201	1,07968	1,359	,175
	Özel	52	4,0000	1,08465		
T19	Devlet	309	3,8414	1,11255	,555	,579
	Özel	52	3,7500	1,00733		
T20	Devlet	309	4,0291	1,20704	,479	,632
	Özel	52	4,1154	1,16575		
T21	Devlet	309	4,2654	1,00686	,103	,918
	Özel	52	4,2500	,90478		
T22	Devlet	309	4,2880	1,12724	,114	,909
	Özel	52	4,2692	,93127		

T23	Devlet	309	3,9126	1,38010	1,665	,097
	Özel	52	4,2500	1,16946		
T24	Devlet	309	4,0550	1,29191	,316	,752
	Özel	52	4,1154	1,14881		

Çizelge 22'ye göre (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde ölçekte yer alan 1. maddede (T1) p değerinin 0,05 değerinden küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değer $p < 0,05$ 'in altında olması, devlet ve özel okul öğrencileri arasında “*Sosyal Bilgiler dersi konuları beni düşünmeye yönlendiriyor.*” maddesine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir. Devlet okulu ve özel okul öğrencilerinin ortalamalarına bakıldığında bu farkın devlet okulu öğrencilerinin lehine olduğu görülmektedir. Devlet okulu öğrencilerinin bu tutuma ilişkin ortalamaları 4,28 iken, özel okul öğrencilerinin ortalamaları 3,90'dır. Bu sonuç; devlet okulu öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi konularının kendilerini düşündürmeye yönlendirdiği görüşüne katıldığı, özel okul öğrencilerinin ise bu görüşe olan yaklaşımlarının aynı düzeyde olmadığı biçiminde yorumlanabilir.

4.1.5. Kavramları Öğrenme Düzeyleri ile Derse Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki

Araştırmanın beşinci alt amacı “İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramların öğrenilme düzeyleri ile öğrencilerin derse yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca ilişkin bulgular korelasyon analiziyle tespit edilmiş ve Çizelge 23'te gösterilmiştir.

Çizelge 23.
Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Derse Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki

		Toplam Test
Tutum Ölçeği	Korelasyon	,148
	p	,005
	N	361

Araştırmaya katılan 5. sınıf öğrencileri için kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizinin görüldüğü Çizelge 23'e göre, 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile bu dersteki kavramları öğrenme düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir [**r=0,148; p<0,01**].

Çizelge 23'e bakıldığında her ne kadar pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülse de 5. Sınıf öğrencilerinin derse yönelik tutumları, 'Adım Adım Türkiye' ünitesindeki kavramları öğrenme düzeylerini %14,8 oranında etkilemiştir. Bu oran dikkate alındığında öğrencilerin derse yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğu görülmektedir. Çünkü Büyüköztürk (2002, s. 32)'e göre; korelasyon katsayısının 0,7 ile 0,3 arasında olması orta düzeyde, 0,7'den büyük olması yüksek düzeyde, 0,3'den küçük olması ise düşük düzeyde bir ilişkiyi göstermektedir. Bu durumda; öğrencilerin derse yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasında güçlü bir ilişki olmadığından hareketle Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları yüksek olan öğrencilerin dersteki kavramları öğrenme düzeyleri de yüksektir şeklinde yorumda bulunmanın doğru olamayacağı düşünülebilir.

Kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutum ölçeğinin her bir faktörüne göre anlamlılık durumu da irdelenmiştir. Buna göre öncelikle, Sosyal Bilgiler dersinin önemine ilişkin maddeleri içerdiği için "Dersin Önemi" olarak adlandırılan birinci faktörle kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Sonrasında Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine ilişkin maddeleri içerdiği için "Dersin İçeriği" olarak adlandırılan ikinci faktöre, son olarak da Sosyal Bilgiler dersinin ilgi çekiciliğine ilişkin maddeleri içerdiği için "Dersin İlgi Çekiciliği" olarak adlandırılan üçüncü faktörle kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin önemine yönelik tutumlar arasında bir ilişkinin olup olmadığına dair elde edilen bulgular korelasyon analizi ile tespit edilmiş ve Çizelge 24'te gösterilmiştir.

Çizelge 24.
Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin Önemine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki

		Toplam Test
Tutum Ölçeği	Korelasyon	,008
	p	,884
	N	361

Çizelge 24 incelendiğinde p değerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin önemine yönelik tutumlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Korelasyon değerine bakıldığında ise 0,3'ten çok küçük bir değer olduğu görülmektedir. 0,08 değerinin, kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin önemine yönelik tutumlar arasında neredeyse hiçbir ilişkinin olmadığını da göstermektedir.

Kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin içeriğine yönelik tutumlar arasında bir ilişkinin olup olmadığına dair elde edilen bulgular korelasyon analizi ile tespit edilmiş ve Çizelge 25'te gösterilmiştir.

Çizelge 25.
Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin İçeriğine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki

		Toplam Test
Tutum Ölçeği	Korelasyon	,271
	p	,000
	N	361

Çizelge 25'e bakıldığında p değerinin $p < 0,01$ olduğu görülmektedir. Bu durum kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin içeriğine yönelik tutumlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ancak korelasyon değerine bakıldığında bu değer 0,3'ten küçük bir değer olduğu görülmektedir. 0,27 (%27) değeri, kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin içeriğine yönelik tutumlar arasında düşük bir ilişki vardır şeklinde yorumlanmaktadır.

Kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin ilgi çekiciliğine yönelik tutumlar arasında bir ilişkinin olup olmadığına dair elde edilen bulgular korelasyon analizi ile tespit edilmiş ve Çizelge 26’da gösterilmiştir.

Çizelge 26.
Kavramları Öğrenme Düzeyi ile Dersin İlgi Çekiciliğine Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki

		Toplam Test
Tutum Ölçeği	Korelasyon	,001
	p	,990
	N	361

Çizelge 26’da ise p değerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin ilgi çekiciliğine yönelik tutumlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Korelasyon değerine bakıldığında ise 0,3’ten çok küçük bir değer olduğu görülmektedir. 0,01 değerinin, kavramları öğrenme düzeyleri ile dersin ilgi çekiciliğine yönelik tutumlar arasında neredeyse hiçbir ilişkinin olmadığını da göstermektedir.

Korelasyon analiz sonuçlarına göre görülmektedir ki Sosyal Bilgiler dersinin önemine ve ilgi çekiciliğine yönelik tutumlarla kavramları öğrenme düzeyleri arasında herhangi bir anlamlı ilişki söz konusu değildir. Ancak, Sosyal Bilgiler dersinin içeriği ile kavramları öğrenme düzeyleri arasında küçük bir oran da olsa anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bu durum, dersin içeriği kavramların öğrenilmesinde az da olsa etkili olabilir şeklinde yorumlanabilir.

5. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde ortaya konulan bulgulara dayalı olarak araştırmanın sonuçları somut bir biçimde ifade edilmiştir. Ayrıca bu bölümde araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen tartışma ve önerilere de yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- Araştırmaya katılan 361 öğrencinin 20 soruluk kavram bilgi testinden aldıkları puanların ortalaması 16,33 olarak belirlenmiştir. Ortalama 16 doğrunun kavramların yaklaşık %80 oranında öğrenildiğini ifade ettiği göz önüne alındığında bu oranın tam öğrenme alt sınırının (%75) üzerinde bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin genelde üniteye geçen kavramları öğrendikleri söylenebilir.
- Araştırmaya katılan öğrenciler, “Akrabalık” kavramını ölçen soruya %95 oranında; “Gelenek” kavramını ölçen soruya %94 oranında; “Cumhuriyet” kavramını ölçen soruya %95 oranında; “Kültür” kavramını ölçen soruya %91 oranında; “Vatan” kavramını ölçen soruya %92 oranında; “Değişim” kavramını ölçen soruya %84 oranında; “Liderlik” kavramını ölçen soruya %96; “Süreklilik” kavramını ölçen soruya %92; “Sanat” kavramını ölçen soruya %91; “Aile” kavramını ölçen soruya %90; “Din” kavramını ölçen soruya %84; “Savaş” kavramını ölçen soruya %93; “Milli Kültür” kavramını ölçen soruya %82; “Giyim” kavramını ölçen soruya ise %84 oranında doğru cevap vermişlerdir. Bu sonuçlar, söz konusu kavramların öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından öğrenildiğini göstermektedir.
- “Laiklik” kavramına %66, “Kültürel Öge” kavramına %67 ve “Kronoloji” kavramına %66, Saltanat” kavramı %56, “Değer” kavramı %57 ve “Yer”

kavramı ise %48 oranında katılımcı doğru cevap vermiştir. Bu durumda bu kavramların tam öğrenme sınırının çok altında olması sebebiyle tam olarak öğrenilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

- Öğrencilerin kavram bilgi testinde yer alan kavramları öğrenme düzeylerinin okul türü değişkenine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan incelemede devlet okuluna devam eden öğrencilerin bilgi testinden aldıkları puanların ortalamasının 16.07, özel okula devam eden öğrencilerin testten aldıkları puanların ortalamasının ise 17.90 olduğu görülmüştür. (t) testi sonuçları değerlendirildiğinde $p<0,05$ 'in altında olması özel okul öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Her bir kavramın ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucunda ise 8 soruda anlamlı farklılık bulunmuştur. Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin; 'akrabalık', 'gelenek', 'vatan', 'laiklik', 'saltanat', 'yer', 'milli kültür' ve 'kültürel öge' kavramlarını devlet okulunda öğrenim gören öğrencilere göre daha iyi kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları yüksek bulunmuştur.
- Araştırmaya katılan 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının okul türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili yapılan incelemede özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Araştırmaya katılan 5. sınıf öğrencilerinin 'Adım Adım Türkiye' ünitesinde geçen kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizinin sonuçlarına göre, 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile bu dersteği kavramları öğrenme düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir [**$r=0,148$** ; **$p<0,01$**]. Ancak; 5. Sınıf öğrencilerinin derse yönelik tutumları, 'Adım Adım Türkiye' ünitesindeki kavramları öğrenme düzeylerini %14,8 oranında etkilemiştir. Buna göre öğrencilerin derse yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğu; diğer bir deyişle

öğrencilerin derse yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkinin çok güçlü olmadığı da görülmüştür.

- Korelasyon analiz sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersinin önemine ve ilgi çekiciliğine yönelik tutumlarla kavramları öğrenme düzeyleri arasında herhangi bir anlamlı ilişki söz konusu değildir. Ancak, Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutumlar, kavramları öğrenme düzeylerini %27,1 oranında etkilemiştir. Buna göre öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine yönelik tutumları ile kavramları öğrenme düzeyleri arasında zayıf da olsa bir ilişki söz konusudur.

5.2. Tartışma

Araştırmada ulaşılan sonuçlar, benzer çalışmaların sonuçlarıyla birlikte ele alınarak tartışılmıştır. Araştırma sonucunda ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde yer alan ‘aile’, ‘akrabalık’, ‘gelenek’, ‘vatan’, ‘savaş’, ‘milli kültür’, ‘cumhuriyet’, ‘din’, ‘değişim’, ‘süreklilik’, ‘giyim’, ‘kültür’, ‘liderlik’ ve ‘sanat’ kavramlarının tam öğrenme alt sınırının üzerinde ortalamalara sahip olmaları sebebiyle öğrenildiği; ‘laiklik’, ‘kültürel öge’, ‘kronoloji’, ‘saltanat’, ‘yer’ ve ‘değer’ kavramlarının ise tam öğrenme sınırının altında ortalamalara sahip olmaları sebebiyle öğrenilemediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özcan (2010)’ın Sosyal Bilgiler dersi 5. sınıf öğrencilerinin ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları anlama düzeylerini ölçmek için yaptığı araştırmada, her iki araştırmanın da incelediği ortak kavramlar olan “Cumhuriyet”, “Gelenek”, “Akraba”, “Kültür”, “Giyim” ve “Sanat” kavramlarıyla ilgili çıkan sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermemektedir. Özcan (2010)’ın yapmış olduğu araştırmada sorulara doğru cevap veren öğrencilerin oranları önceden belirtilen %70 tam öğrenme sınırının altında çıkmış ve buna göre kavramların tam olarak anlaşamadığı yorumu yapılmıştır. Ortak olan “Kronoloji” kavramı hariç diğer kavramlarla ilgili çıkan sonuçlar bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmemektedir. “Kronoloji” kavramında ise çıkan sonuca göre paralellik söz konusudur. Çünkü bu araştırmada da “Kronoloji” kavramının yeterince anlaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte Yılmaz (2008)'in Sosyal Bilgiler dersi 5. sınıf öğrencilerinin 'Haklarımı Öğreniyorum' ünitesinde yer alan kavramları anlama düzeylerini ölçmek için yaptığı araştırmada, bu araştırmayla ortak tek kavram olan "Kronoloji" kavramını anlama düzeylerinin oldukça iyi düzeyde çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. 'Kronoloji' kavramıyla ilgili araştırmalar arasında ortaya çıkan farklılığın sebepleri arasında başta zaman farkı olmak üzere farklı çalışma evreni, örneklem büyüklükleri ve ölçme yöntemlerinin tercih edilmesi gibi bir takım sebepler ileri sürülebilir.

Öktem (2006)'in 'İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri' isimli çalışmasında bu araştırmayla ortak olarak gözüken 'Cumhuriyet', 'Kültür' ve 'Gelenek' kavramlarına bakılmıştır. Çıkan sonuçlara göre 'Cumhuriyet' kavramının 5. Sınıf öğrencileri tarafından kazanıldığı belirtilmiş, bu araştırmanın sonucuyla bu anlamda paralellik sağlandığı görülmüştür. Ancak, 'Kültür' ve 'Gelenek' kavramlarıyla ilgili çıkan sonuçta herhangi bir örtüşme sağlanamamıştır. Çünkü Öktem (2006), söz konusu kavramların 5. Sınıf öğrencileri tarafından kazanılamadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalarda çıkan bu farklılığın en belirgin sebebi olarak örneklem farklılığı gösterilebilir. Ünlü (2011)'nin 'İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında geçen temel kavramların 8. sınıf öğrencilerinde erişim düzeyi' adlı yüksek lisans çalışmasında bu araştırmayla ortak olan 'aile', 'savaş', 'laiklik', 'gelenek', 'cumhuriyet' ve 'kültür' kavramları da %50'nin üzerinde doğru şekilde cevaplandırılmıştır. Çalışmanın sonucunda bu kavramlar için erişim düzeyine ulaşıldığı yorumuna varılmıştır. Söz konusu yüksek lisans çalışmasıyla 'laiklik' hariç aynı sonuçlara ulaşılmış olması, bu kavramların günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan kavramlar olmasına bağlı olabilir.

"Aile", "Akraba", "Din", "Giyim", "Vatan", "Sanat" gibi kavramlar doğrudan hayatın içinde olan kavramlardır. Günlük hayatın içinde yeri geldiğinde çok defa kullanılacak ya da bir şekilde duyulacak kavramlardır. Dolayısıyla bu kavramlarda çok büyük yanılgıların ya da eksikliklerin gözlenmesi olağan dışı yani beklenmeyecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu gibi kavramların okul öncesi dönemde bile çok sıklıkla kullanılan kavramlar olması, öğrencilerin kaçınıcı sınıf düzeyinde olursa olsun rahatlıkla bileceği, doğru cümle içerisinde kullanabileceği ya da duyduğunda çok rahat

anlayabileceği kavramlar olarak düşünülmesine yol açar. Keza; “Cumhuriyet”, “Savaş”, “Kültür”, “Milli Kültür”, “Gelenek” gibi kavramlar da hem hayatın içinde sıklıkla karşılaşılabilen hem de kitaplar içerisinde gerek etkinliklerde gerekse konu anlatımları içinde sıklıkla kullanılan kavramlar olması nedeniyle öğrencilerin bu kavramları daha iyi öğrenmiş oldukları varsayılabilir. Şu da göz ardı edilmemelidir ki; her öğrenci aynı ortamda aynı koşullarda yetişmemektedir. Farklı yaşam şekillerinden dolayı programın ülkedeki her öğrenciyi düşünerek hazırlanması ve uygulamanın da olabildiğince eşit olmasının sağlanmaya çalışılması farklılıkların oluşmasına engel olamamaktadır. Bu da bazı kavramların öğrenilmesinde farklılıkların oluşmasına temel olabilmektedir.

Bu araştırmada sadece kavramları öğrenme düzeylerine değil; aynı zamanda derse yönelik tutumlar ile kavramları öğrenme düzeyleri arasındaki ilişkinin var olup olmama durumuna da bakılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın bu boyutu da farklı çalışmalarla birlikte ele alınarak aşağıda tartışılmıştır.

İbrahimoğlu (2010), ilköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde örnek olay yöntemi kullanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, ders başarıları ve derse yönelik tutumlarına yönelik etkilerini belirlemeyi amaç edindiği deneysel çalışmasında öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda kontrol grubundaki öğrencilerin derse yönelik tutumlarının puan ortalamasını 4,39, deney grubundaki öğrencilerin ise tutum puan ortalamasını 4,19 olarak bulmuştur. Bulunan bu değer, tam puan olan 5’e yakın olması bakımından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu sonuçların bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Oğur (2009)’un ise 6. ve 7. sınıflarda okuyan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemeyi amaç edindiği çalışmasında, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutum ortalamalarının 69, 93 düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerin çoğunluğunun Sosyal Bilgiler dersine ilişkin ortalama bir tutum seviyesine sahip oldukları yorumuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmayla herhangi bir paralellik sağlanamasa da araştırmalar arasındaki sonuçların da birbirine çok uzak olduğunu söylemek güçtür.

Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarla farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında ise görülmektedir ki derse yönelik tutumlar sadece olumlu çıkmamakta; aynı zamanda derste ki veya konudaki başarıdan da olumlu yönde etkilenmektedir. Bu araştırmada kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumlar arasında birbirini olumlu yönde etkiler bir sonuç çıkmamıştır. Oysa Yılmaz (2006), ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin derse yönelik akademik başarı ve tutumlarına etkisini belirlemeyi amaç edindiği çalışmasında, deney grubundaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının, kontrol grubundaki öğrencilerin tutumlarından daha yüksek olduğu ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Çiftçi (2006) tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrencilerin Akademik Risk Alma Düzeylerine, Problem Çözme Becerilerine, Erişilerine, Kalıcılığa ve Tutumlarına Etkisi” adlı doktora tezinde de iki devlet, iki özel ilköğretim okulu karşılaştırılmış ve hem öğrencilerin ders başarısında hem de Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarında proje tabanlı öğrenmenin farklılık meydana getirdiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bu araştırmada olduğu gibi derse yönelik tutumlarda değişikliğe sebep olmayan durumları gösteren çalışmalar da vardır. Karaduman (2005)’ın, Sosyal Bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme anlayışına göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin başarılarına ve tutumlarına etkisini belirlemeyi amaç edindiği yüksek lisans tez çalışması bu duruma örnektir. Araştırma sonucunda yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyalleri, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarında anlamlı bir yükseliş meydana getirmemiştir yorumuna ulaşılmıştır.

Genel olarak Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarla ilgili olan çalışmalara bakıldığında gerek ders bazında olsun gerek öğretim sürecinin sadece bir boyutu bazında olsun sahip olunan başarıların tutumları olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte derse yönelik tutumların farklı değişkenlerden etkilenmediği durumları yansıtacak çalışmalara ise çok daha az rastlanmaktadır.

5.3. Öneriler

Araştırmanın ortaya koyduğu bulgular ışığında getirilen öneriler şunlardır:

5.3.1. Uygulamaya İlişkin Öneriler

- Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde bulunan kavramların daha iyi öğrenilip pekiştirilmesi için konular işlenmeden önce konu içerisinde geçen kavramlar belirlenmeli, öğrencilerin bu kavramlar ile ilgili ön bilgileri tespit edilmelidir.
- Kavram öğretim süreci bittikten sonra etkinliklerle veya kavramlarla ilgili soruları içeren bir test ile değerlendirilmesi yapılmalıdır. Değerlendirme sonucuna göre öğrenilmesi gerçekleştirilemeyen kavramlar tespit edilmeli, eksik ve yanlış öğrenilen kavramlar düzeltilmelidir.
- Kavramların öğretiminde her bir kavramın ayırt edici özellikleri vurgulanmalıdır.
- Kavramların öğretiminde, kavramın diğer kavramlarla ilişkisinin hissettireceği veya verileceği bir öğretim süreci planlanmalıdır. Ayrıca bu süreç, bol örneklerle ve farklı araç-gereçlerin (bilgisayar, projeksiyon vb.) kullanılmasıyla zenginleştirilmelidir.
- Öğretmenler, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçmeli ve olumsuz tutuma sahip öğrencilerin bu dersi sevmeleri, ilgi ve meraklarının artması yönünde çalışmalar yapmalıdır.

5.3.2. İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler

- Araştırmacılar tarafından hem öğretmenlere hem alana katkı sunma açısından, bu ve buna benzer çalışmalarda ortaya çıkan öğrenilme düzeyi düşük olan kavramlarla ilgili nitel araştırmalar yapılabilir ve bu yolla söz konusu kavramlarla ilgili eksiklikler tespit edilebilir.
- Araştırmacılar tarafından 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan diğer ünitelerdeki kavramların da öğrenilme düzeyi tespit edilebilir.

- Kimi kavramların iyi düzeyde öğrenilmesini ya da öğrenilememesini etkileyen etmenleri ortaya çıkaracak araştırmalar yapılabilir.
- Farklı öğretim yöntem ve stratejilerinin kavramların anlaşılma düzeyine etkilerinin araştırılacağı deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin kavram öğrenme düzeylerinin, onların dersteki başarılarına nasıl etki ettiğini konu alan çalışmalar yapılabilir.
- İlgili birimlerce hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programlarında yer alan kavramların kullanım durumları ya da kavramların anlatımı (işlenişi) öğrencinin ilgisini çekecek şekilde hazırlanabilir.

EKLER

EK	<u>Sayfa</u>
1. KAVRAM BİLGİ TESTİ	91
2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ.....	94
3. VELİ BİLGİ KAĞIDI.....	97
4. ANKARA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ....	98
5. TUTUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZİN BELGESİ.....	99

EK 1
KAVRAM BİLGİ TESTİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümünde yapılan “ İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişki” isimli tez çalışması için hazırlanmıştır. I. bölümde kişisel bilgi, II. bölümde ise 20 adet çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. Süre 20 dakikadır. Cevaplandırmalar testin sonunda yer alan cevap anahtarına yapılacaktır. Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar başka bir amaçla kullanılmayacak ve notlarınızı da etkilemeyecektir. Bu çalışmanın sonunda 5. sınıf öğrencilerinin kavramları anlama düzeyleriyle ilgili genel bir yoruma ulaşılması umulmaktadır. Bu çalışmaya katılmama hakkınızın olduğunu belirtir, yardımlarınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Sezin SUBAŞI

Adres 1: Çubuk yolu 11. Km Yükselen Koleji
ANKARA

Tel : (0.312) 837 88 50

Adres 2: Anadolu Üniversitesi Eğitim
Bilimleri Enstitüsü İlköğretim
Anabilim Dalı

ESKİŞEHİR

Tel : (0.222) 335 05 80

I. BÖLÜM

1. Okul Türü : Devlet Okulu () Özel Okul ()

II. BÖLÜM

1. Aramızda kan bağı bulunan kişilere ne ad verilir?

- a. Dost b. Akraba
c. Topluluk d. Vatandaş

2. Aşağıdakilerden hangisi geleneklerimizden **değildir**?

- a. Kına Gecesi b. Asker Uğurlama
c. Sünnet d. Yılbaşı Kutlaması

3. *Halkın seçme ve seçilme hakkına sahip olması bir gereğidir.* Boş bırakılan yere aşağıdaki kavramlardan hangisi gelmelidir?

- a. Padişahlığın b. Krallığın
c. Cumhuriyetin d. Saltanatın

4. Kültürle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

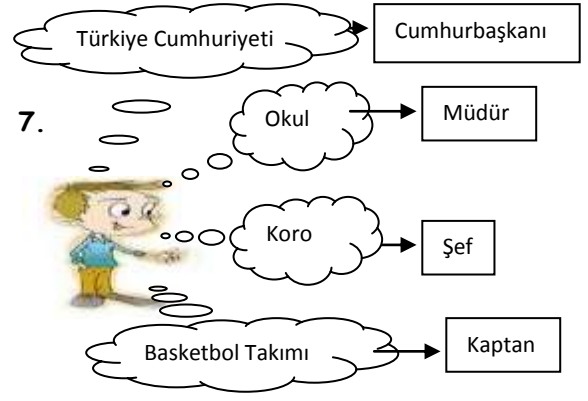
- a. Bölgeden bölgeye farklılık gösterir.
b. Giyim tarzı, yemek çeşitleri ve mimari kültürün parçalarıdır.
c. Farklı kültürler birbirlerinden etkilenir.
d. Kültür, 50 yılda bir değişir.

5. Aşağıdakilerden hangisi vatan olmanın şartlarından **değildir**?

- a. Yaşanılan toprak parçasının sınırları belli olmalıdır.
b. Etrafı denizlerle çevrili olmalıdır.
c. Üzerinde bağımsız bir millet yaşamalıdır.
d. Bayrağı ve milli marşı olmalıdır.

6. Değişim hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Değişim yeniliktir. Teknolojik yenilikler sayesinde arabalar şimdi daha konforludur.
b. Bir insanın büyümesi ve gelişmesi değişimdir.
c. Değişim bir şeyin ya da varlığın büyüyüp gelişmesidir.
d. Değişim insanların farklı şekilde sorular sorulara hep aynı cevabı vermesidir.

Kutucuk içinde verilenleri aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edebiliriz?

- a. Liderlik b. Verimlilik
c. Kimlik d. Süreklilik

8. Din ve devlet işlerini birbirinden ayıran kişilere vicdan özgürlüğü tanıyan Atatürk ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Devletçilik b. Milliyetçilik
c. Laiklik d. Cumhuriyetçilik

9. Aşağıdaki kavramlardan hangileri bir olayın sonsuza kadar devamlılığını ifade etmektedir?

- a. Süreklilik b. Hoşgörü
c. Algı d. Değer Verme

10. Aşağıdaki kavramlardan hangisi bir sanat dalı olarak tanımlanamaz?

- a. Heykel b. Resim
c. Müzik d. Futbol

11. Bir kadın, bir erkek ve onların çocuklarından oluşan en küçük aile birimine ne ad verilir?

- a. Geniş Aile b. Küçük Aile
c. Çekirdek Aile d. İdeal Aile

12. Türkiye Cumhuriyetinde İslam dini ile ilgili iş ve işlemler devlet bünyesinde yer alan hangi kurum tarafından yürütülmektedir?

- a. Sağlık Bakanlığı
b. Diyanet İşleri Başkanlığı
c. Genel Kurmay Başkanlığı
d. Sayıştay Başkanlığı

13. Saltanatın tanımı aşağıdakilerden hangisinde tam olarak verilmiştir?

- a. Ülke yönetimine bir meclisin egemen olması ve bu şekilde yönetilmesidir.
- b. Bir ülkenin halkın oylarıyla seçilen vekiller aracılığıyla yönetilmesidir.
- c. Bir ülkenin yönetiminde tek kişinin egemen olmasıdır.
- d. Bir ülkenin yönetiminde hükümdar ve meclisin eşit yetkilere sahip olarak egemen olmasıdır.

14. Yurdumuz topraklarının Avrupa kıtasında yer alan bölümüne ne ad verilir?

- a. Anadolu
- b. Asya
- c. Marmara
- d. Trakya

15. Toplumsal bir amaca hizmet edebilmesi açısından aşağıdaki değer türlerinden hangisi farklıdır?

- a. Milli değerler
- b. Kültürel değerler
- c. Dini değerler
- d. Bireysel değerler

16. Tarih boyunca, insanoğlunun dini, milli, siyasi ya da ekonomik nedenlerle, silahlı mücadele içerisine girmesi hangi kavram ile ifade edilmektedir?

- a. Savaş
- b. Sanat
- c. Spor
- d. Barış

17. Karagöz ile Hacivat

Zeybek

Nasreddin Hoca

Mantı

Verilenlerden kaçısı Türk milli kültürüne aittir?

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4

18. I. Türküler

II. Yöresel Giysiler

III. Yaylalar

Yukarıdaki ifadelerden hangileri kültürel öğelerimizdendir?

- a. Yalnız I
- b. I ve II
- c. I, II ve III
- d. II ve III

19. Kronoloji kavramı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

a. Kronoloji, zamanı bölümlere ayıran ve olayları tarihlerine göre sıralayan bilim dalıdır.

b. Bir olayın tarihsel gelişimini kronoloji ile ifade edebiliriz.

c. Olayların tarihsel gelişim süreci bakımından sıralanarak aktarılmasıdır.

d. Kronoloji, sadece geçmişteki olaylar için yapılır.

20. Atatürk döneminde Türk toplumunun çağdaş bir görünüm kazanması ve giyimde bir birlikteliğin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen düzenlemeler aşağıdakilerden hangisi ile ilgilidir?

a. Kılık-kıyafet kanunu

b. Soyadı kanunu

c. Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik

d. Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması kanunu

	a	b	c	d
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				

EK 2
SOSYAL BİLGİLER DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümünde yapılan “ İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişki” isimli tez çalışması için hazırlanmıştır. Ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Süre 20 dakikadır. Cevaplandırma, ölçek maddeleriyle katılımlarınızın kesiştiği kutucuğa işaret koyma şeklinde olacaktır. Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar başka bir amaçla kullanılmayacak ve notlarınızı da etkilemeyecektir. Bu çalışmanın sonunda, 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarıyla ilgili genel bir yoruma ulaşılması umulmaktadır. Bu çalışmaya katılmama hakkınızın olduğunu belirtir, yardımlarınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Sezin SUBAŞI

Adres 1: Çubuk yolu 11. Km Yükselen Koleji
ANKARA

Tel : (0.312) 837 88 50

Adres 2: Anadolu Üniversitesi Eğitim
Bilimleri Enstitüsü İlköğretim
Anabilim Dalı

ESKİŞEHİR

Tel : (0.222) 335 05 80

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlar	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Sosyal Bilgiler dersi konuları beni düşünmeye yönlendiriyor.					
2. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğim bilgileri günlük yaşamda kullanmaktan hoşlanıyorum.					
3. Sosyal Bilgiler dersinde işlenen konular zor olduğu için dersi anlamakta zorlanıyorum.					
4. Sosyal Bilgiler ders konuları ilgimi çekmiyor.					
5. Sosyal Bilgiler dersinde merak ettiğim konuları öğreniyorum.					
6. Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularını öğrenmek çok hoşuma gidiyor.					
7. Sosyal Bilgiler dersinin günlük yaşamda kullandığımız bilgileri öğrettiğini düşünüyorum.					
8. Sosyal Bilgiler dersi benim en çok sevdiğim derstir.					
9. Sosyal Bilgiler dersi konularının herkes tarafından öğrenilmesine gerek olmadığını düşünüyorum.					
10. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimin gerçek yaşama ilişkin bilgilerimi artırdığını düşünüyorum.					
11. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimin beni sosyal yaşama hazırladığını düşünüyorum.					
12. Sosyal bilgiler dersi konularının arkadaşlarımla tartışmak için uygun olduğunu düşünüyorum.					
13. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğim bilgilerin geleceğime yön vereceğine inanıyorum.					
14. Sosyal Bilgiler dersinde tarihleri ezberlemekte çok zorlanıyorum.					
15. Sosyal Bilgiler ders saatlerinin azaltılması gerektiğini düşünüyorum.					
16. Sosyal Bilgiler dersinde kullandığım yazılı kaynakların araştırma becerimi geliştirdiğine inanıyorum.					
17. Sosyal Bilgiler dersinde kendimi çok huzursuz hissediyorum.					

18. Sosyal Bilgiler dersindeki konuları öğrenirken çok eğleniyorum.					
19. Sosyal Bilgiler dersinde sınıftaki en başarılı öğrencilerden biri olduğuma inanıyorum.					
20. Sosyal Bilgiler ile ilgili kitap, dergi, ansiklopedi, İnternet vb. yayınları okumayı seviyorum.					
21. Sosyal Bilgiler dersi konularının hayata bakışım üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum.					
22. Sosyal Bilgiler dersi, konularının zorluğu nedeniyle en fazla korktuğum derstir.					
23. Sosyal Bilgiler dersi olmasa öğrenciliğın daha zevkli olacağına inanıyorum.					
24. Sosyal Bilgiler dersi konularının çok karışık ve zor olduğunu düşünüyorum.					

EK 3

VELİ BİLGİ KÂĞIDI

Sayın veli;

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümünde yapılan “İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ve derse yönelik tutumları arasındaki ilişki” isimli tez çalışması için 20 soruluk “Kavram Bilgi Testi” ve 24 maddelik “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” 1 ders saati içerisinde Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün izni ile uygulanacaktır. Uygulama esnasında öğrencilerden isimleri dâhil kişisel bilgileri istenmeyecek; sadece okuduğu okul türü (devlet okulu, özel okul) bilgisi istenecektir. Velisi olduğunuz öğrencinin bu çalışmaya katılmama hakkı olmakla birlikte katılımlarıyla ilgili gerekli izni verdiğinizize dair görüşlerinizi aşağıda yer alan yazının üzerinden tercihinizi belirten kelimeyi yuvarlak içine alarak gösteriniz.

Sezin SUBAŞI

Adres 2: Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

ESKİŞEHİR

Tel : (0.222) 335 05 80

Velisi olduğum 5. sınıf öğrencisi olan çocuğumun bu çalışmaya katılmasına izin veriyorum / vermiyorum.

Ad Soyad

.....

İmza

.....

EK 4

ANKARA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/28842
KONU : Araştırma İzni
Sezin SUBAŞI

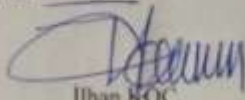
11/04/2012

ANADOLU ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) M.E.B. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Üniversiteniz Genel Sekreterliğinin 22/03/2012 tarih ve 378/3666 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Sezin SUBAŞI'nın "İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi "Adım Adım Türkiye" ünitesinde yer alan kavramları anlama düzeyleri ve derse yönelik tutumlarının anlama düzeylerine etkisi" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anket örnekleri (5 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan ROÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

GELEN EVRAK
K. TARİHİ : 17.04.2012
K. NO : 276

EKLER : Anket (5 Sayfa)

Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü
Evrak Kayıt Servisi
K. TARİHİ: 15 Nisan 2012
K. NO: 3219

-İlgiliye
17.04.2012

1- Eğt. B. / En. M.
- Y. T. M.

İl Millî Eğitim Müdürlüğü - Beşevler
Bilgi İçin: Nermin ÇELENK

Tel : 221 02 17 - 134 / 135
Faks: 223 75 22
istatistik06@meh.gov.tr

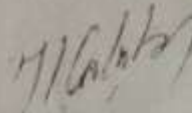
EK 5

TUTUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZİN BELGESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne;
ESKİŞEHİR

Sizin Subaşı tarafından hazırlanan "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi 'Adım Adım Türkiye' Ünitesinde Yer Alan Kavramları Anlama Düzeyleri ve Derse Yönelik Tutumlarının Anlama Düzeylerine Etkisi" adlı yüksek lisans tezinde, tarafımdan geliştirilen tutum ölçeğinin kullanılmasında bir sakınca yoktur.

Adres: Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi
ABD.
Tel: 0246.6141033/196

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

KAYNAKÇA

- Ada, S., Baysal, N. ve Kadioğlu, H. (2009). Projeyle dayalı öğrenme yaklaşımının, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi tutumuna ve görsel sunu uygulamalarına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 89-96.
- Akbaş, Y. (2002). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Alkış, S. (2009). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran, (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (67-90). Ankara: Pegem Akademi
- Altıntaş, S. U. (2003). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Aral, N. (2006). *Anaokuluna devam eden altı yaş grubundaki çocukların kavram gelişiminde bilgisayar destekli öğretimin etkisinin incelenmesi*. Bilimsel araştırma projesi kesin raporu, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atılğan, H., Kan, A. ve Doğan, N. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme (2. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Ayas, A., Çepni, S., Johnson D., & Turgut, M. F. (1997). *Fizik öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları.
- Aycan, Y. (2010). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Aykaç, N. (2007). Sosyal Bilgiler dersinde aktif öğretim yöntemlerinin kullanılmasının öğrencilerin derse karşı tutumuna, erişim düzeyine ve kalıcılığa etkisi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 24-37.
- Bal, H. (2001). *Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri (1. Baskı)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi

- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Yök Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Bayazıtöğlü, E. N. (1991). *İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında öngörülen kavramların kazandırılma düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Baydar, M. L., Gül, H. ve Akçıl, A. (2007). *Bilimsel araştırmanın temel ilkeleri (1. Baskı)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.
- Binbaşioğlü, C. (1987). *Özel öğretim yöntemleri (5. Baskı)*. Ankara: Binbaşioğlü Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çakmak, F. (2006). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlıkları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Çalışkan, H. (2008). *İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımının derse yönelik tutuma, akademik başarıya ve kalıcılık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ceylan Soylu, H. (2011). Fen ve Teknoloji öğretiminde kavram karikatürlerinin 7E öğrenme modeline göre hazırlanmış bir etkinlik örneği: Yaşamımızdaki elektrik. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* içinde (s.1435-1444). Ankara: Siyasal Kitabevi <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/249.pdf> adresinden 20 Temmuz 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Cüceloğlü, D. (2002). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları (11. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, S. (2006). *Sosyal Bilgiler öğretiminde proje tabanlı öğrenmenin öğrencilerin akademik risk alma düzeylerine, problem çözme becerilerine, erişilerine,*

- kalıcılığa ve tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çolak, R. (2010). *Kavram haritalarının Sosyal Bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: Kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demirel, Ö. (2002). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı (4. Baskı).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2009). *Eğitimde program geliştirme (12. Baskı).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, S. (2007). *İlköğretim Fen ve Teknoloji dersi Maddenin İç Yapısına Yolculuk ünitesinde işbirlikli öğrenme yönteminin öğrenci başarısına, bilgilerin kalıcılığına ve derse karşı tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Doğan, O. (2007). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi "Bir Ülke Bir Bayrak" ünitesindeki kavramların öğrenilmesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Doğanay, A. (2002). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek, (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (227-255).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek, (Ed), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (16-46).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde (226-256).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Duman, B. (2008). Eğitim ve öğretimle ilgili temel kavramlar. B. Duman (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (3-125). Ankara: Maya Akademi Yayınları
- Dündar, H. (2007). *Kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve Hayat Bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretme* (5. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri Üzerine Yazılar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları
- Ersözlü, Z. N. (2008). *Yansıtıcı düşünmeyi geliştirici etkinliklerin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Fidan, N. (1996). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayıncılık
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal Bilgiler öğretimi içinde* (s. 57-78). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- İbrahimoğlu, Z. (2010). *6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde örnek olay kullanımının öğrencilerin akademik başarı derse karşı tutum ve eleştirel düşünme becerileri üzerine etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Jones, B. F., Palinscar, A. S., Ogle, D. S. and Carr, E. G. (1987). *Strategic teaching and learning: cognitive instruction in the content areas*. USA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1985). *İnsan ve insanlar: sosyal psikolojiye giriş* (6. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi
- Kahn, J. H. (2006). Factor analysis in counseling psychology research, training and practice: Principles, advances and application, *Counseling Psychology*, 34

(5), 684 – 718. 13 Ocak 2012 tarihinde <http://tcp.sagepub.com/content/34/5/684.full.pdf+html> adresinden erişildi.

- Kaltsounis, T. (1987). *Teaching Social Studies in the Elementary School the Basics for Citizenship*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Kaptan, F. (1998). *Fen bilgisi öğretimi*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri (11. Baskı)*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karaduman, H. (2005). *Sosyal Bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Karakuş, M. (2004). *İlköğretim dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde proje yaklaşımı öğretimin öğrencilerin sorun çözme becerilerine, tutumlarına, akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi (19. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, İ. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beden dili hareketlerinin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, M. (2006). *İlköğretim 8. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde yer alan kavramların kazanılmışlık düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kayıran, T. (2009). *Çoklu zekâ kuramı destekli proje tabanlı öğrenme yönteminin Sosyal Bilgiler dersinde akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kaymakçı, S. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, F. (2008). Kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 223-238.
- Kılıç, Z. (1997). *Özel dersanelerde fen bilgisi dersinin (maddeyi tanıyalım ünitesi) deneyle öğretilmesinin kavramların kazanılmasına ve hatırlanmasına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç Özün, S. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde kavram karikatürü yaklaşımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Kısakürek, M. A. (1989). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. B. Özer (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kocabaş, A. (1997). Temel eğitim 2. kademe öğrencileri için müziğe ilişkin tutum ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*. (13),141–145.
- Koçak, Ş., Cebeci, Z. ve Yenilmez, E. (2003). “Tam Öğrenme Stratejisi” nin bilgisayar destekli uygulanması üzerine bir çalışma. *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 237-250. 10 Ocak 2013 tarihinde <http://ilahiyat.tekd.org/belgeler/C.U. Ilahiyat Fak. Dergisi 2003 3-1.pdf#page=241> adresinden erişildi.
- Kömürcü, H. Z. (2002). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kavramların kazandırılma düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Malatyalı, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: kavramların pedagojik açıdan incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (14), 320-332.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. İlköğretim Programı 1 – 5 sınıflar. 2 Ocak 2011 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html adresinden erişildi.

- NCSS. (1992). A Vision of Powerful Teaching and Learning in the Social Studies: Building Social Understanding and Civic Efficacy, approved by the NCSS Board of Directors in 1992, <http://www.socialstudies.org/positions/powerful/> adresinden 30 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Novak, J. D. and Gowin, D. B. (1993). *Learnin how to learn*. Australia: Cambridge Üniversitesi Press
- Oğur, M. (2009). *6. ve 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Oyman, N. (2010). *İlköğretim okullarının fiziksel yapılarına ilişkin öğrenci tutumları ve öğretmen memnuniyetlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Ozankaya, Ö. (1980). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü (2. baskı)*. Ankara: Türk dil Kurumu Yayınları
- Öğün, M. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çevre ve yeryüzü ile ilgili kavramları algılamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. Ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Özçelik, D. A. (1997). *Test hazırlama kılavuzu (2. Baskı)*. Ankara: OSYM Yayınları.
- Özküçük Yetkin, T. (2010). *İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde işbirlikli öğrenme yönteminin öğrencinin akademik başarılarına ve derse yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özmen, H. (2005). Kimya öğretiminde yanlış kavramalar: Bir literatür araştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 23-45. 15 Mayıs 2012 tarihinde http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2005_cilt3/sayi_1/23-45.pdf adresinden erişildi.

- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller (2. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 2-31). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, T. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretiminde projeye dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin başarısına, derse yönelik tutumlarına ve görüşlerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Özyürek, M. (1983). Kavram öğrenme ve öğretme. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(2), 347-366.
- Sabancı, O. (2008). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili kavramsal anlamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim (12. Baskı)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler programının amaçları ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 15-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 3-12). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sözer, E. (2004). Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarının ilköğretimdeki sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 87-95. 27 Haziran 2011 tarihinde http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/ef2004_14/195785.pdf adresinden erişildi.
- Sunal, C. S. and Haas, M. E. (2003). *Social Studies for the Elementary and Middle Grades. A Constructivist Approach (2. Edition)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Şeker, M. (2003). *İlköğretim okulu Sosyal Bilgiler dersi kavramlarının kazanılmışlık düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Taşlı, İ. (2005). 4.-7. sınıf Sosyal Bilgiler programı üniteleri ile ilgili kavram bulmacaları örnekleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (166). 04.02.2012 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/166/index3-tasli.htm> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2011). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. 19 Nisan 2011 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2012). *Büyük Türkçe Sözlük*. 27 Ocak 2012 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden erişildi.
- Tekin, H. (2000). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme (14. Baskı)*. Ankara: Yargı Yayınları
- Ulu Kalın, Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler 4. sınıf için tasarlanan “İnsanlar ve Yönetim” adlı ünitenin öğrencilerin akademik başarılarına ve kavram algılama düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS veri analizi (2. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ülgen, G. (1998). *Eğitim psikolojisinde kavram geliştirme: Uygulama ve kuramlar*, Ankara: H. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme: Kuramlar ve uygulamalar (4.baskı)*. Ankara: Nobel Dağıtım
- Ünlü, F. (2011). *İlköğretim Sosyal Bilgiler programında geçen temel kavramların 8. sınıf öğrencilerinde erişim düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Ünlüer, G. (2008). *Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Variş, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme teoriler – teknikler*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık
- Yaşar, Ş. (1998). Çağdaş bilim anlayışı. G. Can, (Ed.), *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan* içinde ss. 155-162. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

- Yaşar, Ş. (2005). Öğrenme kuramlarına dayalı öğretim uygulamaları. *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* içinde (s.60-76). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (158). 26 Haziran 2011 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/index-arsiv2.htm> adresinden erişildi.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri (1. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Yeşiltaş, E. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik geliştirilen bilgisayar yazılımının akademik başarı ve tutuma etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Yılar, B. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk üniversitesi, Erzurum.
- Yılmaz, O. (2006). *İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde proje tabanlı öğrenmenin öğrenenlerin akademik başarıları, yaratıcılıkları ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi 'Haklarımı Öğreniyorum' ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Yükselir, A. (2006). *İlköğretim altıncı sınıf Sosyal Bilgiler programında geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığında kavram analizi yönteminin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.